

دانشگاه شیخ بهایی

دانشکده مدیریت

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت مالی

فرا تحلیل عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها

نگارش

فروغ شکراللهی

استاد راهنما

دکتر عبدالمجید عبدالباقی عطاآبادی

اسفند ۱۴۰۱

برگ اصالت و مالکیت اثر

این جانب فروغ شکراللهی دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته مدیریت مالی دانشکده مدیریت دانشگاه شیخ بهایی پدیدآور پایان نامه با عنوان فرا تحلیل عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها: شواهدی از مطالعات داخلی با راهنمایی استاد عبدالمجید عبدالباقی عطاآبادی گواهی و تعهد می کنم که بر پایه قوانین و مقررات، از جمله «دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی» و همچنین «مصادیق تخلفات پژوهشی» مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۲۵ اسفند ۱۳۹۳):

- این پایان نامه دستاورد پژوهش این جانب و محتوای آن از درستی و اصالت برخوردار است؛
- حقوق معنوی همه کسانی را که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیر گذار بوده اند، رعایت کرده ام و هنگام کاربرد دستاورد پژوهش های دیگران در آن، با دقت و به درستی به آن ها استناد کرده ام؛
- این پایان نامه و محتوای آن را تاکنون این جانب یا کس دیگری برای دریافت هیچ گونه مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نکرده ایم؛
- همه حقوق مادی این پایان نامه از آن دانشگاه شیخ بهایی است و آثار برگرفته از آن با وابستگی سازمانی دانشگاه شیخ بهایی منتشر خواهد شد؛

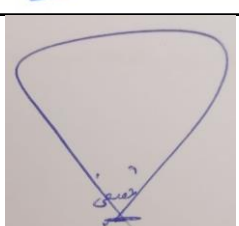
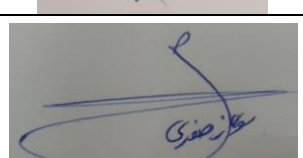
- در همه آثار برگرفته از این پایان نامه، نام استاد(ان) راهنما و اگر استاد راهنمای نخست تشخیص دهد، نام استاد(ان) مشاور و نشانی رایانامه سازمانی آنان را می آورم؛
- در همه گام های انجام این پایان نامه، هرگاه به اطلاعات شخصی افراد یا اطلاعات سازمان ها دسترسی داشته یا آن ها را به کار برده ام، رازداری و اخلاق پژوهش را رعایت کرده ام.

حقوق: دانشگاه شیخ بهایی، ۱۴۰۱

این گزارش و همه حقوق مادی و محصولات آن (مقاله ها، کتاب ها، پروانه های اختراع، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها، تجهیزات ساخته شده و مانند آن ها) بر پایه ((قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان)) مصوب سال ۱۳۴۸ و اصلاحیه های بعدی آن و همچنین آیین نامه های اجرایی این قانون از آن دانشگاه شیخ بهایی است و هر گونه استفاده از همه یا پاره ای از آن شامل نقل قول، تکثیر، انتشار، کاربرد نتایج، تکمیل و مانند آن ها به صورت جایی، الکترونیکی یا وسایل دیگر، تنها با اجازه نوشتاری دانشگاه شیخ بهایی شدنی است. نقل قول محدود در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله یا پایان نامه ها و رساله های دیگر با نوشتن اطلاعات کامل کتاب شناختی، نیازی به مجوز دانشگاه شیخ بهایی ندارد.

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد				 جمهوری اسلامی ایران وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه دانشگاه شیخ بهایی
تاریخ	۱۴۰۱/۱۲/۱۳	نام و نام خانوادگی دانش آموخته	فروغ شکرالهی	
شماره ملی		رایانامه شخصی		

عنوان	فرا تحلیل عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها		
رشته تحصیلی	مدیریت مالی	گرایش	-----

هیئت داوران پس از شنیدن گزارش و دفاع دانشجو، پایان نامه / رساله ی وی را داوری و آن را ((عالی ☒)) / ((بسیار خوب ☐)) / ((خوب ☐)) / ((متوسط ☐)) / ((پذیرفته نشده ☐)) ارزشیابی کرد.				
سمت	نام و نام خانوادگی وابستگی سازمانی (پژوهشگاه/ دانشگاه و ...)	مرتبه علمی	شماره ملی رایانامه سازمانی	امضاء
استاد راهنما	دکتر عبدالمجید عبدالباقی	استادیار		
	دانشگاه صنعتی شاهرود			
استاد داور داخلی	دکتر حسن کارنامه حقیقی	استادیار		
	دانشگاه شیخ بهایی			
استاد داور خارجی	دکتر سولماز صفری	استادیار		
	دانشگاه شیخ بهایی			

نام و نام خانوادگی	سمت	امضاء
دکتر شکبیا خادم القراآنی	رئیس تحصیلات تکمیلی	 J. Khademalqarani
تایید ناظر موسسه		

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف تعیین عوامل ریسک اعتباری بانک ها بر مبنای مطالعات داخلی و خارجی انجام گردید.

روش شناسی پژوهش: روش این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی بوده و با استفاده از روش فراتحلیل

انجام گردیده است. داده های این پژوهش از ۲۰ مورد پژوهش های منتشر شده داخلی و خارجی مبتنی بر عوامل و علل ریسک که به عنوان نمونه انتخاب شده بودند، به دست آمده و داده ها با استفاده از نرم افزار CMA2 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها: نتایج این پژوهش عبارت است از: بر اساس یافته های مطالعات مختلف، عوامل رکود اقتصادی، تورم، عملکرد مالی اعتبارگیرندگان، مدت زمان بازپرداخت تسهیلات، کارایی عملیاتی، سابقه معوقات، نسبت بدهی و گردش حساب اعتبارگیرندگان به عنوان عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری به شمار می روند و بالاترین اثر اندازه به ترتیب به رکود اقتصادی، مدت زمان بازپرداخت، کارایی عملیات، سابقه معوقات، گردش حساب، عملکرد مالی، تورم و نهایتاً نسبت بدهی تعلق دارد.

نتیجه گیری: - با توجه به اثرات گذاری بالای رکود اقتصادی و تورم به عنوان عوامل محیط عملیاتی بر ریسک اعتباری، اتخاذ شرایط سخت گیرانه اعتباری در این شرایط می تواند بر کاهش ریسک اعتباری موثر باشد و توجه به کارایی عملیاتی اعتبارگیرندگان بر مبنای شاخص و نسبتها ارزیابی کارایی بنگاهها و ارائه تسهیلات با توجه به آن می تواند در کاهش ریسک اعتباری موثر باشد. همچنین توجه به سابقه معوقات، گردش حساب، عملکرد مالی و نسبت بدهی اعتبارگیرندگان می تواند به مدیریت ریسک اعتباری کمک نماید.

کلیدواژه ها: فراتحلیل، ریسک اعتباری، بانک

فهرست مطالب

۱. فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه	۱۲
۲-۱. بیان مسئله	۱۳
۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق	۱۵
۴-۱. اهداف تحقیق	۱۷
۵-۱. سوالات پژوهش	۱۷
۷-۱. جامعه آماری و نمونه	۱۷
۸-۱. تعاریف نظری و عملی اصطلاحات تحقیق	۱۷
جمع بندی	۱۸

۲. فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

۱-۲. مقدمه	۲۰
۲-۲. مبانی نظری	۲۰
۱-۲-۲. تعریف ریسک	۲۰
۲-۲-۲. مفهوم ریسک	۲۲
۳-۲-۲. تعریف ریسک از منظر بانکداری	۲۳
۴-۲-۲. انواع ریسک در صنعت بانکداری	۲۵
۵-۲-۲. سیستم مدیریت ریسک و ساختار آن	۲۶
۶-۲-۲. اهداف انگیزه ها و خصوصیات مشتریان بانک	۲۹
۷-۲-۲. اهداف و انگیزه های سپرده گذاران	۲۹
۸-۲-۲. اهداف و خصوصیات گیرندگان تسهیلات	۳۰
۹-۲-۲. کیفیت تخصیص منابع و اهمیت آن	۳۲
۱۰-۲-۲. انواع ریسک در عملیات بانکداری	۳۳
۱۱-۲-۲. عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری	۳۹
۱۲-۲-۲. کاهش حاشیه سود و ریسک اعتباری بانک	۴۱

۳-۲. پیشینه ی تحقیق ۴۶

۲-۳-۱. مطالعات داخلی ۴۶

۲-۳-۲. تحقیقات انجام شده در خارج از کشور ۴۹

۲-۴. جمع بندی ۵۱

۳. فصل سوم: روش تحقیق

۳-۱. مقدمه ۵۳

۳-۲. روش تحقیق ۵۳

۳-۳. جامعه آماری تحقیق ۵۴

۴-۳. رویکرد فراتحلیل ۵۴

۳-۵. مراحل اجرایی فراتحلیل ۵۵

۳-۵-۱. گام اول. تعریف سؤال تحقیق ۵۶

۳-۵-۲. گام دوم. جستجو ادبیات ۵۶

۳-۵-۳. گام سوم. انتخاب تحقیقات ۵۷

۳-۵-۴. گام چهارم. استخراج داده ها ۵۷

۳-۵-۵. گام پنجم. تحلیل داده ها ۵۸

۳-۵-۶. گام ششم. گزارش یافته ها و نتایج ۵۸

۳-۶. روش آماری تحقیق ۵۸

اندازه اثر ۵۸

۳-۷. مدل های فراتحلیل ۵۸

۳-۸. ناهمگونی تحقیقات ۵۹

۴. فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه ۶۰

۴-۱. خلاصه آماری ۶۰

۴-۲. آزمون اثرات اندازه تک تک متغیرها ۶۶

۳-۴. آزمون اثر اندازه ۶۷

۴-۳-۱. اثر اندازه متغیر رکود اقتصادی ۶۷

۶۸.....	۴-۳-۲. اندازه اثر عملکرد مالی
۶۹.....	۴-۳-۳. اندازه اثر مدت زمان بازپرداخت
۷۰.....	۴-۳-۴. اندازه اثر تورم
۷۱.....	۴-۳-۵. اندازه اثر کارایی عملیاتی
۷۲.....	۴-۳-۶. اندازه اثر سابقه معوقات
۷۳.....	۴-۳-۷. اندازه اثر نسبت بدهی
۷۳.....	۴-۳-۸. اندازه اثر گردش حساب

۵. فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۷۵.....	۱-۵. جمع بندی و تحلیل نتایج
۷۵.....	۱-۱-۵. نتایج آزمون کلی
۷۶.....	۲-۱-۵. نتایج اثر اندازه مؤلفه های موثر بر ریسک اعتباری
۷۶.....	۳-۱-۵. نتایج اثر اندازه
۷۸.....	۲-۵. محدودیتهای تحقیق
۷۹.....	۳-۵. پیشنهادهای مبتنی بر نتایج بدست آمده
۸۰.....	منابع

فهرست جدول ها

- جدول (۳-۱) تعدادی از مطالعات انتخاب شده و اطلاعات استخراجی از آنان برای فراتحلیل ۵۴
- جدول ۴-۱. آزمون ناهمگونی مطالعات بر مبنای کل متغیرها ۶۰
- جدول ۴-۲. نتایج برازش اولیه اثرات اندازه کلی متغیرها ۶۱
- جدول ۴-۳، آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل ۶۶
- جدول ۴-۴. اثرات اندازه متغیر رکود اقتصادی ۶۷
- جدول ۴-۵. اثرات اندازه متغیر عملکرد مالی ۶۸
- جدول ۴-۶. اثرات اندازه متغیر مدت زمان بازپرداخت ۷۰
- جدول ۴-۷. اثرات اندازه متغیر تورم ۷۰
- جدول ۴-۸. اثرات اندازه متغیر کارایی عملیاتی ۷۱
- جدول ۴-۹. اثرات اندازه سابقه معوقات ۷۲
- جدول ۴-۱۰. اثرات اندازه متغیر نسبت بدهی ۷۳
- جدول ۴-۱۱. اثرات اندازه متغیر گردش حساب ۷۴
- جدول ۵-۱. خلاصه نتایج آزمون ناهمگونی و اندازه اثر ۷۵
- جدول ۵-۲. تلخیص نتایج آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل ۷۶
- جدول ۵-۳. تلخیص نتایج همبستگی و اثرات اندازه متغیرهای موثر بر ریسک اعتباری ۷۷

فهرست تصاویر

شکل ۱-۳: مراحل فرا تحلیل (رایلی، تامسون و آبرامز، ۲۰۰۸)..... ۵۶

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۵. اندازه اثر و معنی داری متغیرهای تعیین کننده ریسک اعتباری.....۷۸

۱. فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

بسیاری از کشورها در دو دهه اخیر با بحران مواجه بوده اند که به تبع آن تعداد قابل ملاحظه ای از موسسات فعال در کشورهای مزبور، مجبور به توقف فعالیت و یا تجدید ساختار گردیده اند.

ریسک بخش جدایی ناپذیر هر کسب و کاری می باشد و همچنان که پیتر دراگر اندیشمند بزرگ مدیریت در دهه ۱۹۷۰ عنوان کرد فعالیت اقتصادی یعنی به کار گیری منابع کنونی برای یک آینده نامطمئن بنابر این تنها چیزی که در مورد آینده قطعی است عدم اطمینان و ریسک می باشد.

تسهیلات اعطایی بانک ها به بخش ها و فعالیت های گوناگون پرداخت می شود و ریسک در این فعالیت ها تا حدودی ناشناخته است و ام ها و تسهیلات اعطایی بزرگترین این و آشکار ترین منبع ریسک به شمار می آید اهمیت این موضوع لزوم آگاهی کامل از منابع ریسک توزیع آن روشهای اندازه گیری و نظارت و کنترل ریسک را برای بانک ها ضروری میسازد (قنبری، ۱۳۸۲، صص ۶۸-۱۱) بنابراین می توان گفت که از بین ریسک های مطرح در بانکداری ریسک اعتباری یکی از تهدیدات اصلی می باشد در صورت موفق نشدن تسهیلات و در آخر سوخت شدن آنها بزرگترین ضرر متوجه بانک هاست زیرا اگر بانک بخواهد وثیقه مشتری را به پول نقد تبدیل کند باید متحمل هزینه های مالی و زمانی شود تا مبلغ اولیه را مجدداً پس گیرد. در واقع می توان گفت که ریسک اعتباری زائیده دو بخش است: بخش اول اراده و اختیار فرد وام گیرنده بخش دوم تحت تاثیر عوامل خارج از حیطه وام گیرندگان است است که می توان به شرایط اقتصادی مالی نظیر نرخ تورم، نرخ سود... اشاره نمود.

مطالعات بانک جهانی مبین آن است که وقوع بحران های یاد شده منجر به تحلیل میزان قابل توجهی از منابع مالی کشورها گردیده است. بحران های یاد شده اهمیت تبیین ارتباط بین شرایط اقتصادی و سلامت سیستم بانکی را روشن می نماید چرا که در دوران بحران سطح مطالبات غیر جاری به شدت افزایش یافته، حجم قابل توجهی از منابع بانکی تحلیل می رود (اسپینوزا، پراساد^۱، ۲۰۱۰). تبیین رابطه فوق که در دوران بحران مالی از اهمیت بیشتری برخوردار است منجر به شناسایی مقاومت سیستم بانکی علی الخصوص از نقطه نظر نکول تسهیلات پرداختی در زمان بحران های بانکی می گردد (فروبلند، لارسن^۲، ۲۰۰۲). علاوه بر موارد فوق الذکر توجه به این نکته ضروری است که یکی از مهمترین

1 Espinoza & Prasad

2 . Froyland & Larsen

چالش های فراروی نظام بانکی کشور در چند سال اخیر، سیر فزاینده مطالبات معوق بوده است. این امر با توجه به بانک محور بودن بازار پولی و مالی کشور و برخورداری بانک ها از قسمت عمده نقدینگی کشور، به یک چالش ملی مبدل شده است. در حال حاضر اکثر بانک های کشور با حبس منابع به عنوان مطالبات معوق مواجه هستند که با توجه به روند فزاینده معوق شدن تسهیلات، روز به روز از قدرت اعتباردهی بانک ها و در نهایت کسب در آمد آنها کاسته می شود. این در حالی است که نسبت مطالبات معوق به تسهیلات در برخی از بانک ها به چندین برابر حدنصاب قابل قبول ۲ درصد افزایش یافته است. با عنایت به موارد مطروحه پر واضح است که شناسایی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری در بانک ها و موسسات اعتباری از اهمیت زیادی برخوردار است چرا که می تواند از وقوع زیان قصور وام ها و به تبع آن بحران بانکی جلوگیری نماید. تحقیق حاضر بر شناسایی عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانکها متمرکز گردیده است.

۱-۲. بیان مسئله

بررسی عملکرد بیشتر کشورها نشان می دهد که سرمایه گذاری و سطح پیشرفت اقتصادی رابطه نزدیکی دارند. یعنی کشورهایی که الگوی کار آمدی در تخصیص سرمایه به بخشهای مختلف اقتصادی دارند اغلب از پیشرفت اقتصادی و در نتیجه رفاه اجتماعی بالاتری برخوردار هستند (آذری پناه و فلاح شمس، ۱۳۹۲). نهادهای مالی به عنوان قلب تپنده اقتصاد در دو بازار بزرگ سرمایه و پول فعالیت دارند (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۴). تجهیز و تخصیص منابع سرمایه گذاری به فعالیت های اقتصادی از طریق بازار مالی انجام می پذیرد و در این زمینه بانک ها واسطه وجوه هستند و فعالیت وام دهی یکی از فعالیتهای مهم بانکها محسوب می شود (میرزایی، ۱۳۹۲). نظام بانکی در ایران همچون سایر کشورها نقش بسیار مهمی در اقتصاد ایفا می نماید، زیرا علاوه بر آنکه بانکها واسطه وجوه در بازار پول هستند، به سبب عدم توسعه کافی بازار سرمایه، نقش اساسی در تأمین مالی برنامه های میان مدت و بلندمدت اقتصادی دارند (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۰). انجام این امر به عنوان اصلی ترین نقش بانک در بازار مالی از طریق اعطای اعتبار به مشتریان صورت می گیرد و می توان بیان داشت که بانک اصلی ترین نهاد فعال در زمینه ارائه اعتبار می باشد (میر غفوری و امین آشوری، ۱۳۹۴).

اما گردش پول و سرمایه در جامعه، نهاد مالی را در معرض انواع ریسک ها قرار می دهد (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۴). در این زمینه موسسات مالی با انواع ریسک مواجه هستند که عبارتند از ریسک بازار، ریسک اعتباری و ریسک عملیاتی، ریسک نقدشوندگی و ریسک مبادله (گویال^۱، ۲۰۱۰)، مدیریت ریسک در سیستم بانکی برای شناسایی، ارزیابی، اندازه گیری و نظارت بر ریسک ها می باشد (آپانگا و همکاران^۲، ۲۰۱۶). یکی از مهم ترین ریسک هایی که با آن سازمانها مواجه هستند ریسک اعتباری می باشد. (فاطمی و فولادی^۳، ۲۰۰۶). نتایج برخی از تحقیقات

1 Goyal

2 Apanga & et al

3 Fatemi & Fooladi

مؤید این مطلب است که ریسک اعتباری از گونه های دیگر ریسک از اهمیت بیشتری برخوردار می باشد (توران^۱، ۲۰۱۶). ریسک اعتباری بمفهوم بازگشت بالقوه یک سرمایه است (آپانگا و همکاران، ۲۰۱۶). به عبارت دیگر ریسک اعتباری به این معنی است که باز پرداختهای مشتریان به بانک در قبال تسهیلات دریافتی ممکن است با تأخیر انجام شود و یا حتی اصلاً وصول نشود که این امر به نوبه خود مسائل و مشکلاتی را برای جریان وجه نقد و نیز مدیریت نقدینگی بانک به همراه خواهد داشت (حاجیها و همکاران، ۱۳۹۱).

بانکها ترجیح می دهند که به افرادی وام دهند که نسبت به بازپرداخت آن مطمئن باشند (صفایی و همکاران، ۲۰۱۴). از اینرو در بسیاری از تحقیقات نیز این نوع ریسک بعنوان مهمترین ریسکی که بانک ها با آن مواجه اند، شناخته شده است (توران، ۲۰۱۶) به ویژه برای بانکها و دیگر شرکتهایی که در صنعت خدمات مالی (توران، ۲۰۱۶)، مدیریت ریسک اعتباری، در شرکتها که در صنعت خدمات مالی فعالیت دارند، یک نقش حساسی را ایفا می نماید (فاطمی و فولادی، ۲۰۰۶). باسل (۱۹۹۹) بیان می دارد که وام ها واضح ترین و بزرگترین منبع ریسک اعتباری برای اکثر بانکها به حساب می آید (آپانگا و همکاران، ۲۰۱۶). مطالعات در زمینه ریسک اعتباری در کشورهای توسعه یافته در ادبیات مالی شرکتها (فاطمی و فولادی، ۲۰۰۶)، محققان بر روی ریسک اعتباری و شاخصهای گوناگون آن شامل تصمیمات مدیریت مالی شرکت (بولتون و همکاران^۲، ۲۰۱۱)؛ کیفیت داده (مؤگس و همکاران^۳، ۲۰۱۳)؛ سیاست پولی (جیمز و همکاران^۴، ۲۰۱۴)؛ ریسک نقدشوندگی (ایمیر و کز و راج^۵، ۲۰۱۴).

گرچه موضوع ریسک اعتباری در مذاکرات سیاسی مهمتر می شود، اما هنوز به صورت نسبی مطالعاتی کمی در کشورهای در حال توسعه روی آن انجام شده است (آپانگا و همکاران، ۲۰۱۶). مطالعات گذشته به استفاده از بیمه شاخص (میراندا و گونزالز و گاکا^۶، ۲۰۱۱)؛ موانع برای مدیریت ریسک داخلی (کوله و همکاران^۷، ۲۰۱۲)؛ مدیریت ریسک در صنعت بیمه غنا (آکوتی و آبور^۸، ۲۰۱۳) توجه داشته اند. دیگر مطالعات نیز به اثربری ریسک و عملکرد بانکها (آدونکور و همکاران، ۲۰۱۱)؛ موسسات مالی غیر بانکی (ساکیی و همکاران^۹، ۲۰۱۴) توجه کرده اند.

شناخت اهمیت هر یک از این عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری برای بانکها می تواند بسیار مهم باشد، چرا که شناخت این عوامل می تواند منجر به این موضوع شود که مدیران بانکی به ترتیب اولویت نسبت به مقابله با آنها چاره اندیشی نمایند. در واقع می توان بیان نمود که کاهش ریسک می تواند نقشی مهمی را در تداوم ارایه تسهیلات و بقای بانک و موسسات مالی دارد و آنچه برای بانک اهمیت دارد این است که قبل از اعطای تسهیلات، احتمال عدم

1 Turan

2 Bolton & et al

3 Moges & et al

4 Jiménez & et al

5 Liquidity Risk

6 Imbierowicz, & Rauch

7 Miranda & Gonzalez -Vega

8 Akotey & Abor

9 Sakyi & et all

بازپرداخت از سوی وام گیرندگان را ارزیابی و گروهی را انتخاب نماید که از ادای دین آنها در موعد مقرر مطمئن شود (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۲)، مطالعات انجام شده نشان می دهد که مدیریت ریسک در سیستم بانکی ناکافی به حد مناسب نمی باشد (توران، ۲۰۱۶) و اجرای مدیریت ریسک از طریق یک سیستم جامع، ساختار و معیار مناسب امکان پذیر می باشد (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین باید تدابیری اندیشیده شود که بانکها به مهمترین وظیفه خود یعنی اعطای تسهیلات را با حداقل ریسک انجام دهند (محمود و شریفی، ۱۳۹۲). موضوع عدم باز پرداخت بدهی بانکها بحث جدیدی نیست ولی از موضوعاتی است که اخیرا جزء دغدغه های اصلی بانکها به حساب می آید (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲). بنابراین مساله ای که در این تحقیق ما به دنبال یافتن جوابی برای آن هستیم، شناسایی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری در بانکها می باشیم.

۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق

– کمک به ادبیات تحقیق در زمینه مدیریت ریسک در بانک

مطالعات انجام شده در ادبیات تحقیق نشان می دهد که مطالعات انجام شده در زمینه مدیریت ریسک در سیستم بانکی ناکافی می باشد (آپانگا و همکاران، ۲۰۱۶). بنابراین نیاز است که در این زمینه مطالعات بیشتری انجام شود تا ابعاد مختلف مدیریت ریسک مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین در ادبیات موضوع در داخل کشور نیز با کمبود مطالعه در این زمینه مواجه هستیم (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

اهمیت عملکرد سازمان (غیر مالی)

عملکرد سازمانی به طور سنتی با توجه به مفاهیم مالی و حسابداری ارزیابی شده (زارعی متین و همکاران، ۱۳۸۹). آگاهی از عملکرد در تمامی ابعاد مالی و غیر مالی برای تصمیم گیری مدیران سازمان ها حیاتی می باشد چون معیارهای مالی برای هدایت و ارزیابی مسیرهای سازمان در محیط های رقابتی کافی نمی باشد، در حقیقت معیارهای مالی فقط قسمتی از داستان مربوط به اعمال گذشته را بازگو می کنند و نمی توانند هدایت کافی را برای اعمالی که امروز و فردا برای ایجاد ارزش مالی انجام می شود فراهم کنند (زنجیردار، ۱۳۸۹). یکی از شاخصهای سنجش عملکرد بانکها بهبود فرآیند اعطای اعتبار می باشد (اشراقی سامانی). کاهش و کنترل ریسک به عنوان یکی از عوامل موثر بر بهبود فرآیند اعطای اعتبار مطرح است و نقش اساسی در تداوم ارایه تسهیلات و بقای بانک و موسسات مالی دارد (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۲).

پیامدهای منفی تضعیف سیستم بانکی

موضوع عدم باز پرداخت بدهی بانک ها بحث جدیدی نیست ولی از موضوعاتی است که اخیرا جزء دغدغه های اصلی بانک ها به حساب می آید، خودداری از پرداخت تسهیلات با بازپرداخت با تاخیر موجب عدم توانمندی بانک در انجام تعهدات خود و کاهش قدرت ایجاد ارزش افزوده از طریق وام دهی میشود. ضمنا رشد مطالبات معوق

پیامدهای منفی بر شاخصهای کلان دارد که کاهش رشد و تولید ناخالص ملی، رشد نرخ بیکاری، کاهش شاخص سهام در بورس و افزایش ریسک و هزینه های ملی از مهمترین آنها هستند. اما به واسطه عدم توجه به این موضوع در داخل کشور مطالعات وسیعی در این خصوص صورت نگرفته است. بنابراین نیاز است که به بررسی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری پرداخته شود (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

– اهمیت رشد اقتصادی، ارتقا سطح برابری و عدالت اجتماعی و کاهش فقر در دولت

بی تردید یکی از اساسی ترین و حیاتی ترین بخشهای موجود در اقتصاد جوامع، صنایع کوچک و متوسط هستند مواردی همچون افزایش سطح اشتغال و اشتغال زایی، انعطاف پذیری، توانایی پاسخ به نیازهای محیطی، خالقیت و نوآوری و ... به عنوان ویژگیهای مثبت صنایع کوچک و متوسط بشمار می روند (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

دولت ها به منظور اجرای برنامه ها و اعمال سیاست های خود و همچنین تسريع و تسهيل روند توسعه، اقدام به ایجاد بنگاه های کوچک زودبازده و متناسب با نیازهای زمان، هرروزه بر تعداد آنها افزوده می شود. بنگاههای کوچک بیش از سازمان های بزرگ متکی بر منابع انسانی هستند و به همین دلیل، کم هزینه ترند (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

امروزه بنگاه های کوچک در بسیاری از کشورهای جهان به عنوان مهمترین برنامه اجرایی برای دستیابی به توزیع عادلانه در آمد و ثروت، ایجاد اشتغال، افزایش بهره وری و رشد اقتصادی محسوب شده و با فراهم کردن بستر مناسب برای کارآفرینی و نوآوری، علل جذب و هدایت سرمایه ها در مسیر توسعه اقتصادی کشور به حساب می آیند (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

شواهد فراوانی وجود دارند حاکی از این که چنانچه دولت در خصوص رشد اقتصادی و ارتقاء سطح برابری و عدالت اجتماعی و کاهش فقر جدی باشد. می باید فضایی را ایجاد نماید تا محیط برای توسعه بخش خصوصی و کسب و کارهای کوچک هموار و مستعد باشد و این در حالی است که بیشتر قانون گذاران و تصمیم گیرندگان از نقش و اهمیت کسب و کارهای کوچک در توسعه اقتصادی و اجتماعی مطلع نیستند. بنابراین، یکی از مسائل مهمی که کار آفرینان در ابتدای راه اندازی کسب و کار با آن روبرو هستند، مسأله چگونگی تأمین مالی کسب و کار آنهاست. هرگونه راه اندازی کسب و کار نیازمند حداقل سرمایه ای است که توسط فرد یا تیم کار آفرین می باید تأمین شود (زالی و رضوی، ۱۳۸۷). اما معمولاً تهیه این سرمایه برای کار آفرینان مقدور نیست بدون تأمین مالی کافی، کسب و کارهای نوپا هرگز به موفقیت نخواهند رسید (محمودی و شریفی، ۱۳۹۲).

– به مخاطره انداختن کسب و کار بانک

بانک، اصلی ترین نهاد فعال در زمینه ارائه اعتبار می باشد که خود باعث شده است تا فعالیت بانکها با ریسک اعتباری مواجه شود. به همین دلیل بانکها به بحث مدیریت پویای ریسک و طراحی مدل های درونی مدیریت ریسک توجه ویژه ای داشته و ساختار و تشکیلاتی متنوعی را نیز جهت مدیریت بهینه ریسک در بانکها تنظیم می کنند. ریسک

اعتباری یکی از اصلی ترین ریسکهایی است که بانکی با آن روبه روست. عدم مدیریت صحیح این ریسک و کنترل آن، بانک را دچار بحران و ورشکستگی می کند و از آنجایی که بانک یک نهاد تأثیر گذار در سیستم اقتصادی هر کشوری است، این بحرانها کل سیستم اقتصادی و اجتماعی را دچار مشکل می کنند (میرغفوری و امین آشوری، ۱۳۹۴). بنابراین نیاز است که عوامل موثر بر ریسک اعتباری به دقت مورد بررسی قرار گیرد.

۴-۱. اهداف تحقیق

هدف اصلی:

تبیین و شناسایی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها

اهداف فرعی:

• شناسایی و فرا تحلیل عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها

• رتبه بندی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها.

۵-۱. سوالات پژوهش

عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بر مبنای مطالعات داخلی کدام اند؟

رتبه بندی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانکها به چه صورت می باشد؟

۶-۱. روش پژوهش

روش این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی است. و از حیث ماهیت و روش از روش شناسی توصیفی-تحلیلی و فرا تحلیل استفاده شده است.

۷-۱. جامعه آماری و نمونه

جامعه آماری این پژوهش مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در خصوص عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها بود که از بین مطالعات، مطالعاتی که در یافته هایشان اطلاعات آماری از جمله سطح معنی داری، آزمون ضرایب t و یا B بودند به عنوان نمونه انتخاب شدند.

۸-۱. تعاریف نظری و عملی اصطلاحات تحقیق

تعاریف نظری

فرا تحلیل^۱:

فرا تحلیل روشی کمی است برای بدست آوردن نتایج از تحقیقات مختلف و انتخاب بهترین نتیجه از تحقیقات و ترکیب یافته های بدست آمده برای ارزیابی اثر بخش ادبیات تحقیقات کمی است. (ایگر و اسمیت، ۲۰۰۱، ۲۶)

ریسک اعتباری^۲

ریسک اعتباری عبارت است از ریسک نکول و عدم پرداخت پول و قصور کردن طرف قرارداد، یا به عنوان دیگر عبارت است از ریسکی است که از نتیجه کوتاهی در اعتبارات به وجود می آید. در طول تاریخ این ریسک به طور معمول در اوراق فرضه اتفاق می افتد، به این حالت که کسانی که وامی را به قرض گیرندگان داده بودند از بازگشت پول خود اطمینان نداشتند و نگران عدم پرداخت آن بودند به همین دلیل این ریسک را ریسک نکول هم گویند (ناجی اصفهانی و رستگار، ۲۰۱۹، ۱۵)

بانک^۳:

بانک مجموعه اقتصادی است که وظایفی مانند قبول کردن نگه داری و امانت داری از سهام و وسایل قیمتی و اوراق بهادار مشتریان، وکالت بسیاری از خرید و فروش ها بر عهده بانک است و همچنین واسطه شدن برای مشتریان قابل اعتماد و جمع آوری و توزیع و پخش اعتبارات، خرید کردن و به فروش رساندن ارزها، انتقال دادن وجوه، وصول مطالبات و پرداخت سود به مشتریان و پرداخت بدهی ها به مشتریان، انجام عملیات های اعتباری و مالی را بر عهده می گیرند (حسن زاده، ۱۳۸۶، ۲).

تعریف عملیاتی

در این پژوهش عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها با استفاده از روش فرا تحلیل شناسایی و از لحاظ اثر گذاری رتبه بندی می شوند.

جمع بندی:

این پژوهش به دنبال بررسی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بر مبنای یافته های مطالعات داخلی و خارجی می باشد. در این فصل اهداف کلی و جزئی پژوهش و روش انجام آن و اهمیت پژوهش در خصوص این موضوع مشخص گردیده و در فصل بعدی به بررسی ادبیات تحقیق و مبانی نظری ریسک اعتباری بانک ها پرداخته شده است.

1 Metaanalysis

2 Credit risk

3 Bank

در فصل سوم نیز روش پژوهش به صورت کامل شرح داده شده و در فصل چهارم و آخر نیز به تجزیه و تحلی داده های به دست آمده و نتیجه گیری پرداخته شده است.

۲. فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

۲-۱. مقدمه

ریسک بخش جدایی ناپذیر هر کسب و کاری می باشد و همچنان که پیتر دراگر اندیشمند بزرگ مدیریت در دهه ۱۹۷۰ عنوان کرد فعالیت اقتصادی یعنی بهکارگیری منابع کنونی برای یک آینده نامطمئن بنابراین تنها چیزی که در مورد آینده قطعی است عدم اطمینان و ریسک می باشد.

تسهیلات اعطایی بانکها به بخش ها و فعالیت های گوناگون پرداخت می شود و ریسک در این فعالیت ها تا حدودی ناشناخته است وام ها و تسهیلات اعطایی بزرگترین این و آشکار ترین منبع ریسک به شمار می آید اهمیت این موضوع لزوم آگاهی کامل از منابع ریسک توزیع آن روشهای اندازه گیری و نظارت و کنترل ریسک را برای بانکها ضروری میسازد.

بنابراین می توان گفت که از بین ریسک های مطرح در بانکداری ریسک اعتباری یکی از تهدیدات اصلی می باشد در صورت موفق نشدن تسهیلات و در آخر سوخت شدن آنها بزرگترین ضرر متوجه بانک هاست زیرا اگر بانک بخواهد وثیقه مشتری را به پول نقد تبدیل کند باید متحمل هزینه های مالی و زمانی شود تا مبلغ اولیه را مجدداً پس گیرد. در واقع میتوان گفت که ریسک اعتباری زاییده دو بخش است: بخش اول اراده و اختیار فرد وام گیرنده بخش دوم تحت تاثیر عوامل خارج از حیطه وام گیرندگان است که می توان به شرایط اقتصادی مالی نظیر نرخ تورم، نرخ سود... اشاره نمود.

در این فصل ابتدا به بررسی مبانی نظری تحقیق (تعریف ریسک و مفهوم آن، انواع ریسک، شرح کامل ریسک اعتباری و عوامل موثر بر آن طبق مطالعات پیشین) پرداخته شده است. در نهایت فصل نیز پژوهش های داخلی و خارجی انجام شده در خصوص موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفته اند.

۲-۲. مبانی نظری

۲-۲-۱. تعریف ریسک

ریشه ریسک به معنی تقبل ریسک در اتخاذ آگاهانه تصمیم دلالت دارد به عبارتی تحمل میزان ضرر یا احتمال ضرر آتی که از هر تصمیم با پدیده بالقوه ناشی می شود (فتحی، ۱۳۸۵). ریسک بخش جدایی ناپذیر هر کسب و کاری می باشد و همچنان که پیتر دراگر اندیشمند بزرگ مدیریت در دهه ۱۹۷۰ عنوان کرد فعالیت اقتصادی یعنی به کار گیری منابع کنونی برای یک آینده نامطمئن بنابر این تنها چیزی که در مورد آینده قطعی است عدم اطمینان و ریسک

می باشد. به همین دلیل می توان گفت با حرکت آگاهانه و با بینش کافی از شرایط محیط اقتصادی و کنترل ریسک های به وجود آمده در بانک و موسسات مالی در واقع چراغ راه گشای فعالیت های این گونه نهادها محسوب می شود. از آن جایی که صنعت بانکداری ایران به عنوان یکی از عوامل تاثیر گذار در اقتصاد کشور ایفا می نماید تسهیلات اعطایی بانک ها به بخش ها و فعالیت های گوناگون پرداخت می شود و ریسک در این فعالیت ها تا حدودی ناشناخته است.

وام ها و تسهیلات اعطایی بزرگترین این و آشکار ترین منبع ریسک به شمار می آید اهمیت این موضوع لزوم شناخت و نظارت و کنترل ریسک را برای بانک ها ضروری میسازد.

فرهنگ وبستر، گالتیز^۱، گیل^۲، هیوب و جز اینها تعریف های متفاوتی از ریسک ارائه کرده اند؛ اما مفهوم اصلی که تمام این تعریف ها بر آن تأکید دارند، نا اطمینانی از اتفاقات آینده و در واقع ریسک، نوعی از عدم اطمینان به آینده است که قابلیت محاسبه را داشته باشد. به بیان دیگر، اگر نتوان میزان عدم اطمینان به آینده را محاسبه کرد، ریسک نخواهد بود؛ بلکه فقط عدم اطمینان است؛ به همین دلیل که برای ریسک مقدار مشخص ارائه می شود، می توان آن را مدیریت و کنترل کرد؛ هر چند اعداد ریسک را فقط زیان ناشی از سرمایه گذاری می دانند، عده ای دیگر ریسک را به دو دسته ریسک واقعی (خالص و سوداگرانه (برد و باخت) تقسیم می کنند؛ بدین صورت که ریسک واقعی همواره در برگیرنده ی زیان است (مانند مالکیت خودرو که در صورت تصادف زیان وارد می شود و در غیر این صورت، وضعیت بدون تغییر است) و ریسک سوداگرانه، سود و زیان را در بر دارد. به بیان دیگر، ریسک هم می تواند جنبه زیان (ریسک منفی) و هم جنبه سود (ریسک مثبت) را در بر گیرد (اکبریان و دیانتی، ۱۳۸۵: ۱۵۸).

لذا، با توجه به مجموعه تعاریف فوق، می توان ریسک را در احتمال تغییر در مزایا و منافع پیش بینی شده برای یک تصمیم، یک واقعه و یا یک حالت در آینده تعریف کرد. می توان عنوان کرد که تمامی تعاریف ریسک برای بیان موقعیت هایی ارائه شده اند که سه عامل مشترک شامل احتمال (عدم اطمینان به تغییرات)، تغییر هر گونه کاهش یا افزایش در منافع و تصمیم، واقعه یا حالت (ارادی و غیر ارادی بودن شرایط عدم اطمینان) را می توان در آنها مشاهده کرد. ریسک در مواقعی مطرح می شود که نتایج عمل بیش از یک حالت بوده و تا زمان حصول و ملموس شدن نتایج، دقیقاً مشخص نیست که کدام نتیجه واقع خواهد شد. مشخصه ی دیگر موقعیت ریسکی این است که حداقل یکی از نتایج ممکن الوقوع می تواند پیامدهای نامطلوبی را به همراه داشته باشد. به عبارت دیگر، عدم اطمینان و قرار گرفتن در معرض آن از مهمترین مشخصه های تشکیل دهنده ی انواع ریسک ها می باشد. در مواردی، نتایج یک واقعه کاملاً نامشخص است و در موارد دیگر با فرض مشخص بودن شقوق مختلف بر مبنای تجربه و اطلاعات، نتایج مورد انتظار

1 Galitz

2 Gilb

برآورد می شود. تعریف کلی ریسک در سیستم های مالی عبارت است از: نوسان در درآمد و احتمال زیان دهی و یا کاهش بازدهی از حد انتظاری که به صورت بالقوه قابلیت کمی شدن را دارد (گلانتر، ۲۰۰۳).

۲-۲-۲. مفهوم ریسک

در جامعه ی امروز تقریباً تمام افراد به نحوی با این مفهوم آشنایی دارند و اذعان می کنند که زندگی با ریسک همراه است. ریسک در زبان عرف عبارت است از خطری که به علت عدم اطمینان در مورد وقوع حادثه ای در آینده پیش می آید و هر چه میزان این عدم اطمینان بیشتر باشد، اصطلاحاً گفته می شود ریسک زیادتر است.

فرهنگ وبستر ریسک را در معرض خطر قرار گرفتن " تعریف کرده است. فرهنگ لغت سرمایه گذاری نیز ریسک را زیان بالقوه سرمایه گذاری که قابل محاسبه است، می داند. در زبان چینی ها ریسک شرایطی مرکب از خطر و فرصت است، شاید این تعریف را بتوان از جمله کامل ترین تعاریف ریسک به حساب آورد؛ زیرا نه تنها دنیای سرمایه گذاری بلکه جهان طبیعت نیز تهدیدات و فرصت ها را در کنار یکدیگر قرار داده است و موجودات به مقتضای سطح شعور و آگاهی خود، در کنار شناخت تهدیدات، از این فرصت ها استفاده می کنند (اسماعیل نژاد آهنگرانی، ۱۳۹۱).

ریسک به عنوان یک موضوع مهم در مدیریت کسب و کار مطرح است. در حالی که فرصت رویدادی مثبت در جهت رسیدن به اهداف می باشد، ریسک رویدادی منفی است که می تواند بر خلق ارزش متقابل داشته باشد (سلطانی زاده و همکاران، ۲۰۱۶). در فرهنگ لغات، ریسک به معنی خطر، ترس از زیان دیدن و در معرض زیان قرار داشتن تعریف شده است. بنابراین ریسک بر موقعیتی اطلاق می شود که احتمال وقوع وقایع نامطلوب وجود داشته باشد (فهیمی و پاک مرام، ۱۳۹۴). در ارتباط با سرمایه گذاری، ریسک عبارت است از احتمال بدست آوردن بازده کمتر از نرخ بازده مورد انتظار، هر مقدار شانس بازده کمتر یا منفی بیشتر باشد، میزان ریسک سرمایه گذاری نیز بیشتر خواهد بود. برای محاسبه ریسک سرمایه گذاری می توان از انحراف معیار نرخ بازده آن استفاده کرد و هر قدر انحراف معیار نسبت به میانگین بازده بیشتر باشد، آن سرمایه گذاری ریسک بیشتری دارد (فهیمی و پاک مرام، ۱۳۹۴).

$$\sigma^2 = \Sigma \frac{(R_i - \bar{R})^2}{N - 1}$$

σ^2 = انحراف معیار

R = نرخ بازده مورد انتظار

\bar{R} = میانگین نرخ بازده مورد انتظار

N = مقدار مشاهدات

مفهوم ریسک دو جنبه گوناگون را در بر می گیرد

(۱) برداشت افراد غیر علمی از میزان ریسک که به آن ریسک ذهنی (یا در کی) می گویند؛

(۲) برآورد علمی بر پایه اطلاعات آماری از نرخ ریسک که به آن ریسک واقعی می گویند. ریسک ذهنی ممکن است بیشتر یا کمتر از ریسک واقعی باشد. ارزیابی ریسک ممکن است آگاهانه یا نا آگاهانه صورت گیرد (نیاکان، ۱۳۹۴، ۲۴)

ریسک را رویدادی غیر مترقبه و ناخواسته در آینده خوانده اند (قطره نبی، ۲۰۰۷). به این ترتیب، مدیریت ریسک در پی شناسایی ماهیت این رویدادها، احتمال رخداد آنها و شیوه ی کنترل آنها است (کریمی دستجردی و قطره نبی، ۱۳۸۸).

مایلریا و لاتیمر (۲۰۱۰) ریسک را به شانس، احتمال یا عدم اطمینان وقوع خرجی ها با نتیجه ها تعبیر می کند (سامعی، ۱۳۹۳).

نیکلز (۱۹۹۹)، مفهوم ریسک را از ابعاد مختلف مدنظر قرار داده و آن را از نظر مفهومی به دو دسته تقسیم می کند. وی معتقد است واژه ریسک به احتمال ضرر، درجه احتمال ضرر و میزان احتمال ضرر اشاره دارد. در این راستا ریسک احتمال خطر هم احتمال سود و هم احتمال زیان را در بر می گیرد. در حالی که ریسک خالص صرفا احتمال زیان را در بر می گیرد و شامل احتمال سود نمی شود، مانند احتمال وقوع سیل (شهر آبادی و بشیری، ۱۳۸۹).

ریسک زیان بالقوه ای است که با مستقیما از زیان های در آمد و سرمایه حاصل می شود و یا به صورت غیر مستقیم از محدودیت هایی به وجود می آید که توانایی بنگاه را برای دستیابی به اهداف تجاری و مالی خود کاهش می دهد (خلیل ارجمندی و محمودیان زاده، ۱۳۹۵).

۲-۳. تعریف ریسک از منظر بانکداری

ریسک در لغت، به معنای امکان با احتمال بروز صدمه و زیان و با احتمال برآورده نشدن پیش بینی های آینده است. هر عاملی که این احتمال را افزایش دهد، عامل ریسک نامیده می شود. ریسک در یک سازمان، موجب افزایش مسئولیت های مدیر و هزینه ی فعالیت ها می شود. ریسک در تجارت، تحقق نیافتن درآمدهای پیش بینی شده است که از نظر مالی باعث کاهش سود می شود. از طرف دیگر، ریسک را می توان انحراف در پیشامدی که در طول یک دوره مشخص و در یک موقعیت معین اتفاق می افتد نیز تعریف کرد. به طور کلی، ریسک عبارت است از احتمال تغییر در مزایا و منافع پیش بینی شده برای یک تصمیم، یک واقعه و یا یک حالت در آینده (طالبی و شیرزادی، ۱۳۹۰: ۱۳).

بنابراین، ریسک در یک بانک عبارت است از: "عدم اطمینان نسبت به نرخ مورد انتظار بازدهی دارایی ها". بانک ها در یک محیط کاملاً پریسک فعالیت می کنند و در واقع، بدون پذیرفتن ریسک، موجودیت بانک ها زیر سوال رفته و توجهی برای ادامه فعالیت آنها باقی نمی ماند (باناسیک و همکاران، ۲۰۰۳) در فرهنگ لانگمن واژه ی "ریسک"؛ به احتمال بروز خطر یا روبرو شدن با خطر، صدمه و خسارت دیدن، کاهش در آمد و زیان گفته می شود.

رز^۱ ریسک را از دیدگاه بانکداری، به معنای عدم قطعیت در رابطه با یک اتفاق تعریف می کند (رز، ۱۹۹۹).

کمیتة بال، ریسک اعتباری را اینگونه تعریف می کند: «ریسک اعتباری عبارت است از امکان بالقوه ی اینکه فرض گیرنده از بانک و با طرف حساب وی در ایفای تعهدات خود در مقابل بانک در مدت زمان مشخصی ناتوان شود» (کمیتة بال، ۲۰۰۴).

– مروری بر تاریخچه اندازه گیری ریسک طراحی مدل برای اندازه گیری و درجه بندی ریسک اعتباری برای نخستین بار توسط "جان موری"^۲ (۱۹۰۹) بر روی اوراق قرضه انجام شد (گلانتر، ۲۰۰۳)

اعتبار سنجی به مفهوم ارزیابی و سنجش توان بازپرداخت متقاضیان اعتبار و تسهیلات مالی و احتمال عدم بازپرداخت اعتبارات دریافتی از سوی آنها می باشد. امروزه به منظور اعتبارسنجی مشتریان نظام هایی نظیر "امتیازدهی اعتباری" و "رتبه بندی مشتریان اعتباری" تدوین و توسعه یافته اند (لوی، ۲۰۰۰)

در سال ۱۹۵۲، هری مارکویتز^۳ با ارائه مدلی کمی، به اندازه گیری ریسک پرداخت و با معرفی مدلی مبتنی بر ریسک و بازده و ارائه خط مرز کارا^۴ برای اولین بار مقوله ریسک را در کنار بازده و انحراف معیار قرار داد. شاگرد او ویلیام شارپ^۵ شاخص بتا را برای تغییرات نسبی ارزش یک سهم در قبال تغییر ارزش بازار ارائه و با معرفی مدل قیمت گذاری دارایی های سرمایه ای، مدیریت علمی پرتفوی را پایه گذاری نمود. مک کالی سنجه دیرش را به عنوان ملاک اندازه گیری ریسک اوراق بهادار با درآمد ثابت معرفی کرد و بر اساس آن مدیریت دارایی ها و بدهی ها و طراحی استراتژی های مدیریت ریسک از جمله تطابق دیرش و مصون سازی ارائه گردید. ادامه کارهای مک کالی به رابطه غیر خطی ارزش اوراق بهادار با درآمد ثابت و نرخ سود بازار منتهی شد و معیار تحذب به عنوان شاخصی دقیق تر برای محاسبه ریسک این اوراق معرفی گردید (رادپور و همکاران، ۱۳۸۸). در اواخر دهه ۱۹۵۰ تعداد بیشتری از شرکت ها تمایل به به بهبود و ارتقای سیستم های امتیازدهی اعتباری نمودند. فعالیت پیشرو در این زمینه توسط بزرگترین و مشهورترین شرکت یعنی ایساک فیر^۶ در سال ۱۹۵۶ بنیان نهاده شد. در سال های بعد، روش های دیگری از جمله

1 Rose

2 Mory, Jon

3 Markowitz

4 Efficient Frontier Line

5 Mac caulai

6 Isaac Fair

واریانس و انحراف معیار^۱، نیمه واریانس^۲، میانگین انحرافات مطلق^۳، ضریب تغییر، دامنه و احتمال بازدهی منفی مورد استفاده قرار گرفت (برزنده و حسینی، ۱۳۸۰).

بوغس^۴ (۱۹۶۷) نخستین فردی است که استفاده از رایانه، به منظور بررسی مجموعه بزرگ داده ها از زوایای مختلف را مطرح و در استفاده از ابزارهای پیچیده ی چند متغیرهای آماری تلاش نمود که به بهبود بیش از پیش مدل های دقیق امتیازدهی اعتباری منجر شد (عرب مازار و روئین تن، ۱۳۸۵).

بعد از دهه ۱۹۷۰، ترخهای بازدهی تعدیل شده بر اساس ریسک، ملاک ارزیابی ها قرار گرفت. در سال ۱۹۹۶ موسسه جی پی مورگان مدل ارزش در معرض خطر^۵ را معرفی کرد. این معیار تمامی انواع ریسک را در یک عدد خلاصه و مقداری از سرمایه یک موسسه را که در معرض زیان قرار می گرفت، تعیین می نمود (راد پور و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۲-۴. انواع ریسک در صنعت بانکداری

اصولا برای انواع ریسک چهار نوع ویژگی در نظر گرفته می شود: اول اینکه؛ ریسک معیاری است که قابل کمی سازی است. دوم؛ ریسک ناشی از بی اطمینانی نسبت به آینده است. سوم؛ ریسک را بایستی در یک افق زمانی مشخص محاسبه نمود، چرا که در صورت تغییر افق زمانی خود ریسک نیز به مقدار چشمگیری دچار تغییر خواهد گردید. چهارم؛ ریسک اغلب نسبت به یک مقدار پایه محاسبه می شود. برای مثال نسبت به یک سرمایه گذاری که مطلقا عاری از ریسک می باشد (قراچورلو و انجمن آذری، ۱۳۸۷: ۳۶)

مجموعه ریسک های موجود در صنعت بانکداری را می توان در دو گروه عمده طبقه بندی نمود:

۱- ریسک های فعالیت های اقتصادی برون سازمانی (۲) ریسک های فعالیت های اقتصادی درون سازمانی

ریسک ناشی از فعالیت های اقتصادی برون سازمانی بانک ها به مجموعه خطراتی اطلاق می شود که نتیجه ی مشارکت بانکها در فعالیت های اقتصادی خصوصا تامین مالی و اعطای تسهیلات به بخش های مختلف اقتصادی است و شامل ریسک عملیاتی، ریسک بازار، ریسک نقدینگی، ریسک کفایت سرمایه، ریسک حقوق و ریسک اعتباری می باشد.

ریسک های درون سازمانی متاثر از رفتار و عملکرد خود بانک است و از جمله ریسک های این گروه می توان به ریسک مباشرت و ریسک مالکیت و ریسک منابع انسانی اشاره نمود. در پیمان سرمایه بازل دو^۵ نیز ریسک عملیاتی،

1 Variance and Standard Deviation

2 Semivariance

3 Mean Absolute Deviation

4 Boges

5 Basel

ریسک بازار و ریسک اعتباری به عنوان سه منبع اصلی ریسک در بانکداری معرفی شده اند. کمیته بال در سال ۱۹۹۴ در نشریه ی رهنمودهای مدیریت ریسک، ریسک عملیاتی را به صورت ریسک زیان غیر منتظره ی ناشی از ناکارآمدی سیستم های اطلاعاتی و یا کنترل های داخلی تعریف کرده است. روشن است که طبق این تعریف، ریسک عملیاتی به خطای انسانی و کاستی های پدید آمده از سیستم ها، روش ها و کنترل های غیر دقیق در سازمان مربوط می شود. لایکووک^۱ در سال ۱۹۹۸ تعریفی منطقی تر از ریسک عملیاتی ارائه داده است و معتقد است ریسک عملیاتی احتمال بالقوه برای نوسانات نامطلوب در صورت سود و زیان و یا جریان نقدی شرکت به دلیل آثاری است که می توان آنها را به مشتریان، کنترل های ضعیف و کم دقت تعریف شده در سیستم، کاستی های سیستم و حوادث غیر قابل مدیریت نسبت داد (گروه مطالعات و مدیریت ریسک بانک اقتصاد نوین، ۱۳۸۷: ۲۵ و ۲۶).

۲-۲-۵. سیستم مدیریت ریسک و ساختار آن

در نظام بانکی مهمترین نکاتی که امروزه بانک ها با آن مواجه اند میزان سرمایه الزم و مدیریت ریسک است. مدیریت ریسک یکی از مهمترین ارکان سیستم های مالی و بانکی است و در برگیرنده آن قسمت از فعالیت های بانک است که مجموعه ریسکها را تحت تأثیر قرار می دهد. تعیین، اندازه گیری، مشاهده و کنترل ریسکها فرآیند مدیریت ریسک را تشکیل می دهند؛ و هدف اصلی مدیریت ریسک در هر سازمان، ارائه بهترین عملکرد و بهینه سازی استفاده از سرمایه و به حداکثر رساندن ارزش دارایی سهامداران است که با استفاده از تدابیر مناسب و راهکارهای به موقع، ریسک های اساسی از جمله ریسک اعتباری، ریسک بازار، ریسک عملیاتی را پوشش می دهند. از این رو هدف مدیریت ریسک حذف فعالیت های بانک نیست بلکه ایجاد تعادل بهینه میان ریسک و بازدهی است. در زیر به معرفی انواع مختلف ریسک پرداخته شده است (محرابی، ۱۳۸۹).

پیشگیری از عوارض منفی پیشامدهای ناخواسته که بیم روی دادن آنها می رود را مدیریت ریسک مینامند. فرآیند مدیریت ریسک شامل مراحل: برنامه ریزی، شناسایی، بررسی کیفی، بررسی کمی، برنامه ریزی برای واکنش ریسک و سپس کنترل ریسک می باشد (ابدالی، ۱۳۸۲). به عبارت دیگر مدیریت ریسک عبارت است از حصول اطمینان از بکارگیری منابع، ارزش گذاری بر فرصت های موجود و به حداکثر رساندن دستاوردها که با درک دقیقی از مفاهیم ریسک های موجود حاصل می گردد (استانسیو^۲، ۲۰۱۱: ۲۴۶). برای مقابله با ریسک اعتباری و لوگیری از مطالبات غیرجاری، بانکها و مؤسسات مالی باید به امتیاز و رتبه اعتباری مشتریان توجه کرده و برای اعطای تسهیلات و وام به مشتریان مطابق با آن تصمیم بگیرند.

بانک ها در جریان فعالیت خود در معرض ریسک های مختلف قرار دارند. ریسک ها به دو گروه ریسک های مالی و غیرمالی طبقه بندی می شوند. ناظران بانکی می باید اطمینان یابند که بانک ها به درستی ریسک های فعالیت خود را شناسایی، اندازه گیری و کنترل می نمایند. در مجموع می توان گفت اجزای تشکیل دهنده ی سیستم مدیریت

1 Laycock

2 Stanciu

ریسک عبارتند از: شناسایی ریسک ها، اندازه گیری ریسک ها، کنترل ریسک ها و نظارت بر ریسکها که در ادامه به طور تفصیلی به مرور آن می پردازیم:

شناسایی ریسک ها ریسک هایی که بانک ها با آن مواجه هستند، به طور کلی به چهار دسته ریسک های مالی، ریسک های عملیاتی، ریسک های تجاری، و ریسک های ناشی از حوادث تقسیم می شوند (گرونینگ^۱ و همکاران، ۲۰۰۰).

مطالبات غیر جاری:

مطالبات غیر جاری شامل سه دسته مطالبات مسررسید گذشته (مطالباتی که از تاریخ سررسید بدهی و یا قطع بازپرداخت اقساط کمتر از ۲ ماه نبوده و از ۶ ماه تجاوز نماید)، مطالبات معوق (مطالباتی که بیش از ۶ ماه و کمتر از ۱۸ ماه از تاریخ سررسید آن ها سپری شده باشد)، و مطالبات مشکوک الوصول مطالباتی که بیش از ۱۸ ماه از تاریخ سررسید آن ها سپری شده است) می باشد. و نقطه مقابل مطالبات غیر جاری، مطالبانی جاری است مطالباتی که از سررسید آنها بیش از ۲ ماه نگذشته باشد.

مدیریت ریسک

هدف مدیریت ریسک در بانک ایجاد تمهیداتی برای پیشگیری از رخدادهای نامطلوب به وجود آورنده ریسک و در نهایت کنترل ریسک می باشد مفهوم گسترده مدیریت ریسک شامل:

الف) تعیین و اجرای سیاست های کلی بانک در مقابل ریسک

ب) ایجاد تغییرات لازم در ساختار سازمانی بانک متناسب با ریسک

ج) فراهم ساختن بسترهای آموزشی و اطلاعاتی مورد نیاز

د) اندازه گیری و ارزیابی مخاطرات ریسک های موجود و نظارت ارزیابی و گزارش دهی منظم وضعیت ریسک بانکی در مجموع می توان گفت از اجزای تشکیل دهنده سیستم مدیریت ریسک عبارت است از: شناسایی ریسک ها، اندازه گیری ریسک ها، کنترل ریسک ها و نظارت بر ریسک ها.

شناسایی ریسک مدیریت

ریسک در وهله اول مستلزم شناسایی ریسک های فعالیت بانک می باشد ریسک هایی که بانک ها با آن مواجه هستند که قبلا به آنها اشاره شده است .

1 Greuning et al.

اندازه گیری ریسک

در اصل ریسک مفهوم کیفی است اما با پیشرفت علم و استفاده از آزمونهای مختلف بانک ها و موسسات مالی درصد کمی نمودن مفاهیم کیفی جهت کنترل بهتر آن می باشند در حال حاضر روش های متعددی برای اندازه گیری یا کمی کردن ریسک های بانکی توسعه این روش ها نیز تا حد زیادی مرهون گسترش معاملات ابزارهای مشتقه می باشد .

کنترل ریسک:

اساسا برای کنترل ریسک های مهم در بانک ها و یا حداقل کردن پیامدهای نامطلوب آن سه روش وجود دارد:

۱- اجتناب از ریسک ۲- کاهش ریسک ۳- جبران ریسک

کنترل ریسک از وظایف اساسی مدیریت مربوطه برای برقراری تعادل بین منافع مورد انتظار پذیرش ریسک در مقابل هزینه های آن است

نظارت بر ریسک به معنای ایجاد سیستم های گزارش دهی برای شناسایی تغییرات نامطلوب در ریسک سطح بالا با هدف به حداقل رساندن آثار و پیامدهای نامطلوب آنهاست.

استراتژی های مدیریت ریسک:

وقتی ریسک ها شناسایی، ارزیابی شدند تمامی تکنیکهای اداره ریسک در یک چند طبقه از چهار طبقه اصلی قرار می گیرند: اجتناب از ریسک، کاهش ریسک، پذیرش ریسک، انتقال ریسک.

اجتناب از ریسک:

استراتژی اجتناب پذیر یعنی انجام ندادن فعالیتی که باعث ریسک می شود. استراتژی اجتناب از ریسک راه حلی برای تمامی ریسک ها است.

کاهش ریسک

استراتژی کاهش یعنی به کار بردن شیوه های که باعث کاهش شدت ریسک میشود.

پذیرش ریسک

استراتژی پذیرش یعنی قبول زیان وقتی که آن رخ می دهد در واقع خود تضمینی یا تضمین شخصی در این طبقه جای می گیرد. پذیرش ریسک یک استراتژی قابل قبول برای ریسک های کوچکتر است که هزینه حفاظت در مقابل ریسک ممکن است از نظر زمانی بیشتر از کلیه زیان های حاصله باشد.

انتقال ریسک

استراتژی انتقال یعنی موجب شدن این که بخش دیگری ریسک را قبول کند معمولاً به سه روش بستن قرارداد با انجام اقدامات احتیاطی، بیمه کردن. یک نوع استراتژی انتقال ریسک با استفاده از بستن قرارداد است.

۲-۲-۶. اهداف انگیزه ها و خصوصیات مشتریان بانک

بانک ها با دو گروه عمده از مردم به نام صاحبان سپرده و متقاضیان تسهیلات در ارتباط هستند این افراد اهداف انگیزه ها و روحیات مختلفی دارند یک نظام بانکی بایستی با طراحی انواع سپرده ها و شیوه های اعطای تسهیلات بتواند از یک سو تعامل پس اندازها و جوه مازاد مردم را جمع آوری کنند و از سوی دیگر بتواند به تمام نیاز های متقاضیان تسهیلات پاسخ مثبت دهند بنابراین لازم است اهداف انگیزه ها و روحیات سپرده گذاران و گیرندگان تسهیلات شناسایی شود.

۲-۲-۷. اهداف و انگیزه های سپرده گذاران

در کشورهای اصلی مردم و موسسات حقیقی و حقوقی با اهداف انگیزه های گوناگون در بانک ها سپرده گذاری می کنند که مهمترین آنها عبارتند از:

۱- حفظ و نگهداری وجوه: برخی از مردم و جوه مازاد خود را در بانک ها سپرده گذاری می کنند تا در محل مطمئنی حفظ شود و در مصارف آتی و غیر مترقبه از آنها استفاده شود.

۲- تسهیل در مبادلات پولی گروهی از مردم برای استفاده از خدمات بانکی در نقل و انتقال وجوه سپرده گذاری میکنند.

۳- کسب سود: برخی مردم به دلایل گوناگون نمی خواهند یا نمی توانند وجوه مازاد خود را سرمایه گذاری مستقیم کنند با هدف کسب سود در بانک سرمایه گذاری می کنند.

۴- مشارکت در اعطای تسهیلات قرض الحسنه: برخی از مردم به ویژه مسلمانان در سایه تشویق های دینی دوست دارند بخشی از وجوه مازاد شان را قرض الحسنه دهند لیکن نمی خواهند یا نمی توانند به صورت مستقیم عمل کنند و ترجیح می دهند این امر را از طریق موسسات مالی و اعتباری معتبری چون بانک ها انجام دهند.

۲-۸. اهداف و خصوصیات گیرندگان تسهیلات

متقاضیان تسهیلات به دو گروه عمده تقسیم می شوند گروه نخست متقاضیان تسهیلات برای تامین مایحتاج مصرفی چون خرید کالاهای اساسی هستند این گروه ترجیح می دهند با نرخ های ثابت و از قبل تعیین شده معامله کنند تا بتوانند نسبت بازپرداخت اقساط ماهیانه از محل درآمدشان برنامه ریزی کنند. گروه دوم سرمایه گذاران اقتصادی هستند که برای تامین و تکمیل سرمایه بنگاه اقتصادی تقاضای تسهیلات می کنند. این گروه از مشتریان از جهت روحیه به سه دسته تقسیم می شوند دسته اول افراد ریسک پذیرند که ترجیح می دهند خود عهده دارد تمامی مخاطرات بنگاه اقتصادی باشند و کسی را به عنوان شریک قبول نمی کنند ترجیح می دهند با بانکهای کار کنند که با قراردادهای مبادله ای و با نرخ های ثابت و از قبل تعیین شده تسهیلات می دهند. دسته دوم افراد ریسک گریزند و ترجیح می دهند تا جایی که می توانند مخاطرات سرمایه گذاری و فعالیت اقتصادی را به دیگران منتقل کنند در نتیجه در تامین سرمایه نقدی نیز سراغ موسساتی می روند که در ریسک بنگاه مشارکت کنند. دسته سوم افراد متعارف و معمولی هستند و ترجیح خاصی ندارند و متناسب با شرایط روز و مصالح بنگاه تصمیم می گیرند و معمولاً ترکیبی از دو نوع بدهی را دارند بخشی از سرمایه مورد نظرشان را موسسات مشارکتی و بخش دیگر را از طریق بانک ها و موسسات مالی با سود ثابت تهیه می کنند.

شیوه تجهیز منابع

به موجب ماده سوم از فصل دوم قانون عملیات بانکی بدون ربا تحت عنوان تجهیز منابع پولی مقرر شده است بانک ها می توانند تحت یکی از عناوین ذیل به قبول استفاده مبادرت نمایند.

الف) سپرده های قرض الحسنه

جاری

پس انداز

ب) سپرده های سرمایه گذاری مدت دار

سپرده های سرمایه گذاری کوتاه مدت

سپرده های سرمایه گذاری بلندمدت

در خصوص تخصیص منابع اعطای تسهیلات به بخش مهمی از عملیات هر بانک را تشکیل می دهند که در این قسمت از فعالیت های بانک از لحاظ اقتصادی حائز اهمیت است. در واقع رشد و توسعه اقتصادی بدون افزایش کمی عامل سرمایه به عنوان یکی از عوامل تولید ممکن نیست و چون برای تمامی اشخاص حقیقی، حقوقی) به دلایل

مختلف مقدور نیست که در مراحل مختلف فعالیت خود بتوانند از امکانات و منابع پولی شخص جهت استفاده نمایند و به علاوه دریافتها و پرداختهای واحدهای اقتصادی نیز به ندرت با هم انطباق دارند لذا ناگزیر برای استفاده از تسهیلات و منابع لازم به موسسات مالی و اعتباری که مهمترین آنها بانک ها می باشند متکی هستند (هدایتی و همکاران، ۱۳۸۹)

بنابر این بانکها با عملیات اعتباری خود موجب انتقال منابع از اشخاصی که مستقیماً مایل و یا قادر به مشارکت در فعالیت های اقتصادی نمی باشند و به آنان که جهت امور اقتصادی نیازمند سرمایه می باشند فراهم ساخته و بدین ترتیب باعث افزایش تولید در کشور می شوند. هر یک از طرق مختلف تامین مالی تعهد پرداخت با تمام این تعهدات واحدهای اقتصادی در ایران گونه ای از تسهیلات اعطایی است که در قالب قانون عملیات بانکی بدون ربا انجام می پذیرد تسهیلات اعطایی از لحاظ مدت به سه قسمت تقسیم می شوند:

۱- کوتاه مدت ۲- میان مدت ۳- بلند مدت (امیر اصلانی، ۳۲)

تسهیلات اعطایی کوتاه مدت

تسهیلات اعطایی کوتاه مدت از تسهیلات بانکی اطلاق می شود حداکثر مدت استهلاك آن یک سال بوده و برای مقاصد مصرفی جبران هزینه های جاری و تامین سرمایه در گردش در موسسات مختلف اقتصادی به کار می روند نمونه تسهیلات فروش اقساطی عبارتند از: تسهیلات فروش اقساطی (مواد اولیه، لوازم یدکی، ابزار کار) (همان منبع).

تسهیلات اعطایی میان مدت

این گونه تسهیلات اعطایی که مدت استهلاك آنها بیش از یک سال و کمتر از ۵ سال (متوسط ۳ سال) است بیشتر به منظور تأمین هزینه های ناشی از جایگزین کردن ماشین آلات و تجهیزات و تکمیل آن مورد استفاده قرار گیرد نمونه تسهیلات فروش اقساطی عبارت است از :

تسهیلات فروش اقساطی (وسایل کار، ماشین آلات و تاسیسات) (همان منبع).

تسهیلات اعطایی بلند مدت

تسهیلات اعطایی بلند مدت تسهیلاتی هستند که مدت استهلاك آنها معمولاً بیش از ۵ سال بوده و به منظور تامین تمام یا قسمتی از هزینه های طرح سرمایه گذاری ثابت و عمدتاً تولید که به صورت ایجاد تأسیس هستند به کار می روند نمونه این گونه تسهیلات عبارتند از:

تسهیلات فروش اقساطی، وسایل تولید ماشین آلات و تجهیزات (همان منبع).

۲-۹. کیفیت تخصیص منابع و اهمیت آن

ویژگی اصلی بانک های تجاری نسبت به دیگر بنگاه های اقتصادی این است که بخش اعظم منابع مالی آنها را بدهی تشکیل می دهد که در قالب انواع سپرده های بانکی از مردم گرفته شده است همین ویژگی مدیران بانک ها ملزم می کند در تخصیص منابع اصول سه گانه زیر را رعایت کند این اصول را که غالباً مخالف هم هستند همزمان مورد توجه قرار می دهند. چرا که کمترین غفلت از هر یک از آنها خسارت بزرگ و احیاناً جبران ناپذیری به بار می آورد.

اصل منفعت

همواره باید هزینه های پرسنلی و تاسیسات به اضافه بهره سپرده های بانکی کوچک تر از در آمد بانک باشد در غیر اینصورت بانک ورشکسته خواهد بود.

اصل امنیت

نمی توان به جهت به حداکثر رساندن سود منابع بانک سپرده ها را به خطر انداخت باید در اعطای تسهیلات جوانب احتیاط را رعایت کرد

اصل نقدینگی

صاحبان سپرده های دیداری و پس انداز هر موقع بخواهند می توانند وجوه خود را مطالبه کنند به همین خاطر بانک باید نقدینگی مناسب را در هر لحظه در اختیار داشته باشد امروز بانک ها برای تحقق اهداف خود نظریه در آمد پیش بینی شده مدیریت بدهی ها و ترازنامه را اعمال می کنند تاثیر اثر نوسانات تورم و رکود با ضرر و زیان روبرو نشوند. (ناومن^۱، ۱۹۹۴، ۸۴)

تخصیص تسهیلات بانکی تشکیل پرونده و تخصیص تسهیلات بانکی به چهار مرحله قابل تفکیک است

مرحله پذیرش:

در این مرحله که به دوره شناخت و ارزیابی مرسوم است مشتری از خدمات بانکی چون افتتاح حساب جاری، وصول مطالبات خود از طریق واگذاری بر وات و چک ها استفاده کرده است و با توجه به نیاز خود درخواست تسهیلات بانکی می نماید در این مرحله رئیس شعبه باید مشخص کند آیا واحد درخواست کننده حائز شرایط و معیارهای اساسی اعطای تسهیلات میباشد یا خیر؟

جمع آوری اطلاعات آماری:

در این مرحله مسئول ذیربط به جمع آوری اطلاعات از منابع مختلف رسمی یا غیر رسمی می پردازد و آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

استخراج تعهدات و وثایق:

به جهت حفظ رویه ثابت در تصمیم گیری ها از فرم مخصوصی که به فرم پیشنهاد اعتبار معروف است استفاده می کند همچنین تعهدات مشتریان را در دفاتر یا کارت های مخصوص نگهداری کرده تا با توجه به محدودیت های قانون فردی و جمعی بتوانند سرویس خوبی به مشتریان عرضه نموده اداره آمار و اطلاعات بانک مرکزی در خصوص اتمام میزان تعهدات منبع بسیار خوبی است.

پیشنهاد اعتبار:

حال وضعیتی را در نظر می گیریم که بررسی های اولیه نشان می دهد مشتری حائز شرایط استفاده از تسهیلات بانکی می باشد. بنابراین با توجه به درخواست امر صلاحیت فنی، ظرفیت قدرت ارائه وثیقه و.... مبلغ خاصی توسط رئیس شعبه یا واحد تسهیلاتی به مراجع تصویب کننده پیشنهاد می شود (اسدی، ۱۳۸۸)

۲-۱۰. انواع ریسک در عملیات بانکداری

ریسک های بانکی براساس استانداردها و دیدگاه های متفاوتی قابل تقسیم بندی است. لازم به توضیح است که در زمینه ی طبقه بندی انواع مختلف ریسک، دیدگاه های متفاوتی وجود دارد ولی آنچه مسلم است، طبق استانداردهای بین المللی و کمیته بال، روش های شناسایی، محاسبه و مدیریت ریسک در بانکها مستقل از زمینه ی فعالیت و دولتی و غیردولتی بودن آن است.

ریسک های بانکی شامل ریسک اعتباری^۱، ریسک نقدینگی^۲، ریسک سررسید، ریسک بازار، ریسک سرمایه^۳، ریسک عملیاتی و تسویه حساب ها^۴، ریسک معاملاتی^۵، ریسک حقوقی^۶، ریسک منابع انسانی^۷، ریسک

-
- 1 Credit Risk
 - 2 Liquidity Risk
 - 3 Capital Risk
 - 4 Operational Settlement Risk
 - 5 Transaction Risk
 - 6 Legal Risk
 - 7 Human Resource Risk

حسن شهرت^۱، ریسک تکنولوژیکی^۲، ریسک سود آوری، ریسک ناتوانی در پرداخت تعهدات، ریسک تمرکز و ریسک ضمانت می باشد (رز، ۱۹۹۹).

ریسک به دو دسته مالی و غیر مالی تقسیم بندی شده که در ذیل هر کدام به صورت خلاصه شرح داده شده

- ریسک های مالی

الف) ریسک نرخ ارز

ریسک نرخ ارز به واسطه تغییر در نرخ ارز به وجود می آید. کلیه شرکت هایی که در خارج از مرزهای سیاسی با کشورهای دارای واحد پولی متفاوت ارتباط معاملاتی دارند، در معرض ریسک نرخ ارز قرار دارند. ریسک نرخ ارز می تواند به توانایی سازمان جهت بازپرداخت وام های خارجی اثر بگذارد و همچنین می تواند باعث شود که سازمان نتواند به تعهدات خود نسبت به پیش خرید کالاها از بازارهای خارجی عمل کند (کاسمن و همکاران^۳، ۲۰۱۱).

ب) ریسک نرخ سود

نرخ سود و تغییرات آن در اقتصاد کنونی یکی از عوامل مهم ریسک مالی محسوب می شود. در صورتی که سازمان ها برخی از دارایی های خود را به صورت دارایی های مالی نگهداری کنند، با این ریسک مواجه خواهند شد. بیشتر اقلام ترازنامه بانک ها و نهادهای مالی از جمله شرکتهای سرمایه گذاری، درآمدها و هزینه هایی را دربردارند که به نحوی با نرخ سود در ارتباط است (توبیاز و آندر^۴، ۲۰۰۹).

پ) ریسک اعتباری

ارائه تسهیلات مالی، یکی از فعالیت های مهم نظام بانکی تلقی می شود. برای اعطای تسهیلات، باید درجه اعتبار و قدرت بازپرداخت اصل و فرع دریافت کننده تسهیلات را تعیین کرد. ریسک اعتباری به طور خلاصه به عدم ایفای تعهدات دریافت کننده تسهیلات (وام گیرنده) یا طرف قرارداد بانک بر طبق ضوابط توافق شده اطلاق میشود (آواجوبی و آمل^۵، ۲۰۱۱). این ریسک به حالت های زیر خود را نشان می دهد:

احتمال کاهش توان بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری؛

احتمال عدم بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری؛

-
- 1 Reputation Risk
 - 2 Technological Risk
 - 3 Kasman et al
 - 4 Tobias & André
 - 5 Awojobi & Amel

احتمال معوق شدن بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری (ابدالی، ۱۳۹۵).

ت) ریسک نقدینگی:

احتمال عدم توان ایفای تعهدات مالی کوتاه مدت توسط بانک را ریسک نقدینگی می گویند. این ریسک به صورت های زیر نمایان می شود

عدم توان ایفای تعهدات کوتاه مدت؛ عدم توان تأمین منابع مالی کوتاه مدت در زمان لازم عدم توان تأمین منابع مالی کوتاه مدت با هزینه مقرون صرفه (حاجیها و رجائی، ۱۳۸۰).

مشابه با انواع ریسک های اشاره در بالا، کمیته بال نیز، شاخص ترین ریسک هایی که مؤسسات مالی با آن مواجه می باشند را شامل انواع زیر معرفی می کند:

الف) ریسک اعتباری

عبارت است از احتمال عدم باز پرداخت اصل و سود تسهیلات اعطایی از سوی مشتریان. این ریسک از بعد تخصیص منابع، مهمترین ریسکی است که متوجه بانک ها می باشد. اهمیت و نقش این ریسک در بانک های بزرگ جهان تا حدی است که آنها تمایل دارند حدوداً نیمی از سرمایه اقتصادی خود را به این ریسک اختصاص دهند (آرون و همکاران، ۲۰۰۹). ب) ریسک بازار ریسک بازار عبارت است از ریسک ناشی از تغییرات جاری و آینده ارزش بازاری دارایی های خاص. ریسک بازار همچنین شامل نرخ سود و ریسک ارز خارجی می باشد. منظور از ریسک نرخ سود تأثیرات منفی بر روی صورتهای مالی و سرمایه بانک می باشد که در اثر تغییرات در نرخ سود تغییر می یابند و منظور از ریسک ارز خارجی تأثیرات منفی بر روی صورتهای مالی و سرمایه بانک می باشد که در اثر تغییرات نرخ ارز رخ می دهد (آرون و همکاران، ۲۰۰۹).

پ) ریسک حقوقی

عبارت است از تغییرات در سیاست های عملیاتی مقامات تدوین کننده مقررات (نظیر محدودیت سقف اعتباری، کاهش نرخ سود، افزایش نرخ سپرده قانونی و...) و تغییرات در مقررات نسبت کفایت سرمایه و مدیریت ریسک حقوقی به مؤلفه های شناسایی، ارزیابی، نظارت و کنترل تقسیم می شود (مک کارمیک، ۲۰۰۴).

ت) ریسک عملیاتی

1 Aaron

2 McCormick

عبارتست از زیان ناشی از فرآیندهای داخلی غلط و یا ناکافی اشخاص و سیستم ها در روش های انجام کار و با عوامل بیرونی (کمیته بازل^۱، ۲۰۰۱)

ث) ریسک نقدینگی عبارت است از ناتوانی مؤسسات مالی در انجام تعهدات، تامین مالی با افزایش دارایی های خود و زیان ناشی از آن (اسکینر^۲، ۲۰۱۳).

ج) ریسک کشوری و ریسک انتقال وجوه

عبارتست از تغییرات و محدودیتهای بوجود آمده برای یک کشور طرف قرارداد در اثر عوامل سیاسی یا اقتصادی با تحریم ها و غیره و زیان ناشی از آن به دارایی های مؤسسه وابسته به آن کشور (اسکینر، ۲۰۱۳).

چ) ریسک شهرت

عبارت است از کاهش موقعیت و رتبه مؤسسه مالی در سطح منطقه ای و یا بین المللی به علت ضعف عملکرد در ایفاء تعهدات، کاهش نسبت کفایت سرمایه و بسیاری عوامل دیگر (حسینی، ۱۳۹۱: ۱۷).

با توجه به ترکیب دارایی های بانکها و مؤسسات تامین مالی که سهم عمده آن انواع تسهیلات اعطایی کوتاه مدت و بلندمدت است مهمترین ریسکی که اینگونه مؤسسات با آن مواجه می باشند، ریسک اعتباری می باشد (حسینی، ۱۳۹۱: ۱۷). که در این مطالعه، این نوع ریسک مدنظر می باشد. در ادامه به طور تفصیلی به بررسی ریسک اعتباری و عوامل موثر بر آن می پردازیم.

ریسک اعتباری

یکی از مهمترین انواع ریسک در سیستم های مالی، ریسک اعتباری است. اگر اعتبار انتظار دریافت اصل و فرع وام های پرداخت شده، تعریف شود. در این صورت ریسک اعتباری در تفسیر عام، احتمال عدم برآورد این انتظار (مقداری که به صورت بالقوه قابلیت کمی شدن را دارد) است. بازگشت یا عدم بازگشت تسهیلات اعطایی به متقاضیان روشن نیست و نمی توان مشخص نمود که وام گیرنده توان پرداخت تعهدات خود را خواهد داشت یا به دلایل مختلف از این کار سرباز خواهد زد، در چنین معامله ای اولاً اعتبار دهنده با هر سه پیش شرط وجود ریسک مواجه است و ثانیاً ریسک بدو ماهیتی شرطی و سودجویانه دارد، چرا که این عمل می تواند برای وام دهنده متضمن منفعت و یا زیان باشد. از سوی دیگر، برخی از عوامل تصادفی خارج از کنترل وام گیرنده و وام دهنده وجود دارد. بنابراین، این نوع معاملات در معرض ریسک های حقیقی نیز قرار می گیرند (ساندرز و آلن^۳، ۲۰۰۲)

1 Basel committee

2 Skinner

3 Saunders & Allen

ریسک اعتباری به عنوان "احتمال اینکه بخشی از دارایی های بانک به ویژه وام هایش از نظر ارزش افت کند و احتمالاً بی ارزش شود"، تعریف می شود. مدیریت ریسک اعتباری بسیار مهم بوده و محور سلامت یک بانک و در واقع کل سیستم مالی است. از آنجا که بانک ها وام می دهند، لازم است اندوخته های احتیاطی برای زیان وام در دفاترشان داشته باشند. هر چقدر این اندوخته نسبت به اندازه وام های کل بالاتر باشد، بانک پر ریسک تر می شود. یک افزایش در ارزش اندوخته برای زیان وام نسبت به وام های کل نشانه ای از این است که وصول دارایی های بانک دارد دشوارتر می شود (سوره و همکاران^۱، ۲۰۱۰). ریسک اعتباری از این واقعیت ناشی می شود که طرف قرارداد، نتواند با نخواهد تعهداتش را انجام دهد. بنابراین، ریسک اعتباری را می توان به عنوان زبانی محتمل تعریف کرد که در اثر یک رویداد اعتباری اتفاق می افتد. به بیان روشن، ریسک اعتباری بانک ها، احتمال قصور وام گیرنده یا طرف مقابل بانک نسبت به انجام تعهداتش، طبق شرایط توافق شده، تعریف می شود. اگر چه منشاء های دیگر ریسک اعتباری در فعالیت های یک بانک وجود دارد که در دفتر بانک و دفتر تجاری منظور می گردد، ولی برای اکثر بانکها، وام ها بزرگترین و بدیهی ترین منشاء ایجاد ریسک اعتباری می باشد (رنجبر، ۲۰۰۰).

ریسک اعتباری احتمال تغییر در ارزش دارایی های بانک به دلیل تغییرات پیش بینی نشده در کیفیت اعتباری مشتریان یا بدهکاران است و دارای دو منشاء است: ریسک نکول و ریسک تغییر شرایط اعتباری مشتری بنابراین، این ریسک زمانی رخ می دهد که طرف قرارداد قادر به پرداخت بدهی خود نباشد یا حداقل آنها را به موقع پرداخت نکند. لذا، نکول تعداد اندکی از مشتریان می تواند ضرر بسیار بزرگی برای بانک به همراه داشته باشد. دلایل زیادی برای نکول وجود دارد. در اغلب موارد طرف بدهکار، در یک موقعیت مالی بد، مثلاً در جریان ورشکستگی قرار دارد اما، در برخی موارد هم ممکن است عمده تعهدات خود را انجام ندهد. مثلاً به واسطه ی یک اختلاف حقوقی یا تقلب در قرارداد باشد. بنابراین، زیان اعتباری زمانی رخ می دهد که بانک با توجه به تعهد یک قرض گیرنده معتبر سرمایه گذاری کند اما، پروفایل ریسک یا رتبه اعتباری آن قرض گیرنده دچار افت زیادی شود. لذا، در این شرایط حتی در صورت تسویه، قیمت نقد کردن بدهی در بازار، کمتر از قیمت فراهم کردن بدهی توسط بانک است و این امر موجب زیان خالص برای بانک می شود (مجتهد و حسن زاده، ۱۳۸۴). ریسک اعتباری بطور ساده عبارت است از: "امکان بالقوه ی اینکه قرض گیرنده از بانک و یا طرف حساب وی، در اجرای تعهدات خود در مقابل بانک در مدت مشخصی ناتوان شود" (تهرانی و فلاح شمس، ۱۳۸۴).

ریسک اعتباری را تغییر در ارزش به واسطه ی تغییر های غیر منتظره در کیفیت اعتباری تعریف کرده اند (کیس^۲، ۲۰۰۳).

در تعریف دیگر، ریسک اعتباری به خطری تعبیر شده که بر اساس آن، وام گیرنده به پرداخت اصل و فرع وام با بدهی خود طبق شرایط مندرج در قرارداد قادر نباشد. به عبارت دیگر مطابق با این ریسک، باز پرداخت ها یا با تأخیر

1 Tsorhe et al

2 Kiss

انجام شده یا اصلاً وصول نمی شوند. این امر باعث پدید آمدن مشکلاتی در گردش وجوه نقد بانک می شود (آلن، ۱۹۹۵). در گزارش ارائه شده به وسیله بانک تسویه بین الملل در سال ۱۹۹۶، ریسک اعتباری به صورت خطر عدم تسویه یک تعهد در تاریخ سررسید یا هر زمان پس از آن تعریف شده است (موسویان و موسوی بیو کی، ۱۳۸۹). ریسک اعتباری ناشی از ورشکستگی و عدم توانایی مشتریان بانک در پرداخت اصل و فرع تسهیلات است. این ریسک همچنین عبارت است از احتمال عدم بازگشت منابع بانک توسط بدهکاران از جمله مشتریان اعتباری (اختیاری، ۱۳۸۹). بانکها و مؤسسات مالی زمانی با این ریسک مواجه اند که تسهیلات گیرنده توان یا تمایل، تعهدات خود را در سررسید در قبال بانک یا مؤسسات مالی ایفا نمی کند (رستمی، ۱۳۸۳). ریسک اعتباری یکی از مهمترین عوامل موثر بر سلامت سیستم بانکی است. سطح ریسک اعتباری به کیفیت دارایی های بانک وابسته است. کیفیت دارایی های بانک نیز به روند مطالبات غیرجاری و سلامت و سودآوری تسهیلات گیرندگان بانک وابسته است (بارال، ۲۰۰۵).

وضعیت مالی و یا ورشکستگی دریافت کننده تسهیلات روی می دهد. ریسک اعتباری در شرایط حاضر نیز

مانند گذشته اصلی ترین سهم را در ناکامی و ورشکستگی بانک ها بر عهده دارد. بدین ترتیب، نظارت و کنترل بر این ریسک از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

برای مدیریت و کنترل ریسک اعتباری توجه به موارد زیر ضروری است

- تدوین مقررات و دستورالعمل های لازم به منظور سامان بخشی به فرآیند اعطای تسهیلات،

- شناخت هرچه کاملتر متقاضی تسهیلات، بررسی وضعیت اعتباری اش در شبکه بانکی و تعیین درجه اعتباری

آن،

- تجزیه و تحلیل پروژه ها به صورتی مطلوب و تصویب آنها در کمیته اعتباری، - تعیین سطوح تصمیم گیری

در اعطای تسهیلات با مبالغ مختلف، - تعیین سقف تسهیلات قابل اعطا به مشتری و وثیقه های لازم، - رعایت تنوع در اعطای تسهیلات (مانند صنایع و فعالیتهای مختلف اقتصادی، مناطق جغرافیایی گوناگون)، - قیمت گذاری تسهیلات به نحوی که نرخ سود تسهیلات اعطایی، حداقل هزینه تجهیز منابع، هزینه های عمومی بانک، زیان های احتمالی و سپرده های قانونی را پوشش دهد،

- تعیین جریمه تأخیر و هزینه های دیگر در صورت معوق شدن تسهیلات،

- محاسبه نسبت کفایت سرمایه بانک در مقاطع زمانی مشخص،

- توجه مستمر به کیفیت دارایی ها، سهم مطالبات سررسید گذشته و معوق و ذخیره گیری مناسب (ذخیره عام

و خاص)،

- گزارش دهی وضعیت مطالبات سررسید گذشته و معوق و تسهیلات مشکل دار به مقامات عالی بانک (هیأت مدیره)،

- برخورداری از سیستم اطلاعاتی کارا (بیک زاد، ۱۳۸۸).

۲-۲-۱۱. عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری

در سیستم بانکی یکی از معضلاتی که نظام بانکی کشورهای مختلف از جمله ایران با آن روبروست، افزایش تسهیلات غیر جاری و معوق در شبکه بانکی است. این افزایش که نشان دهنده ی ریسک اعتباری بانک هاست، منتج به کاهش ارزش دارایی های شبکه بانکی، نقصان ارزش ویژه ی بانک ها و به تبع آن بی ثباتی های مالی احتمالی در آینده است، دلایل مختلفی در شکل گیری و گسترش تسهیلات غیر جاری موثرند که پس از مرور بررسی های انجام شده، عوامل فوق در دو طبقه کلی؛ برون سازمانی (عوامل کلان اقتصادی و درون سازمانی) بیان می کردند.

۱- عوامل کلان اقتصادی (برون سازمانی) موثر در بوجود آمدن ریسک اعتباری

جهت تبیین رابطه بین عوامل اقتصادی کلان و ریسک اعتباری به مدلهای سیکل تجاری اشاره شده است.

سیکل های تجاری نوساناتی هستند که تحت عنوان دوره های متوالی رونق و رکود تعریف می گردند. در دوران رونق اقتصادی، با افزایش تولید ملی، خانوارها و بنگاه ها از جریان در آمدی و توان کافی برای تامین بازپرداخت دیون و تعهدات خود برخوردارند؛ بنابراین، ریسک اعتباری کاهش می یابد. اما در رکود اقتصادی با افزایش نرخ بیکاری، جریان در آمدی خانوارها کاسته می شود و در نتیجه توان ایشان در باز پرداخت دیون بانکی کاهش می یابد. از سوی دیگر در این دوران از تولید کل و قیمت کالاها و به تبع در آمد بنگاه ها کاسته می شود و توان شرکت ها در باز پرداخت بدهی های خود به اعتبار دهندگان کاهش می یابد. از آنجا که بانک ها موسسات خدماتی هستند که به تجهیز و تخصیص منابع و اعطای تسهیلات به بخش های مختلف اقتصادی می پردازند؛ لذا، حجم فعالیت های بانکی نیز کاسته شده و در نتیجه حاشیه ی سود بانک ها نیز دچار افول می گردد. بنابراین، رکود، کاهش حاشیه ی سود بانکها و افزایش ریسک نقدینگی و اعتباری را برای سیستم بانکی به همراه خواهد داشت.

علاوه بر این، در دوران رکود در برخی موارد، ارزش وثیقه ها به سطحی پایین تر از ارزش وام دریافتی کاهش می یابد و این امر موجب افزایش تمایل وام گیرندگان برای اجتناب از باز پرداخت وام هایشان را به همراه خواهد داشت (کردیچ و پردل نوش آبادی، ۱۳۹۰: ۱۲۱).

بنابراین، با وقوع رکود اقتصادی و کاهش شدید در فعالیت های اقتصادی، بحران بانکی نیز آغاز می شود و گسترش می یابد. از بارزترین شاخصه های بروز بحران در این دوران از بین رفتن اعتماد به نهادهای مالی و ورشکستگی طلبکاران است. لذا، به دلیل وجود بحران و عدم توانایی مالی بدهکاران که از بیکاری و یا کم در آمدی آنها نشأت

می گیرد، بانکها با عدم دریافت مطالبات خود روبرو شده و در نتیجه ذخایر آنها روبه کاهش نهاده و در نتیجه با افزایش ریسک نقدینگی قادر به ایفای تعهدات خود در قبال سپرده گذاران نمی باشند. نتیجه اینکه بحران مالی موجب سلب اعتماد عمومی و هجوم سپرده گذاران به بانک ها جهت باز پس گیری سپرده های خود می شود. در این صورت به دلیل وجود ریسک سیستمی در صنعت بانکداری مشکلات حاد و ورشکستگی بانک های کوچک به سایر بانک ها منتقل شده و کل نظام بانکی کشور و پس از آن، نظام بانکی و فضای اقتصادی سایر کشورها را نیز درگیر می نماید. در این زمینه می توان به بحران های مالی ۱۹۹۸ در آسیا که ناشی از بحران در سیستم بانکی اندونزی بود و بحران مالی ۲۰۰۹ در آمریکا اشاره کرد (نوری و همکاران، ۱۳۸۸: ۴)

۲- عوامل درون سازمانی تعیین کننده در بوجود آمدن ریسک اعتباری علاوه بر شرایط اقتصاد کلان، خصوصیات و ساختار یک بانک در پرداخت وام و شرایط رقابت در صنعت بانکی نیز به عنوان عوامل درونی می تواند بر مقدار ریسک اعتباری بانک اثر گذار باشند. در چند دهه گذشته، پیشرفت هایی در مبانی نظری عملکرد بازارهای اعتباری انجام گرفته است. عمده این پیشرفت ها مبتنی بر مسئله اطلاعات نامتقارن است. به گونه ای که بیان می شود قرض گیرنده و فرض دهنده ممکن است ارزیابی متفاوتی از اطلاعات مربوط به ریسک پروژه داشته باشد. به عبارت دیگر، از آنجا که قرض گیرنده از بازده انتظاری و ریسک پروژه ی خود و قرض دهنده تنها از متوسط بازده و ریسک انتظاری پروژه ها در کل اقتصاد اطلاع دارد، بنابراین، در بازار اعتباری اطلاعات نامتقارن وجود دارد. در این شرایط، بانک ها و موسسات مالی معمولاً در فعالیت های اعتباری خود با چهار مسئله مهم از قبیل:

(۱) تعیین نوع ریسک مربوط به وام گیرنده (انتخاب بد)؛

(۲) اطمینان از اینکه قرض گیرنده، وام گرفته شده را درست صرف کند (مخاطرات اخلاقی)؛

(۳) آموزش چگونگی انجام پروژه در مواقعی که وام گیرنده عدم توانایی خود را در بازپرداخت اعلام نماید؛

و (۴) دستیابی به روش هایی برای مجبور ساختن وام گیرنده به بازپرداخت وام در مواقع که از پرداخت بدهی خود سر باز زند، مواجه اند (گاتاک و گونان، ۱۹۹۹).

بر اساس فرضیه ی مخاطره اخلاقی، بانک هایی که سرمایه محدودی دارند از ریسک اعتباری بیشتری برخوردارند. در چارچوب این فرضیه، سرمایه محدودتر بانک ها باعث نگرانی کمتر آنها از ورشکستگی شده و بنابراین، به مخاطره ی اخلاقی منجر می شود؛ از این رو، سهم وام های ریسکی در ترکیب وام های بانکی افزایش یافته که نتیجه ی آن افزایش میزان تسهیلات غیرجاری است. یکی دیگر از اثرات مخاطرات اخلاقی بروز تضاد منافع در عملیات بانکداری است؛ به گونه ای که گاهی یک بانک مبادرت به پرداخت وام به یک بنگاه با شرایط بسیار آسان می نماید تا از تعرفه ها و کارمزدهای ناشی از به دست گرفتن ارائه ی یک سری خدمات به آن بنگاه مانند، تعهد فروش

اوراق بهادار برخوردار گردند در این صورت تضاد منافع در عملیات بانکی تحقق یافته که به تخصیص ناکارای اعتبارات و افزایش ریسک اعتباری منجر می شود (گاتاگ و گیونان، ۱۹۹۹).

به طور کلی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری عبارتند از:

۱. تمرکز اعتبار ۲. فرآیند عرضه و نظارت بر اعتبار ۳. عرضه اعتبار به بخش های حساس به نقدینگی (تهرانی و فلاح شمس، ۱۳۸۴).

۲-۲-۱۲. کاهش حاشیه سود و ریسک اعتباری بانک

یکی از وظایف بانک ها مدیریت ریسک هایی است که با آن مواجه هستند. اگر مدیریت ریسک وجود نداشته باشد بانک ها با ورشکستگی مواجه می شوند. برای ممانعت از ورشکستگی بانک ها، مقررات بانکی وضع می شود. از طرفی مقررات بانکی می تواند بر رقابت در بازار بانکی اثرگذار باشد. زیرا اگر این مقررات طوری باشد که انحصار را از بین ببرد یا بانک ها را به سمت رقابت سوق دهد، بر کارایی نیز اثرگذار خواهد بود. اقتصاددانانی نظیر دمستر^۱ (۱۹۷۳) و پلزمان^۲ (۱۹۷۷) بیان می کنند که بانک های کارا با عملکرد بهتری که دارند، هزینه های خود را کاهش داده و بدین ترتیب می توانند سهم بازاری بیشتری را به خود اختصاص دهند. بر اساس این دیدگاه محیط رقابتی ممکن است سیستم بانکی کارا و متمرکز ایجاد نماید. وجود نهادهای قانونی مانع انحصار در سیستم بانکی است. لذا، می تواند حاشیه سود بانکی را بهبود بخشد.

فرای^۳ (۱۹۹۵) بیان می دارد که در غیاب بازارهای مستقیم مالی و بازار سرمایه و اوراق قرضه، موسسات مالی ریسک مالی بیش از اندازه را جذب نموده و بنابر مطالعه ی دمیرگاک - کانت و هایزینگا^۴ (۱۹۹۹)، نوسانات حاشیه سود، انعکاسی از جانشینی بین تامین مالی بدهی و سرمایه است. به هنگامی که بازار سرمایه گسترش می یابد با برقراری بازده رقابتی، بانک ها نر بهره ی سپرده شان را جهت رقابت در جذب وجوه مردم افزایش می دهند. همچنین، با گسترش بازار، ریسک جذب شده ی بخش بانکی کاهش یافته و بانک ها در فضای رقابتی نرخ بهره ی پایین تری را برای اعطای وام درخواست می کنند و لذا، حاشیه سود کاهش می یابد. ریسک اعتباری از اعتبار وام گیرندگان و لذا عدم پرداخت اقساط بانکی نشأت می گیرد، ادبیات موجود نشان می دهد که بانک هایی که وام های مخاطره آمیز پرداخت می کنند، مجبورند تا مقدار بهره ی بالاتری وضع نمایند (دراکوس^۵، ۲۰۱۲؛ مادوس و گوارا^۶، ۲۰۱۴).

1 Demsetz

2 Peltzman

3 Fry

4 Demirgüç & Huizinga

5 Drakos

6 Maudos & Guevara

آنگبازو^۱ (۲۰۰۸) نشان می دهد که ریسک بانکی بطور مثبتی با حاشیه سود در ایالات متحده رابطه دارد. دمیرگاک - کانت و هاینیکا (۱۹۹۹) نیز در ۸۰ کشور در حال توسعه و توسعه یافته چنین رابطه ای را نتیجه گرفتند.

کاربو و رودریگز^۲ (۲۰۰۷) برای هفت کشور عضو اتحادیه ی اروپا، ماناسو^۳ (۲۰۱۲) با استفاده از داده های ماهانه برای کشور استونی طی سالهای ۱۹۹۸-۲۰۱۱، آهو کپوسی^۴ (۲۰۱۳) در مطالعه ای بین کشوری از پرتغال، اسپانیا، فرانسه و آلمان، ور و وامبوآ^۵ (۲۰۱۴) برای کشور کنیا طی دوره ۲۰۰۲-۲۰۱۱، نیز وجود رابطه مثبت بین ریسک و حاشیه ی سود را تایید نمودند. همچنین، پلاکالوویک و آلیهودزیچ^۶ (۲۰۱۵) با بررسی حاشیه ی سود بانکی در بانک های بوسنی و هرزگوین طی سالهای ۲۰۱۳-۲۰۰۸ نشان دادند که ریسک اعتباری با حاشیه ی سود بطور مثبت در ارتباط است.

باراجاس و همکاران^۷ (۲۰۱۳) معتقدند که حاشیه ی سود بالا، بیانگر وجود مسائل و مشکلاتی در محیط مقرراتی بانکی و عدم تقارن اطلاعات می باشد. به عبارت دیگر، حاشیه ی سود بالاتر می تواند سودآوری سیستم بانکی و عمق بانکی و ثبات مالی را با افزایش تحمل سیستم بانکی در مقابل شوکهای منفی بهبود بخشد.

هلمن و همکاران^۸ (۲۰۱۲) نیز حاشیه ی سود بالا را بیانگر درجه پایین کارایی سیستم بانکی و شرایط بازار غیررقابتی می دانند. از طرف دیگر، طبق گفته ی آنها، بالا بودن این متغیر، بیانگر ناکافی بودن مقررات و میزان بالای عدم تقارن اطلاعات و همچنین بیانگر ریسک بالای بانکی می باشد. در چنین شرایطی بی ثباتی بانکی افزایش می یابد. سیورج و واتسون^۹ (۲۰۱۰) بیان می کنند همیشه حاشیه سود بالا نمی تواند نشانه خوبی از کارایی سیستم بانکی باشد، اما می تواند بیانگر مقررات ناکافی و بی ثباتی سیستم بانکی باشد. اگر بانکی دارای عملکرد ضعیفی باشد، سعی می کند نرخ بهره ی وام را کاهش دهد تا بتواند سهم بیشتری از بازار را بدست بیاورد. پریا و مودی^{۱۰} (۲۰۱۴) معتقدند که حاشیه ی سود بالا از یک طرف مرتبط با درجه پایین کارایی و بازار غیررقابتی است. از سوی دیگر، حاشیه ی سود بالا بیانگر انعکاس مقررات ناکافی در سیستم بانکی و درجه بالای عدم تقارن اطلاعات می باشد. همچنین، حاشیه ی سود بالا بیانگر ریسک بالا در بانک نیز می تواند باشد. اگر در چنین شرایطی رقابت افزایش یابد، رفتار سفته بازارانه ی بانک افزایش یافته و لذا بی ثباتی بانک نیز افزایش می یابد.

1 Angbazo

2 Carbo & Rodriguez

3 Mannason

4 Ahokpossi

5 Were & Wambua

6 Plakalovic & Alihodžić

7 Barajas et al

8 Hellman et al

9 Seuraj & Watson

10 Peria & Mody

- رشد اعتبارات و ریسک اعتباری بانک بانک ها مهمترین نهادهای بسیج و تخصیص منابع مالی و پس انداز ها هستند (فوس و همکاران^۱، ۲۰۱۰)، در نتیجه، این نقش، آنها را پدیده ای مهم در رشد و توسعه ی اقتصادی می سازد. در انجام این نقش، باید دانست که بانکها پتانسیل و امکاناتی برای بسیج منابع مالی و تخصیص آنها به سرمایه گذاری های کارا را دارا هستند. بنابراین، صرف نظر از اینکه منابع ایجاد درآمد با خط مشی های اقتصادی کشور کدامند، بانک ها به دادن وام ها و کمک ها به مشتریان مختلف با در نظر گرفتن سه اصل هدایت کننده عملکرد یعنی سود آوری، نقدینگی و توانایی پرداخت دیون علاقه نشان می دهند. اما تصمیمات بانکها برای وام دادن، تحت تأثیر عوامل زیادی مثل نرخ بهره رایج، وجهه و سرشناس بودن قرار می گیرند (الو کویو^۲، ۲۰۱۱).

یکی از معیارهایی که برای بررسی ریسک اعتباری استفاده می گردد، زیان های نسبی وام ها است. یک دلیل آشکار برای رابطه رشد وام و زیان وام، چرخه های تجاری است. توسعه چرخه های تجاری منجر به رشد وام ها می شود و بالعکس. بنابر این، در نتیجه چرخه های تجاری، دوره های رشد وام سریع به طور طبیعی منجر به پشت سر گذاشتن دوره های زیان وام بالا می شود. اما رشد وام سریع تر منجر به زیان وام بالاتر حتی با وجود کنترل دولت در اقتصاد خواهد شد. با استفاده از یک مدل ساده از بازار برای وام های بانکی، این بخش مشخص می کند که چه زمانی چنین رابطه ای بین رشد وام و ریسک اعتباری به احتمال زیاد وجود داشته باشد (کیتون^۳، ۱۹۹۹).

بسیاری از دلایل برای اینکه رشد سریع تر وام منجر به زیان وام بالاتر می شود، مرتبط با انتقال عرضه است. به این معنی که، تمایل قرض دادن بانک ها افزایش می یابد. هنگامی که چنین تغییری رخ می دهد، بانک ها به طور معمول به دنبال افزایش وام دهی خود به دو روش هستند: اول، آنها نرخ بهره را در وام های جدید کاهش می دهند. دوم، آنها حداقل استانداردهای اعتباری خود را برای وام جدید پا بیشتر می آورند. برای مثال، آنها مقدار وثیقه وام گیرنده جهت وام خود را کاهش می دهند، یا وام گیرندگان با گذشته اعتبار ضعیفتر را قبول میکند. چنین کاهش در استانداردهای اعتبارات، شانس اینکه برخی از وام گیرندگان در نهایت وام های خود را پرداخت نکنند، افزایش می دهد. بنابراین، با فرض استانداردهای اعتبار کمتر برای بانک و همچنین، کاهش نرخ وام، به علت تغییر عرضه وام افزایش خواهد یافت و منجر به ریسک اعتباری بالاتر در آینده خواهد شد. نهادهای مالی به عنوان قلب تپنده اقتصاد در دو بازار بزرگ سرمایه و پول فعالیت دارند و با اعطای تسهیلات، باعث جریان پول و سرمایه در جامعه می شوند و در این جریان، نهاد مالی خود را در معرض انواع ریسکها قرار می دهد. تنوع این ریسک ها و گاهی شدت آنها به حدی است که اگر نهاد مالی نتواند آنها را به نحو صحیح کنترل و مدیریت نماید، رو به نابودی می رود. در این راستا، موسسات مالی و اعتباری برای کسب سود بیشتر باید در بازپرداخت کامل تسهیلات اعطایی خود از سوی مشتریان مطمئن باشند؛ زیرا وجود اطلاعات نامتقارن در بازارهای وام، امری بدیهی است، لذا در چنین شرایطی نقش دو موضوع غربال و نظارت جهت انجام فرآیند اعطای تسهیلات از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین، از آنجا که فعالیت های

1 Foos et al

2 Foos et al

3 Keeton

شرکت های بیمه مشابه فعالیت بانک ها است، میتوان برای مدیریت ریسک اعتباری در بانکها از نحوه پوشش ریسک توسط شرکت های بیمه الگوبرداری نمود و با آگاه نمودن وی از میزان ریسک با توجه به دارایی و وثایق ارائه شده توسط وی، نرخ سود تسهیلات را تعیین نمود و بدین صورت متقاضی را ملزم به قبول بخشی از ریسک نموده و از این طریق خطر اعمال غیر اخلاقی را کاهش داد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹). افزایش دارایی های بانک می تواند ریسک بازپرداخت بدهی ها را کاهش دهد و قدرت بانک ها را در اعطای وام افزایش دهد. از طرفی دیگر، افزایش اندازه بانک ها و تعداد شعب قدرت رقابتی بانک ها را می تواند افزایش دهد و در نتیجه احتمال اینکه ریسک اعتباری را کاهش دهد، افزایش می دهد. همچنین، رشد غیر طبیعی بانک ها می تواند ریسک اعتباری بانک ها را تا حدودی افزایش دهد و اگر مدیریت بانکها این رشد غیرطبیعی بانک ها را کنترل نکند، عواقب ورشکستگی نیز برای برخی بانکها احتمال رخ دادن وجود دارد (فوس و همکاران، ۲۰۱۰).

شرکت های بیمه الگوبرداری نمود و با آگاه نمودن وی از میزان ریسک با توجه به دارایی و وثایق ارائه شده توسط وی، نرخ سود تسهیلات را تعیین نمود و بدین صورت متقاضی را ملزم به قبول بخشی از ریسک نموده و از این طریق خطر اعمال غیر اخلاقی را کاهش داد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹). افزایش دارایی های بانک می تواند ریسک بازپرداخت بدهی ها را کاهش دهد و قدرت بانک ها را در اعطای وام افزایش دهد. از طرفی دیگر، افزایش اندازه بانک ها و تعداد شعب قدرت رقابتی بانک ها را می تواند افزایش دهد و در نتیجه احتمال اینکه ریسک اعتباری را کاهش دهد، افزایش می دهد. همچنین، رشد غیر طبیعی بانک ها می تواند ریسک اعتباری بانک ها را تا حدودی افزایش دهد و اگر مدیریت بانکها این رشد غیرطبیعی بانک ها را کنترل نکند، عواقب ورشکستگی نیز برای برخی بانکها احتمال رخ دادن وجود دارد (فوس و همکاران، ۲۰۱۰).

سینکی و گرینوات^۱ (۱۹۹۱) در تجزیه و تحلیل ریسک اعتباری تعداد زیادی از بانک های آمریکا به این نتیجه رسیدند که متوسط نرخ رشد وام ها در دوره زمانی ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۷ ارتباط مثبت و معناداری با نرخ ضرر همزمان آنها دارد

کلیر^۲ (۱۹۹۲) با استفاده از آمار بانک های ایالت تگزاس در دوره زمانی ۱۹۷۶ تا ۱۹۹۰ به این نتیجه رسید که رشد وام ها تاثیر منفی بر دریافتی وام ها در بانک های ایالت تگزاس دارد و در نتیجه، ریسک های اعتباری را افزایش می دهند. سالاس و فوماس^۳ (۲۰۰۲) رابطه بین پس انداز بانک ها و رشد وام ها در برخی بانک های تجاری کشور اسپانیا را در دوره زمانی ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۷ بررسی کرده و به این نتیجه رسیدند که رشد وام های شعب به طور معناداری موجب زیادهای بانک در سه آینده شده است.

1 Sinkey & Greenawalt

2 Clair

3 Salas & Fumas

لاون و مجنونی^۱ (۲۰۰۳) داده های آماری بانکی ۴۵ کشور را برای روشن شدن عوامل تاثیر گذار ایجاد ضرر وام ها و درآمد آنها در بیشتر از ۱۰۰۰ بانک تجاری بزرگ جهان در دوره زمانی ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۹ تجزیه و تحلیل کرده و نشان دادند که بطور متوسط، بانک ها خیلی کم در زمانهای خوب ادوار تجاری وام اعطا می کنند و اکثر آدر زمانهای بد، وام ارائه می دهند. آنها همچنین، رابطه منفی بین رشد وام ها و ضرر وام ها را نشان دادند.

برگر و اودله^۲ (۲۰۰۴) وام های بانکی دوره ای را در آمریکا در دوره زمانی ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰ بررسی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که استانداردهای اعتبار خیلی کم هستند و بیشتر اعتبارات زمانی داده شده اند که بانک در بالاترین نقطه ی ضرر بوده است.

کاسترو^۳ (۲۰۱۳) با بررسی عوامل اقتصاد کلان، ریسک اعتباری در سیستم بانکی کشورهای یونان، ایرلند، پرتغال، اسپانیا، و ایتالیا نشان داد که رشد اقتصادی، ریسک اعتباری بانک ها را کاهش می دهد.

هس^۴ و همکاران (۲۰۰۹) عوامل تعیین کننده ی ریسک اعتبارات در ۳۲ بانک استرالیا را در دوره زمانی ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۵ بررسی کرده اند. نتایج نشان داده است که به طور معناداری رشد وامها منجر به زیان های اعتباری در دو تا چهار سال آینده برای بانک ها شده است.

فوس و همکاران (۲۰۱۰) به بررسی رشد وام ها و ریسک بانک های تجاری در ۱۶ کشور و ۱۶۰۰ شعبه در دوره زمانی ۱۹۹۷-۲۰۰۷ پرداخته اند. نتایج این مطالعه نشان می دهد که رشد وامها منجر به افزایش زیان وام ها بعد از سه سال از طریق کاهش در آمد بهره ای و کاهش سرمایه بانک می شود. این نتایج نشان می دهد که رشد وام به عنوان یک متغیر کلیدی ریسک بانکی شناخته شده است.

در ایران مطالعات در مورد اعتبارات و ریسک بانکی بسیار محدود است. در این تحقیق این مساله بررسی می گردد. ولی، مطالعات مرتبطی با ریسک اعتباری و مطالبات بانکی صورت گرفته است. به طور مثال، هاشمی نودهی (۱۳۷۷) در تحقیقی به بررسی میزان تغییرات مطالبات غیر جاری بانک ها در دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۷۹ پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داد که در طی سالهای مورد بررسی، نرخ سود تسهیلات پایین بوده و نرخ تورم افزایش یافته است. بنابراین، نرخ سود حقیقی تسهیلات اعطایی بسیار کمتر از مقدار واقعی بوده است. طبق یافته های این تحقیق نرخ سود تسهیلات به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر افزایش مطالبات غیر جاری است. همچنین تورم و شاخص مسکن باعث افزایش مطالبات غیر جاری شده و رشد تولید ناخالص داخلی بدون ارزش افزوده بخش نفت باعث کاهش مطالبات غیر جاری شده است. نوری شکری (۱۳۸۹) در تحقیق خود به بررسی رابطه نسبت کفایت سرمایه با ریسک ورشکستگی و عملکرد مالی بانکها پرداخته است و در پی آن بوده است تا با جمع آوری داده های مربوطه از بانک های کشور و

1 Laeven & Majnoni

2 Berger & Udell

3 Castro

4 Hess et al.

معرفی شاخص ریسک ورشکستگی و شاخص هایی برای عملکرد مالی بانک ها با استفاده از مدل داده های تلفیقی به آزمون تأثیر نسبت کفایت سرمایه بر شاخص ریسک ورشکستگی، تأثیر نسبت کفایت سرما به بر عملکرد مالی بانک ها و تأثیر شاخص ریسک ورشکستگی بر عملکرد مالی بانک ها، به صورت جداگانه بین بانک های خصوصی و دولتی پیرازد. داده های تحقیق شامل مشاهدات ۶ بانک خصوصی و ۱۱ بانک دولتی تحقیق نشان می دهد که به طور متوسط، نسبت کفایت سرمایه در بانک های حاضر در نظام بانکی کشور در دوره زمانی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ است. نتایج این خصوصی و دولتی کشور بر شاخص ریسک ورشکستگی و نیز بازده دارایی آنها تأثیر معکوس داشته است؛ چنین تأثیری در مورد شاخص ریسک ورشکستگی بانک های خصوصی بر بازده حقوق صاحبان سهام نیز مشاهده شده است؛ لیکن تأثیر معناداری برای نسبت کفایت سرمایه و شاخص ریسک ورشکستگی بر سایر متغیرهای عملکرد مالی بانک های خصوصی و دولتی مشاهده نشد. دیگر نتایج تحقیق نشان می دهد که سود آوری و بازده بانک های خصوصی بیش از بانک های دولتی بوده و عملکرد مالی بهتری نسبت به بانک های دولتی داشته اند. میانگین شاخص ریسک ورشکستگی بانک های خصوصی نیز بیش از بانک های دولتی است. این مطلب صحت تئوری CAPEM را که سودآوری بیشتر را در گرو پذیرش ریسک بیشتر می داند، تأیید می کند.

۳-۲. پیشینه ی تحقیق

۳-۲-۱. مطالعات داخلی

آقمشهدی، محفوظی و رحیم زاده (۱۴۰۱) در پژوهشان با عنوان بکارگیری رویکرد دلفی- فازی و دیمتل فازی جهت شناسایی و ارزیابی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری مشتریان حقیقی بانک ملی ایران بدین نتایج دست یافتند که: تعداد ۶۰ عامل در ۴ بعد اصلی شامل، عوامل شخصی، عوامل محیطی، رفتاری و اجتماعی، عوامل اعتباری و عوامل کلان اقتصادی به عنوان عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری شناسایی شد. و از طریق تکنیک دیمتل فازی نتایج نشان داد که در بین شاخص ها، شاخص درآمد از بیشترین تأثیرگذاری برخوردار و شاخص وثیقه از بیشترین تأثیرپذیری برخوردار است. همچنین در بین ابعاد اصلی، عامل شخصی از بیشترین تأثیرگذاری در بین عوامل برخوردار است.

نقوی، فیروز زارع و بابازاده (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان واکاوی عامل های موثر بر ریسک اعتباری بانک کشاورزی در استان خراسان شمالی انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد متغیرهای داشتن پیشینه دریافت وام، درآمد غیرکشاورزی، دریافت تسهیلات در زمان مناسب، داشتن میانگین حساب در زمان دریافت تسهیلات، درآمد سالانه، مقیاس تولید، سطح تحصیلات، نوع مالکیت، برخورداری از بیمه محصولات کشاورزی و تجربه کشاورزی بیشترین اهمیت را در ایجاد تمایز میان گروه های مختلف بازپرداخت کننده تسهیلات، دارا می باشند. براین مبنا، تسریع در فرآیند اعطای وام، اتصال برنامه های بیمه و وام، بررسی وضعیت گردش مالی حساب متقاضیان در زمان اعطای وام و توجه به پیشینه اعتباری متقاضیان وام، امری ضروری است.

کاظمی (۱۴۰۰) در پژوهشش با عنوان بررسی عوامل موثر بر ریسک اعتباری مشتریان بانک قرض الحسنه مهر ایران استان کهگیلویه و بویراحمد به این نتایج دست یافت: که متغیرهای سن و میزان وام دریافت با عدم بازپرداخت وام رابطه مثبت و معنی داری دارد و همچنین بین درآمد وام گیرنده و دوره بازپرداخت وام رابطه منفی و معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر هر چه درآمد وام گیرنده بیشتر باشد عدم بازپرداخت وام کمتر انجام می شود. و هر چه دوره باز پرداخت وام یا تعداد اقساط آن بیشتر باشد عدم بازپرداخت وام در این بانک کمتر صورت می گیرد.

اصفهانی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان "آیا مسائل پایداری زنجیره تامین و مدیریت ریسک، کاوش های مدیریت بازرگانی با هم ارتباط دارند. فرا تحلیل روشی است که در آن با ادغام کردن نتایج حاصل از پژوهش های متفاوت که روی چندین نمونه انجام شده است، یک دید کامل و جامع تری از متغیرهای متفاوت به دست می آورد. به این صورت که با کنار هم گذاشتن نتیجه های حاصل از انجام دادن یک آزمایش روی یک نمونه از جامعه، افراد مختلفی را مورد بررسی قرار می دهد. این نتایجی که به دست می آید در جوامع ما که از گوناگون بالا تری برخوردار است درجه اهمیت بیشتری دارد و این گوناگونی تفاوت های بیشتری را با خود به همراه دارد، و باید اطلاعات بیشتری را از نمونه های متعدد جامعه در دست داشت تا بتوانیم با این اطلاعات جامع به یک نتیجه مطلوب و ایده آل دست پیدا کنیم که دارای بیشترین شباهت و کمترین تفاوت باشند و بتوانیم برای از بین بردن تفاوت ها و حداقل کردن آن ها به بهترین روش عمل کنیم. یافته های به دست آمده از این فرا تحلیل نشان می دهند که به این مسائل پایدار زنجیره تامین و مدیریت ریسک تاثیر زیادی با میانگین اندازه اثر ۰.۴۱۳ دارد.

جماعت، علی و عسگری، فرید (۱۳۹۸) در این پژوهش به یکی از موارد دیگر ریسک اعتباری در سایر فعالیت های یک بانک پرداخته است که در دفاتر بانک ها و دفاتر تجاری و در اقلام های بالا و در زیر خط ترازنامه منظور می گردد. و در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که یکی از بزرگترین و مهمترین عوامل موثر بر ایجاد ریسک اعتباری در بانک ها وام ها می باشند. و علاوه بر وام ها، بانک ها به طور اثر بخش در زمینه های مختلف ابزارهای مالی مانند: معامله های که بین بانک ها انجام می شود، معاملات مربوط به ارز، قراردادهای که توسط بانک ها منعقد می گردد مانند قراردادهای مالی سو آپ، آتی، نرخ ارز، اوراق قرضه، معاملات اختیار معامله، سهام عادی، قبول کردن تعهدات در قبال مشتریان، صادر کردن ضمانت نامه ها و تامین کردن منابع مالی، و در آخر تسویه با مشتریان در معاملات با آن ها با ریسک اعتباری یا ریسکی که طرف مقابل قرار داد باعث ایجاد آن می شود رو به رو هستند.

ذاکرنیا، احسان و زین الدینی، مجید (۱۳۹۸) در پژوهشی ریسک اعتباری که یکی از مهم ترین مسائل دامن گیر شبکه بانکی کشور است پرداخته است که نپرداختن علمی و کارا به حل آن، می تواند منشاء بروز بحران های بزرگ اقتصادی و اجتماعی گردد. با بررسی منابع متعدد عوامل موثر بر تشدید ریسک اعتباری شناسایی و بر اساس نظر خبرگان به این نتیجه رسیدند که به هشت عامل اصلی با ماهیت برونزا (کلان) و هفت عامل با ماهیت درون زا (خرد) تقسیم بندی گردیدند. همچنین با استفاده از مقایسات زوجی به روش دیمتل فازی ارتباط درونی این عوامل استخراج گردید که در پیش بینی اثر راهکارهای مدیریتی و نقطه شروع بهینه می تواند موثر باشد.

رستمی، نبی زاده و شاهی (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری بانک‌های تجاری ایران با تأکید بر عوامل خاص بانکی و کلان اقتصادی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد از بین متغیرهای بررسی شده، متغیرهای نسبت تسهیلات غیرجاری^۱ مربوط به یک دوره گذشته و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت با نسبت تسهیلات غیرجاری به منزله معیاری از ریسک اعتباری بانک، رابطه مستقیم و مثبت و متغیرهای سرمایه بانک، نرخ رشد درآمد نفتی و رشد اعتبار، رابطه معنادار و منفی با ریسک اعتباری دارد. متغیرهای اندازه بانک، نرخ تورم و بازده دارایی‌ها نیز ارتباط معنی‌داری با معیار ریسک اعتباری ندارند.

میرزاخانی، حمیدرضا و نجات زادگان، مجید (۱۳۹۷) در این پژوهش به اعتبار سنجی و نقش آن در پیشگیری از پولشویی در بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی ایران پرداخته شده است. در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که یکی از مهمترین عواملی که باعث کاهش خسارت‌های ناشی از ریسک اعتباری در بانک‌ها می‌شود شناسایی کردن و سنجیدن درجه اعتبار مشتریان و طبقه بندی آن‌ها می‌باشد که به آن اعتبار سنجی می‌گویند.

مهرآرا و بهلولوند (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری بانک‌ها در ایران به این نتایج دست یافت که: نتایج این تحقیق که به بررسی تاثیر عوامل کلان اقتصادی و عوامل درون بانکی بر ریسک اعتباری می‌پردازد، مویده آن است که، متغیرهای ریسک نقدینگی، نسبت تسهیلات به سپرده، بازدهی دارایی، نسبت سرمایه به دارایی و اندازه بانک با احتمال ۱۰۰٪ و متغیر نسبت کارایی با احتمال ۹۷٪، موثرترین عوامل در الگوی ریسک اعتباری بانک‌های ایران هستند. احتمال شمول سایر متغیرها از جمله حاشیه سود، ساختار تامین مالی، نسبت سپرده‌ها و متغیرهای کلان اقتصادی در الگو کمتر از ۲۵٪ بوده و لذا شواهد قوی برای موثر بودن آن‌ها بر ریسک اعتباری وجود ندارد. به نظر می‌رسد که این متغیرها به ویژه متغیرهای کلان اقتصادی تنها از کانال متغیرهای لحاظ شده در الگو یا همان عوامل داخلی می‌توانند بر ریسک اعتباری تاثیر گذار باشند.

میرزایی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری اشخاص حقوقی بانک‌ها، به این نتیجه رسیدند که یکی از مهم ترین وظایف بانک‌ها اعطای تسهیلات اعتباری به مشتریان با درجه اعتبار بالا است، و بانک هر کشوری موظف است که پس از جمع آوری منابع مالی مورد نیاز این منابع جمع آوری شده را به بخش‌های مختلف اقتصادی اختصاص دهد. و مهم تر از آن ارزیابی اهمیت مشتریان تسهیلات اعتباری پیش از اعطای اعتبار به آن‌ها است. به همین دلیل ارزیابی مشتریان تسهیلات اعتباری در بانک‌های مختلف متفاوت است.

رنجبر (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان ریسک اعتباری به این موضوع پرداخته که احتمال کوتاهی شخصی که وام دریافت کرده است یا فردی که در طرف مقابل بانک قرار دارد در انجام تعهداتش نسبت به بانک کوتاهی کند، طبق شرایطی که بین طرفین منعقد شده است، یکی از اهداف مهم و اصلی مدیریت ریسک اعتباری این است، دریافت و بازگشت اعتباراتی که بانک در اختیار اشخاص وام گیرنده قرار داده به حداکثر برسد و بر این اساس به این نتیجه

^۱ NPL

رسیدند که برای بانک ها ضروری است که مانند ریسک های اعتباری فردی یا ریسک های که در معاملات وجود دارد، ریسک اعتباری خود را مدیریت کنند و در این راستا رابطه بین ریسک اعتباری را با ریسک های دیگر زیر نظر بگیرند. به همین دلیل مدیریت ریسک اعتباری یکی از اجزای مهم مدیریت ریسک و از شرایط اصلی موفقیت هر بانک به حساب می آید.

عرب مازار و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان عوامل موثر بر ریسک اعتباری مشتریان بانکی، به این نتیجه رسیدند که الف) رابطه معناداری وجود دارد بر اساس متغیرهای تحت نظر به دلیل ایجاد وضعیت ریسک اعتباری مشتریان بانک.

ب) علامت ضرایب متغیرها و معناداری آن ها نشان دهنده تایید سایر نظریه های مالی و اقتصادی در این زمینه است. ج) می توان بر اساس متغیرهای مالی و کیفی مشتریان بانک را از نظر ریسک اعتباری طبقه بندی و بر حسب نیاز امتیاز بندی نمود. د) نسبت های نقدی و جاری از بین سایر نسبت های مالی بالا ترین سهم را در جدا سازی مشتریان به دو گروه شرکت هایی با ریسک اعتباری بالا و پایین دارند. عوامل اثر گذار بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی بانک کشاورزی تشابه زیادی با عوامل اثر گذار بر ریسک اعتباری مشتریان حقوقی سایر بانک ها دارند.

۲-۳-۲. تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

ویلیامز و هاینز (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان "مدیریت ریسک": به این نتیجه دست یافتند که مدیریت ریسک به معنای به کارگیری استعداد ها و مهارت های افراد و یا گروه ها به منظور دستیابی به اطمینان بیشتر برای شناسایی کردن ریسک های موجود به گونه ای که بتوان آن را اندازه گیری و در پروژه اجرای کرد. دیدی که افراد از ریسک دارند اکثراً به اثر منفی که آن بر روی هزینه و زمان اجرا می گذارد مربوط است. در اکثر وقت ها ریسک به عنوان اثر منفی در پروژه ها در نظر گرفته می شود، در صورتی که این بینش اشتباه است هرچه ریسک بیشتر باشد بازدهی به دست آمده بیشتر است و از آن میتوانیم برای به دست آوردن فرصت های بهتر، پیشرفت و توسعه، موفقیت و بهبود در نتایج کارها و افکار و ایده های جدید استفاده کرد. مدیریت ریسک در سیاست های مدیریتی بسیار کاربرد دارد، و در فعالیت های تحلیلی و سنجش و کنترل ریسک. به طور کلی مدیریت ریسک به فرآیند گفته می شود که تصمیمات نهایی گرفته شده مورد باز بینی قرار گرفته و با تحلیل آن مورد شناسایی قرار گرفته و معیار های آن به کار گرفته می شود تا بتوان از طریق آن ریسک را تا سطح قابل قبول رساند.

بارلرئوپ و کریستوفر (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان: "تفسیر گزارشها و صورتهای مالی بانک ها": به این نتیجه دست یافتند که صورت های مالی به این دلیل بسیار مهم هستند که در زمان به موقع و مناسب اطلاعات درست و قابل قبولی را در اختیار بانک ها قرار می دهند که در تصمیم های که توسط بانک ها در زمینه اعطای تسهیلات به مشتریان قرار دارد بسیار با اهمیت است. بانک بر اساس این صورت های مالی می توانند متوجه شوند که مشتری در چه وضعیتی قرار دارد، و بر اساس وضعیت مشتری تصمیم گیری کنند و از خطرات مربوط به آن در امان باشند، به همین دلیل

صورت های مالی در مرحله تصمیم گیری باید مورد بررسی قرار گرفته شوند. و در نتیجه نتایج پژوهش نشان دهنده این است که صورت های مالی تهیه شده توسط شرکت که بانک ها از آن ها برای اعطای تسهیلات استفاده می کنند دارای معنا داری مثبت بوده و رابطه معناداری بین میزان تخصیصی که مسئولین اعطای تسهیلات اعتباری بانک ها دارند با تکنیک های که برای تجزیه و تحلیل صورت های مالی به کار می برند وجود دارد.

میشکین، فردریک اس (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان "اقتصاد پول بانکداری و بازارهای مالی: به این نتیجه دست یافتن که امروزه اقتصاد یکی از مسائل مهم اقتصادی در دنیا پول و بانک داری است که موضوع پژوهش بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است، از زمانی که اقتصاد کشور ها پولی شده اهمیت و نقش سیاست های پولی، ارزی، بانک داری بیشتر از قبل شده است، سیاست های پولی به این دلیل از اهمیت زیادی برخوردار هستند که اثرات قابل توجهی در حجم پول و در نتیجه تقاضای کل در اقتصاد دارند، بازار های مالی واسطه های مالی به دلیل نقشی که در انتقال نقدینگی و ایجاد اعتبار در جامعه دارند بسیار مهم هستند. پول و بانک در اقتصاد به دو دلیل مورد مطالعه قرار گرفته می شوند و بسیار حائز اهمیت است، مورد اول اینکه پول و بانک ارتباط تنگاتنگی با تغییر در حجم پول، ایجاد بیکاری که در نتیجه تورم ایجاد می شود به این معنی که اگر تورم کنترل شود بیکاری بالا می رود و اگر بیکاری کنترل شود تورم بالا می رود و تحولات اقتصادی ناشی از آن که ایجاد می شود بسیار با اهمیت است. مورد دوم اینکه در بین کارشناسان و متخصصان اقتصادی در رابطه با موضوعات مختلف اقتصادی جواب مطلق و یکسان و دقیق و مشخصی وجود ندارد، این جدال و نظرات متنوع بین آن ها در رابطه با مسائل اقتصادی باعث ایجاد تحول هر روزه در موضوعات پول و بانک داری شده است. به همین دلیل هر روز موسسات مالی و پولی قوانین جدیدی به دلیل پاسخ گویی به مسائل و مشکلات ایجاد شده به وجود می آورند.

گلاس (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان "تشریح فراتحلیل به این نتیجه دست یافت که فراتحلیل نتیجه نیاز به یکپارچه کردن یافته های مربوط به صدها پژوهش در یک حوزه خاص بود که نتایج آن ها در بیشتر موارد متناقض بود. به صورت کلی هدف اصلی فراتحلیل این است که با استفاده از روش های آماری شیوه ای معرفی کند برای تلفیق پژوهش های انجام شده. فراتحلیل تحلیل فرایند ترکیب کردن و تحلیل کردن داده های مطالعات جداگانه اما مشابه به منظور رسیدن به یک نتیجه کلی با در نظر گرفتن یک سوال پژوهشی خاص است. در بیشتر کتب آماری فراتحلیل شامل سه مرحله معرفی شده است. این سه مرحله عبارتند از: هر یک از منابع را شناسایی کرده و برای نتیجه به دست آمده از پژوهش ها ارزش گذاری انجام دهیم، بهترین ترکیبی که از نتایج پژوهش به دست می آید را انتخاب کنیم و هر یک از آن ها را با یکدیگر مقایسه کنیم و نتیجه های به دست آمده از فراتحلیل را ارزش یابی کنیم به منظور حداقل کردن خطا ها.

توران^۱ (۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان «وزن دهی به عوامل موثر ریسک اعتباری در بانکداری در این تحقیق تلاش بر این است تا به ارزیابی مهمترین عوامل موثر در ریسک اعتباری در بانکها پرداخته شود. به این منظور از رویکرد

تکنیک های تصمیم گیری چند معیاره^۱ برای ارزیابی این ریسک ها استفاده شد. در این تحقیق از شش خبره در زمینه بانکداری نظر خواهی شد و در پایان محقق به وزن و اهمیت هر یک از عوامل دست پیدا کرد که این عوامل عبارتند از: رقابت جهانی؛ ورشکستگی شرکت؛ میزان تسهیلات مشتری؛ کاهش حاشیه سود؛ اعتبار برای خدمات فرعی؛ سایر ریسک ها (توران، ۲۰۱۶).

• صفایی^۲ و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان فاکتورهای تأثیرگذار بر ریسک اعتباری موسسات مالی مالزیایی این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر ریسک اعتباری در بانکداری دارد و شرکت های مالی در موسسات مالی بود. ریسک اعتباری یک ریسک مهم در کسب و کار محسوب می شود. نتایج تحلیل رگرسیونی در پنل دیتا از ۵۳ بانک در دو سال، نشان داد که ریسک اعتباری بوسیله نرخ خالص وام به کل دارایی تحت تأثیر مثبت قرار می گیرد، دارایی ثابت اثر مثبت دارد. نسبت هزینه به در آمد اثر منفی دارد. نرخ سرمایه کل تأثیر منفی دارد (صفایی و همکاران، ۲۰۱۴).

ضریبی و بو جلین^۳ (۲۰۱۱) در مطالعه ای با عنوان «عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانک» به بررسی و عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانکی در تونس پرداختند.

در این تحقیق از نمونه ای شامل ده بانک تجاری تونس طی سالهای ۱۹۹۵-۲۰۰۸ استفاده شده است و عوامل اقتصاد کلان و متغیرهای اقتصاد خرد را که بر ریسک اعتباری موثر هستند، مورد بررسی قرار داده اند. نتایج نشان می دهد که عوامل اصلی موثر بر ریسک اعتباری بانک ها در تونس: ساختار مالکیت، مقررات سرمایه احتیاطی، سود آوری و شاخص های اقتصاد کلان هستند. این مطالعه نشان می دهد که مالکیت عمومی ریسک اعتباری بانک را افزایش می دهد. علاوه بر این، مقررات مربوط به سرمایه احتیاطی، ریسک اعتباری را کاهش می دهد. نسبت بازده دارایی دارای اثر مثبت و معنادار و نسبت کفایت سرمایه اثری منفی بر ریسک اعتباری به همراه دارد. همچنین، نتایج مبین آن است که شاخص های کلان اقتصادی نظیر رشد تولید ناخالص داخلی، تورم، نرخ ارز از عوامل تعیین کننده ی ریسک اعتباری در بانک ها می باشد و تصمیمات اعتباری بانک های تونس را تحت تأثیر قرار می دهد (ضریبی و بو جلین، ۲۰۱۱).

۲-۴- جمع بندی

در میان ریسکهای مختلف بانکی مانند ریسک، عملیاتی ریسک نرخ بهره و ریسک های دیگر مانند ریسک امنیتی، به دلیل اهمیت بازپرداخت به موقع تسهیلات بانکی، به خصوص در دوران اقتصاد کنونی، ریسک اعتباری مورد بررسی قرار گرفته است هدف این تحقیق یافتن عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری و رتبه بندی آن بر اساس اهمیت

¹ AHP

² Safaei

³ Zribi & Boujelbene

آنها میباید در این تحقیق با بررسیهای انجام شده در ادبیات تحقیق عوامل موثر بر ریسک اعتباری شناسایی شدند و به عنوان عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری شناسایی شدند و در مرحله بعد این عوامل به صورت پرسشنامه ای به صورت مقایسه دو دویی در اختیار خبرگان قرار خواهد گرفت. عوامل بدست آمده در مطالعه ادبیات تحقیق عبارتند از:

رقابت جهانی ورشکستگی شرکت میزان اعتبار مشتری کاهش حاشیه سود اعتبار برای خدمات فرعی، سایر ریسک ها (توران، ۲۰۱۶)، ریسک سهام و ریسک تمرکز (آپانگا و همکاران، ۲۰۱۶).

طبق نتایج پیشینه های پژوهش که مورد بررسی قرار گرفت، در بین شاخص ها، شاخص درآمد از بیشترین تاثیر گذاری برخوردار و شاخص وثیقه از بیشترین تاثیر پذیری در ریسک اعتباری برخوردار است.

متغیرهای داشتن پیشینه دریافت وام، دریافت تسهیلات در زمان مناسب، داشتن میانگین حساب در زمان دریافت تسهیلات، درآمد سالانه، مقیاس تولید، سطح تحصیلات، نوع مالکیت، متغیرهای سن و میزان وام دریافت با عدم بازپرداخت وام رابطه مثبت و معنی داری دارد و همچنین بین درآمد وام گیرنده و دوره بازپرداخت وام رابطه منفی و معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر هر چه درآمد وام گیرنده بیشتر باشد عدم بازپرداخت وام کمتر انجام می شود. و هر چه دوره بازپرداخت وام یا تعداد اقساط آن بیشتر باشد عدم بازپرداخت وام در این بانک کمتر صورت می گیرد.

همچنین از بین متغیرهای بررسی شده، متغیرهای نسبت تسهیلات غیرجاری^۱ مربوط به یک دوره گذشته و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت با نسبت تسهیلات غیرجاری به منزله معیاری از ریسک اعتباری بانک، رابطه مستقیم و مثبت و متغیرهای سرمایه بانک، نرخ رشد درآمد نفتی و رشد اعتبار، رابطه معنادار و منفی با ریسک اعتباری دارد.

^۱ NPL

۳. فصل سوم: روش تحقیق

۳-۱. مقدمه

تحقیق در لغت به معنای درست و راست گردانیدن، پیدا کردن، یا جستجوی حقیقت آورده شده است. تعاریف به عمل آماده از تحقیق و پژوهش فراوانند. تحقیق به روش علمی را مجموعه مقررات و قواعدی دانسته اند که چگونگی جستجو برای یافتن حقایق مربوط به یک موضوع را نشان می دهد. در جایی دیگر آن را حقیقت پژوهی نامیده اند و گروهی از دانشمندان این گونه تحقیق را عملی منظم که در نتیجه آن پاسخ هایی برای سؤالات مندرج در موضوع تحقیق به دست خواهد آمد.

تعریف کرده اند. در هر صورت مشخص است که وجه اشتراک در همه این تعاریف جستجوی حقیقت است و حقیقت پیک پدیده ذهنی است که با واقعیت مطابقت دارد. به صورت خلاصه منظور ما از روش علمی تحقیق، مجموعه قواعد و رویه ای است که محقق برای جمع آوری حقایق و واقعیت ها دنبال می کند تا سپس آن ها را تفسیر، تبیین و اثبات نماید. همچنین بیان روشن و واضح روش و طرح تحقیق، معرفی کامل جامعه و نمونه آماری، معرفی متغیرها و نحوه اندازه گیری آنها، معرفی دقیق ابزار جمع آوری داده ها و استفاده صحیح از روشهای آماری تجزیه داده ها، می تواند تضمینی برای اتمام یک تحقیق توأم با موفقیت باشد. بنابراین روش تحقیق اساسی ترین مقوله پژوهش است. چنانچه روش متناسبی با موضوع پژوهش انتخاب شود، کار تحقیق سریع تر و مطمئن تر انجام می شود. برای این منظور در این فصل به تشریح الگوی تحقیق، جامعه آماری، ابزار گردآوری اطلاعات، شیوه و مدل های مورد استفاده در این مطالعه پرداخته می شود.

۳-۲. روش تحقیق

روش این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی است. و از حیث ماهیت و روش از روش شناسی توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. که به دنبال کشف عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها با دقت و حفظ عینیت موضوع مطالعه بوده. اطلاعات آن از کلیه پژوهش های منتشر شده داخلی و خارجی مبتنی بر عوامل و علل ریسک است به دلیل اینکه هدف از این تحقیق، تبیین و شناسایی عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانک ها است و بر اساس بررسی های که صورت گرفته در این پژوهش از روش فراتحلیل استفاده شده است.

۳-۳. جامعه آماری تحقیق

جامعه آماری این پژوهش مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در خصوص عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانک ها می باشد. که از بین مطالعات، مطالعاتی که در یافته هایشان اطلاعات آماری از جمله سطح معنی داری، آزمون ضرایب t و یا B بودند به عنوان نمونه انتخاب شدند.

جدول (۱-۳) تعداد مطالعات داخلی و خارجی نمونه

عنوان	تعداد
مقاله داخلی	۱۵
پایان نامه داخلی	۵
مقاله خارجی	۶
پایان نامه خارجی	۰

۳-۴. رویکرد فراتحلیل

-تعریف فراتحلیل

اساسی ترین بخش هر تحقیق، روش تحقیق آن است. روش تحقیق این مطالعه فرا تحلیل می باشد. فرا تحلیل نوعی مطالعه و بررسی مرور ادبیات است که از روش های کمی برای نتایج تحقیقات متعددی که روی یک موضوع مشخص انجام شده است؛ استفاده می کند (کیولیک^۱، ۲۰۰۳). ایگر^۲ و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند؛ فرا تحلیل توانایی و هنر ادغام تحقیقات و تحلیل تحلیل ها می باشد و روشی کمی برای ترکیب یافته های تحقیقات جدا اما مشابه و همچنین سنجش میزان اثربخشی عمل آزمایشی است. جین گلاس در سال ۱۹۷۷ برای اولین بار از فرا تحلیل، به عنوان روشی برای متدولوژی تحقیق به کار برد. در از نظر اورتگا^۳ (۲۰۱۱) در راستای نگاه گلاس داده های مطالعات و تحقیقات پیشین برای کسب تجربه در یک تحقیق کامل و جامع می باشد و اندازه اثر برای داده های این تحقیق به کار می رود. فرا تحلیل، از جمله رویکردهای متدولوژی تحقیق است که به محقق کمک فراوانی در ترکیب مطلوبی از یافته های کمی تحقیقات متضاد و غیرمتضاد مربوط به گذشته می کند و با توضیح تناقض ها، متغیرهای ساختاری تعدیل کننده در نتایج تحقیقات گذشته را شناسایی می کند. فرا تحلیل به محققان کمک می کند تا نسبت به مطالعات منفرد تجربی یا بررسی مجموع تحقیقات پیشین به صورت کیفی به نتایجی با اعتبار بیشتر دست پیدا کنند (صادقی، ۱۳۹۶).

1 Kulik
2 Egger
3 Ortega

مفهوم فراتحلیل

اساسی ترین بخش هر تحقیق، روش تحقیق آن است. روش تحقیق این مطالعه فرا تحلیل می باشد. فرا تحلیل نوعی مطالعه و بررسی مرور ادبیات است که از روش های کمی برای نتایج تحقیقات متعددی که روی یک موضوع مشخص انجام شده است؛ استفاده می کند (کیولیک^۱، ۲۰۰۳). ایگر^۲ و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند؛ فرا تحلیل توانایی و هنر ادغام تحقیقات و تحلیل تحلیل ها می باشد و روشی کمی برای ترکیب یافته های تحقیقات جدا اما مشابه و همچنین سنجش میزان اثربخشی عمل آزمایشی است. جین گلاس در سال ۱۹۷۷ برای اولین بار از فرا تحلیل، به عنوان روشی برای متدولوژی تحقیق به کار برد. در از نظر اورتگا^۳ (۲۰۱۱) در راستای نگاه گلاس داده های مطالعات و تحقیقات پیشین برای کسب تجربه در یک تحقیق کامل و جامع می باشد و اندازه اثر برای داده های این تحقیق به کار می رود. فرا تحلیل، از جمله رویکردهای متدولوژی تحقیق است که به محقق کمک فراوانی در ترکیب مطلوبی از یافته های کمی تحقیقات متضاد و غیرمتضاد مربوط به گذشته می کند و با توضیح تناقض ها، متغیرهای ساختاری تعدیل کننده در نتایج تحقیقات گذشته را شناسایی می کند. فرا تحلیل به محققان کمک می کند تا نسبت به مطالعات منفرد تجربی یا بررسی مجموع تحقیقات پیشین به صورت کیفی به نتایجی با اعتبار بیشتر دست پیدا کنند (صادقی، ۱۳۹۶).

۵-۳. مراحل اجرایی فرا تحلیل

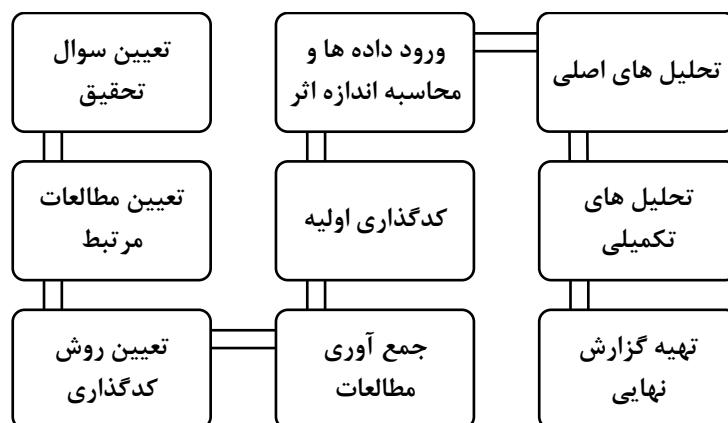
فرا تحلیل عمدتاً مطابق با مراحل یک تحقیق علمی می باشد و تقریباً همان مراحل پژوهش کمی را طی می کند با این تفاوت که نمونه در تحقیق به جای شخص یا مشارکت کننده، یک تحقیق و مطالعه است و با ترکیب داده ها و یافته های چند تحقیق برای به دست آوردن نتیجه واحد است در نتیجه محقق می تواند به بررسی مطالعات درباره یک موضوع خاص، در زمان های مشخص و یا حتی از مناطق جغرافیایی مختلف از طریق فرا تحلیل پردازد (هومن، ۱۳۸۷).

بر اساس نمودار ۳-۱ فرایند فرا تحلیل با تبیین سؤال تحقیق شروع می شود و موضوع تحقیق یا مسئله مورد نظر شناسایی می شود؛ سپس مطالعات و تحقیقات مرتبط با موضوع مشخص می شود و روش کد گذاری داده ها تعیین می - گردد و پیرو آن مطالعات و تحقیقات جمع آوری و کد گذاری اولیه انجام می گیرد؛ سپس داده ها را وارد نرم افزار کرده و اندازه اثر به دست می آید و تحلیل های اصلی و تکمیلی بر روی داده ها انجام می گیرد و در نهایت گزارش تحقیق تهیه می شود.

1 Kulik

2 Egger

3 Ortega

شکل ۱-۳: مراحل فرا تحلیل (رایلی، تامسون و آبرامز، ۲۰۰۸)

با توجه به تعدد در ارائه گام های فرا تحلیل، در این تحقیق برای تشریح مراحل، از شش گام زیر استفاده شده است (چانگ و همکاران، ۲۰۰۶)؛

۳-۵-۱. گام اول. تعریف سؤال تحقیق

موضوع تحقیق عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها با استفاده از رویکرد فرا تحلیل است. بدین منظور در اولین مرحله به تشخیص متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق پرداخته می شود.

عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بر مبنای مطالعات انتخاب شده کدام اند؟

رتبه بندی عوامل موثر بر ریسک اعتباری بانکها به چه صورت می باشد ؟

۳-۵-۲. گام دوم. جست و جو ادبیات

جست و جو ادبیات گام اساسی در فرا تحلیل است و غالباً قسمت سخت از کار محسوب می شود. در این گام محقق برای دستیابی به منابع جامع و فراگیر از طریق پایگاه های اطلاعاتی و منابع علمی معتبر، اطلاعات مورد نظر خود را پیدا می کند که این منابع می توانند از منابع منتشر شده (همچون؛ مقالات و کتب) یا منابع منتشر نشده (همچون؛ پایان نامه ها و...) باشد (چانگ، برنز و کیم، ۲۰۰۶). در این مرحله جامعه آماری تحقیقات مرتبط با فرضیه های تحقیق مشخص می شود، فرضیه های مورد نظر و معیار انتخاب تحقیقات متناسب با موضوع تحقیق اصلاح می گردد

استراتژی جستجو مطالعه حاضر از نوع فراتحلیل می باشد که به دنبال شناسایی و اندازه اثر عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها با استفاده از مقالات چاپ شده و پایان نامه های داخلی و بدون محدودیت زمانی مرور می کند. مطالعات مدنظر فراتحلیل محدود به اینترنت می باشند که از پایگاه های اطلاعاتی گوگل

اسکالر، سیویلیکا، ایراندک، نورمگز و SID انتخاب شده اند. جستجوی این مقالات با کلیدواژه های "ریسک اعتباری بانک" و "موثر بر ریسک اعتباری" انجام شده است. با بررسی عنوان و غربالگری مطالعات (با توجه به معیارهای پروتکل فراتحلیل) و کنار گذاشتن مطالعات غیر مرتبط تعداد ۵۰ مطالعه به دست آمد.

۳-۵-۳. گام سوم. انتخاب تحقیقات

-معیارهای انتخاب و ارزیابی کیفیت مطالعات مرحله انتخاب مطالعات و استخراج اطلاعات آنها یکی از مهم ترین مراحل فراتحلیل است که باید قاعده مند و بر اساس چارچوب معین انجام شود. برای اجرای این مهم ابتدا عناوین تمام مقالات جستجو شده در پایگاههای اینترنتی فهرست شدند. سپس مقالات با عناوین تکراری از انتخاب ها خارج شدند. در مرحله بعد عناوین مقالات با توجه به کلیدواژه های ریسک اعتباری و بانک و عوامل موثر بررسی شدند و عنوان های نامرتب کتار گذاشته شدند. در ادامه پس از بررسی یافته های مقالات جهت انتخاب مطالعات مدنظر فراتحلیل، این مطالعات بر اساس چک لیست و معیارهای فراتحلیل مورد غربالگری قرار گرفتند.

چک لیست بر اساس معیارهای زیر مطالعات نهایی برای ورود به فراتحلیل را مشخص کرد:

- ۱- مطالعات سری زمانی از لیست مطالعات خارج شدند و صرفا مطالعات مقطعی و پانل مدنظر قرار گرفتند.
- ۲- مطالعاتی که در یافته هایشان اطلاعات آماری از جمله سطح معنی داری، آزمون ضرایب t و یا B را نداشتند از جامعه اماری حذف شدند.
- کلیه مطالعات مرتبط با موضوع تحقیق، یعنی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری بانک ها مورد بررسی قرار می گیرد و در نهایت آن-هایی که باقی می ماند و آنهایی که حذف می شوند مشخص می شود (اورتگا، ۲۰۱۱). در ابتدا ۵۰ مطالعه داخلی و خارجی انتخاب شد، سپس با در نظر گرفتن معیارهایی که در قسمت های اولیه فصل مطرح شد، ۳۰ مطالعه حذف شده است و در نهایت ۲۰ مطالعه باقی مانده است که شامل؛ ۱۴ مطالعه داخلی و ۶ مطالعه خارجی می باشد.

۳-۵-۴. گام چهارم. استخراج داده ها

تشخیص نوع داده های مورد استفاده از مطالعات در مرحله طراحی تحقیق صورت می گیرد و مدل استاندارد برای ثبت داده ها به وجود می آید. از جمله داده هایی که از منابع مشخص به دست می آید شامل؛ طرح تحقیق، اطلاعات تشخیصی، عمل آزمایشی، دوره زمانی که ارزیابی صورت گرفته است و مقایسه نتایج (چانگ، برنز و کیم؛ ۲۰۰۶). در مرحله استخراج داده ها، تشخیص متغیرهای با اهمیت و انتخاب و بررسی آن ها و تعیین یافته ها و نتایج جزئی و کلی آن ها صورت می گیرد.

۳-۵-۵. گام پنجم. تحلیل داده‌ها

نکته مهم برای تحلیل داده‌ها این است که اطلاعات قابل تحلیل باشند و باید در میان تحقیقات گذشته برای جمع‌بندی علمی از نگاه عینی استفاده کرد (اورتگا، ۲۰۱۱).

۳-۵-۶. گام ششم. گزارش یافته‌ها و نتایج

هدف از این گام عبارت است از؛ شرح تجزیه و تحلیل آماری، ایجاد ارتباط بین تحلیل‌ها و سؤالات تحقیق و دستیابی به یافته‌ها با توجه به تجزیه و تحلیل‌های انجام گرفته (قربانی زاده، ۱۳۹۷).

۳-۶. روش آماری تحقیق

اندازه اثر

اندازه اثر یا قوت یافته‌های کمی (اورتگا، ۲۰۱۱). مقیاسی است که برای امکان‌پذیری فرا تحلیل به کار می‌رود. به بیانی دیگر اندازه اثر؛ یافته‌ها و نتایج تحقیقات متعدد را به صورت مقیاس عددی اثربخش نشان می‌دهد و محاسبه اندازه اثر باید در بین مطالعات متعدد قابل مقایسه باشد (کیولیک، ۲۰۰۳).

به منظور تلفیق یافته‌های مطالعات برای به کارگیری فراتحلیل، باید آماره‌های آزمون به اندازه اثر تبدیل شود. در این تحقیق برای محاسبه اندازه اثر از رابطه (۳-۴) استفاده شده است و از رابطه (۳-۵) برای تبدیل آماره آزمون استفاده می‌شود. که در روابط زیر r اندازه اثر، t آماره آزمون، N تعداد مطالعات و df درجه آزادی است.

$$= \sqrt{\frac{t^2}{t^2 + (N-2)}} r \quad (۳-۴)$$

$$t = \frac{r\sqrt{df}}{\sqrt{1-r^2}} \quad (۳-۵)$$

۳-۷. مدل‌های فرا تحلیل

برای ترکیب اندازه‌های اثر در فرا تحلیل یکی از دو مدل «اثرات تصادفی»^۱ و «اثرات ثابت»^۲ مورد استفاده قرار می‌گیرد. فرض در مدل اثر ثابت، استفاده از یک اندازه اثر واقعی و به صورت اشتراکی برای مطالعات مورد بررسی است و تفاوت‌های موجود در اندازه اثر حقیقی از خطای نمونه‌گیری ناشی می‌شود. برخلاف مدل‌های اثرات ثابت؛ در مدل

1 Random effects model
2 Fixed effects model

اثرات تصادفی، مجموعه پراکنده‌ای از اندازه‌های اثر است و تفاوت‌های اندازه اثر در بین مطالعات مورد بررسی تنها از خطای نمونه‌گیری ناشی نمی‌شود بلکه از عوامل مختلف از جمله؛ خطای موجود در اندازه‌گیری و تفاوت‌های بالقوه در مطالعات ناشی می‌شود (هومن، ۱۳۸۷).

۸-۳. ناهمگونی تحقیقات

ناهمگونی به تفاوت موجود میان یافته مطالعات است (هیجنز و همکاران، ۲۰۰۳). ناهمگونی دلایل مختلفی دارد. از جمله آن می‌توان به معیاری برای تشخیص، انتخاب مطالعات، تفاوت در روش تحقیق، تفاوت در فاصله زمانی و... اشاره کرد. برای شناسایی بهتر ناهمگونی از آزمون Q استفاده می‌شود. به طور تقریبی این آزمون، توزیع کای اسکوتر با درجه آزادی $(k-1)$ دارد. Q در اندازه بالا (سطح معناداری در اندازه پایین) نشان‌دهنده وجود ناهمگونی در مطالعات می‌باشد (ایگر، اسمیت و آلتمن، ۲۰۰۳؛ قربانی‌زاده، ۱۳۹۷). برای محاسبه آزمون Q از رابطه $(3-6)$ استفاده شده است. که در این رابطه W_i وزن هر مطالعه است، که معادل تعداد مطالعات در نظر گرفته می‌شود، Y_i اندازه اثر و k تعداد مطالعات است.

$$Q = \sum_{i=1}^k W_i Y_i^2 - \frac{(\sum_{i=1}^k W_i Y_i)^2}{\sum_{i=1}^k W_i} \quad (3-6)$$

جدول زیر فهرست مطالعات مختلف تعدادی از مطالعات داخلی و خارجی که به عنوان نمونه برای این پژوهش انتخاب شده اند و اطلاعات مورد نیاز استخراج شده از این مطالعات را نشان می‌دهد:

۴. فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

مقدمه

یکی از بخش‌های اساسی فرآیند تحقیق علمی، نحوه تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق است. بر مبنای نوع داده‌های مورد استفاده در یک فرآیند تحقیق، از ابزارهای آماری متعددی به منظور تجزیه و تحلیل می‌توان استفاده نمود. از آنجایی که فراتحلیل شامل به کارگیری روش‌های کمی و آماری در تجمیع نتایج مربوط به مطالعات متعدد در یک حوزه خاص است درصدد روشن کردن نوع روابط بین متغیرها به خصوص در شرایط با نتایج متناقض در بین تحقیقات است. در این فصل محقق در صدد بررسی شدت رابطه عوامل مربوط به رکود اقتصادی، عملکرد مالی، مدت زمان بازپرداخت تسهیلات اعطایی، تورم، کارآیی عملیاتی، سوابق بین معوقات، نسبت بدهی و گردش حساب مشتریان بر شدت ریسک اعتباری بانکها است. لذا با توجه به تنوع نتایج در این پژوهش با استفاده از نرم افزار CMA2 به تجزیه و تحلیل و تلخیص نتایج مربوط پرداخته شده است.

۴-۱. خلاصه آماری

در این بخش به بررسی وجود ناهمگونی کلی در بین مطالعات متعدد انجام گرفته بر اساس شدت تاثیرپذیری ریسک اعتباری از عوامل متعدد و حجم نمونه پرداخته شده است.

در جدول ۴-۱ نتایج مربوط به آزمون ناهمگونی بر اساس آماره Q کوکران مبتنی بر توزیع I^2 (آی دو) می‌باشد. در صورتی که سطح معناداری آماره Q کمتر از ۵٪ باشد دال بر ناهمسانی بالای بین نتایج تحقیقات مختلف است. همچنین بر اساس آماره I^2 ، مقادیر I^2 بالای ۵۰٪، ناهمگونی بالای بین نتایج تحقیقات را نشان می‌دهد. با توجه به سطح معناداری آزمون Q معادل ۰/۰۰۰ و میزان I^2 که معادل ۹۴/۹۲ است ناهمگونی بالایی در بین نتایج و یافته‌ها مشاهده می‌شود.

جدول ۴-۱. آزمون ناهمگونی مطالعات بر مبنای کل متغیرها

ناهمسانی										
مدل	تعداد مطالعات	اثر اندازه در سطح ۹۵٪	آماره Z	سطح معنی‌داری	آماره Q	آماره I^2	انحراف معیار τ^2	واریانس τ^2	τ	
اثرات ثابت	128	4/84E-02	15/56854	۰.۰۰۰	2500/85	94/92173	2/37E-02	5/77E-03	3/32E-05	0/15393
اثرات تصادفی	128	0/100735	6/890932	5/54E-12						

در جدول ۴-۲ نتایج اولیه مربوط به اثر اندازه تک تک مطالعات و یکایک متغیرها ارائه شده است. آماره Z ارائه شده نشان دهنده اندازه اثر، و سطح معناداری آن مبین معنادار بودن یا معنادار نبودن اندازه اثر است. همچنین همبستگی بین هر متغیر با ریسک اعتباری ارائه شده است. به عنوان نمونه در سطر اول جدول، همبستگی متغیر رکود اقتصادی و شدت ریسک اعتباری معادل ۰/۲۱ با آماره Z برابر ۳/۱۱ است که در سطح ۱٪ خطا معنادار است (۰/۰۰۱۸). در کل در سطر آخر جدول، اندازه اثر مربوط به کلیه متغیرها بر روی ریسک اعتباری ارائه شده است. با توجه به اینکه ناهمگونی بین نتایج در سطح مقالات مختلف مشخص گردیده، آزمون اثرات اندازه به روش متغیر، مورد استفاده قرار می گیرد که مقدار همبستگی بین عوامل مورد نظر و ریسک اعتباری را معادل ۰/۱۰ و آماره Z را معادل ۶/۸۹ نشان می دهد که در سطح خطای ۱٪ معنادار است.

جدول ۴-۱. نتایج برازش اولیه اثرات اندازه کلی متغیرها

کد متغیر مستقل	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره z	سطح معنی داری
رکود اقتصادی	0/2185	0/0822	0/3467	3/1164	0/0018
رکود اقتصادی	-0/1709	-0/3024	-0/0329	-2/4218	0/0154
رکود اقتصادی	0/3425	0/2139	0/4594	5/0100	0/0000
رکود اقتصادی	0/2848	0/1520	0/4074	4/1104	0/0000
رکود اقتصادی	-0/0468	-0/2110	0/1201	-0/5478	0/5838
رکود اقتصادی	-0/0048	-0/1161	0/1066	-0/0843	0/9328
رکود اقتصادی	0/3785	0/2788	0/4701	6/9784	0/0000
رکود اقتصادی	0/4231	0/3021	0/5307	6/3360	0/0000
رکود اقتصادی	-0/2165	-0/3449	-0/0801	-3/0872	0/0020
رکود اقتصادی	0/1400	0/0013	0/2735	1/9784	0/0479
رکود اقتصادی	0/0815	-0/0046	0/1663	1/8561	0/0634
رکود اقتصادی	0/5386	0/4664	0/6037	12/1937	0/0000
رکود اقتصادی	0/8194	0/7425	0/8750	11/3748	0/0000
رکود اقتصادی	0/1332	0/0033	0/2586	2/0095	0/0445
رکود اقتصادی	-0/0809	-0/2086	0/0496	-1/2160	0/2240
رکود اقتصادی	0/1322	0/0082	0/2521	2/0896	0/0367
رکود اقتصادی	0/1686	0/0371	0/2943	2/5072	0/0122
عملکرد مالی	-0/6894	-0/7675	-0/5911	-9/9116	0/0000

کد متغیر مستقل	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره z	سطح معنی داری
عملکرد مالی	0/3151	0/1574	0/4571	3/8178	0/0001
عملکرد مالی	0/1051	-0/0064	0/2140	1/8484	0/0645
عملکرد مالی	-0/1521	-0/2591	-0/0414	-2/6863	0/0072
عملکرد مالی	0/5970	0/5202	0/6643	12/0639	0/0000
عملکرد مالی	0/1113	0/0000	0/2200	1/9591	0/0501
عملکرد مالی	0/1709	0/0329	0/3024	2/4218	0/0154
عملکرد مالی	0/3425	0/2139	0/4594	5/0100	0/0000
عملکرد مالی	0/2848	0/1520	0/4074	4/1104	0/0000
عملکرد مالی	0/1400	0/0013	0/2735	1/9784	0/0479
عملکرد مالی	0/1995	0/0625	0/3291	2/8384	0/0045
عملکرد مالی	0/4543	0/3367	0/5578	6/8782	0/0000
عملکرد مالی	0/4231	0/3021	0/5307	6/3360	0/0000
عملکرد مالی	0/1310	-0/0078	0/2650	1/8499	0/0643
عملکرد مالی	0/1120	-0/0012	0/2225	1/9390	0/0525
عملکرد مالی	0/5222	0/4515	0/5863	12/2487	0/0000
عملکرد مالی	-0/0326	-0/0714	0/0063	-1/6439	0/1002
عملکرد مالی	-0/0388	-0/0777	0/0002	-1/9506	0/0511
عملکرد مالی	0/0497	0/0058	0/0933	2/2210	0/0264
عملکرد مالی	0/0440	0/0001	0/0876	1/9660	0/0493
عملکرد مالی	-0/3050	-0/4730	-0/1155	-3/1022	0/0019
عملکرد مالی	-0/4890	-0/6254	-0/3237	-5/2669	0/0000
عملکرد مالی	0/0175	-0/0054	0/0404	1/4998	0/1337
عملکرد مالی	0/0761	-0/0484	0/1983	1/1984	0/2308
عملکرد مالی	0/0961	-0/0283	0/2175	1/5146	0/1299
عملکرد مالی	0/3118	0/1972	0/4180	5/1500	0/0000
عملکرد مالی	0/1994	0/0792	0/3138	3/2266	0/0013
عملکرد مالی	0/0779	-0/0442	0/1976	1/2508	0/2110
عملکرد مالی	0/0194	-0/0991	0/1373	0/3194	0/7494

کد متغیر مستقل	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره z	سطح معنی داری
مدت زمان بازپرداخت وام	-0/0130	-0/0519	0/0258	-0/6566	0/5114
مدت زمان بازپرداخت وام	0/0051	-0/0337	0/0440	0/2585	0/7960
مدت زمان بازپرداخت وام	0/0657	0/0269	0/1043	3/3153	0/0009
مدت زمان بازپرداخت وام	0/1193	0/0808	0/1574	6/0447	0/0000
مدت زمان بازپرداخت وام	0/2605	0/1263	0/3853	3/7419	0/0002
مدت زمان بازپرداخت وام	-0/3724	-0/4861	-0/2464	-5/4915	0/0000
مدت زمان بازپرداخت وام	-0/0224	-0/0613	0/0166	-1/1238	0/2611
مدت زمان بازپرداخت وام	-0/2235	-0/4023	-0/0283	-2/2391	0/0252
مدت زمان بازپرداخت وام	-0/3093	-0/4768	-0/1202	-3/1496	0/0016
مدت زمان بازپرداخت وام	0/2507	0/1331	0/3614	4/1069	0/0000
مدت زمان بازپرداخت وام	0/2109	0/0916	0/3242	3/4320	0/0006
مدت زمان بازپرداخت وام	0/0745	-0/0476	0/1944	1/1966	0/2315
مدت زمان بازپرداخت وام	0/1384	0/0145	0/2580	2/1885	0/0286
تورم	0/1605	-0/0056	0/3179	1/8948	0/0581
تورم	0/1292	-0/0376	0/2889	1/5202	0/1285
تورم	-0/3390	-0/4340	-0/2365	-6/1842	0/0000
تورم	-0/3839	-0/4962	-0/2589	-5/6790	0/0000
تورم	0/8030	0/7476	0/8474	15/5381	0/0000
تورم	0/1151	-0/0241	0/2498	1/6223	0/1047
تورم	0/1093	0/0708	0/1475	5/5332	0/0000
تورم	-0/0586	-0/0974	-0/0196	-2/9461	0/0032
تورم	-0/2522	-0/4274	-0/0587	-2/5386	0/0111
تورم	0/0531	-0/0322	0/1377	1/2213	0/2220
تورم	0/1583	0/0374	0/2747	2/5596	0/0105
کارایی عملیات	0/0810	-0/0306	0/1907	1/4232	0/1547
کارایی عملیات	-0/1045	-0/2071	0/0003	-1/9536	0/0507
کارایی عملیات	-0/0722	-0/1107	-0/0334	-3/6461	0/0003
کارایی عملیات	-0/0356	-0/0745	0/0034	-1/7876	0/0738

کد متغیر مستقل	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره z	سطح معنی داری
کارایی عملیات	-0/4494	-0/5934	-0/2775	-4/7663	0/0000
کارایی عملیات	-0/4304	-0/5779	-0/2556	-4/5340	0/0000
کارایی عملیات	0/0605	-0/0343	0/1542	1/2518	0/2107
کارایی عملیات	0/0487	-0/0366	0/1333	1/1185	0/2634
کارایی عملیات	-0/1411	-0/2587	-0/0193	-2/2679	0/0233
کارایی عملیات	-0/3422	-0/4453	-0/2301	-5/7167	0/0000
کارایی عملیات	0/1969	0/0771	0/3111	3/1977	0/0014
کارایی عملیات	0/2997	0/1679	0/4209	4/3394	0/0000
سابقه معوقات	0/2575	0/1232	0/3826	3/6976	0/0002
سابقه معوقات	-0/1373	-0/2709	0/0015	-1/9389	0/0525
سابقه معوقات	-0/1310	-0/2650	0/0078	-1/8499	0/0643
سابقه معوقات	0/3443	0/2159	0/4610	5/0381	0/0000
سابقه معوقات	0/4710	0/3725	0/5589	8/3548	0/0000
سابقه معوقات	0/4612	0/3444	0/5638	7/0006	0/0000
سابقه معوقات	-0/0379	-0/0768	0/0011	-1/9035	0/0570
سابقه معوقات	0/1044	0/0609	0/1476	4/6844	0/0000
سابقه معوقات	0/0025	-0/1579	0/1627	0/0299	0/9761
سابقه معوقات	0/0960	-0/0343	0/2231	1/4446	0/1486
سابقه معوقات	0/0140	-0/0089	0/0369	1/1999	0/2302
سابقه معوقات	0/0574	-0/0280	0/1418	1/3180	0/1875
سابقه معوقات	0/3774	0/2676	0/4775	6/3394	0/0000
سابقه معوقات	0/1518	0/0303	0/2690	2/4436	0/0145
سابقه معوقات	0/0763	-0/0462	0/1966	1/2214	0/2219
سابقه معوقات	0/0157	-0/1061	0/1371	0/2521	0/8010
نسبت بدهی	-0/0603	-0/2240	0/1066	-0/7070	0/4796
نسبت بدهی	0/3069	0/2713	0/3417	15/9877	0/0000
نسبت بدهی	0/2008	0/1633	0/2378	10/2652	0/0000
نسبت بدهی	-0/0258	-0/0646	0/0131	-1/2997	0/1937

کد متغیر مستقل	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره z	سطح معنی داری
نسبت بدهی	0/1122	0/0736	0/1504	5/6799	0/0000
نسبت بدهی	0/0310	-0/0081	0/0699	1/5557	0/1198
نسبت بدهی	-0/0622	-0/1058	-0/0185	-2/7853	0/0053
نسبت بدهی	0/1924	0/0725	0/3069	3/1241	0/0018
نسبت بدهی	0/0156	-0/1067	0/1375	0/2495	0/8030
نسبت بدهی	0/1697	0/0383	0/2953	2/5243	0/0116
نسبت بدهی	0/3351	0/2123	0/4476	5/1353	0/0000
گردش حساب	0/1440	-0/0224	0/3027	1/6978	0/0895
گردش حساب	-0/2666	-0/3909	-0/1328	-3/8343	0/0001
گردش حساب	-0/0412	-0/0801	-0/0022	-2/0691	0/0385
گردش حساب	-0/0470	-0/0858	-0/0080	-2/3603	0/0183
گردش حساب	-0/0359	-0/0796	0/0079	-1/6068	0/1081
گردش حساب	-0/1150	-0/2334	0/0067	-1/8523	0/0640
گردش حساب	0/0117	-0/0112	0/0346	0/9999	0/3174
گردش حساب	0/0016	-0/1206	0/1237	0/0250	0/9801
گردش حساب	0/1699	0/0385	0/2956	2/5277	0/0115
گردش حساب	0/2769	0/1501	0/3947	4/1881	0/0000
گردش حساب	0/3302	0/2069	0/4431	5/0531	0/0000
گردش حساب	0/6865	0/5875	0/7652	9/8466	0/0000
گردش حساب	0/2605	0/0989	0/4088	3/1214	0/0018
گردش حساب	0/1057	-0/0058	0/2145	1/8585	0/0631
گردش حساب	0/1277	-0/0360	0/2848	1/5304	0/1259
گردش حساب	-0/0434	-0/2078	0/1234	-0/5080	0/6115
گردش حساب	-0/0298	-0/1947	0/1368	-0/3487	0/7273
گردش حساب	0/4943	0/3603	0/6083	6/4557	0/0000
گردش حساب	0/4221	0/2755	0/5495	5/2702	0/0000
اثرات کلی (ثابت)	0/0484	0/0423	0/0545	15/5685	0/0000
اثرات کلی (متغیر)	0/1007	0/0722	0/1291	6/8909	0/0000

۲-۴. آزمون اثرات اندازه تک تک متغیرها

با توجه به اینکه در بخش قبل، اثر اندازه مربوط به همه متغیرها به طور یک جا بر روی ریسک اعتباری مورد بررسی قرار گرفت نمی توان به صراحت مشخص کرد که کدام متغیر چه تاثیری بر ریسک اعتباری داشته است. در این بخش به بررسی آزمون ناهمگونی نتایج تحقیقات بر روی تک تک متغیرها و آزمون اثر اندازه آنها به طور مستقل پرداخته شده است.

در جدول ۳-۴، نتایج آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل ارائه شده است. نتایج نشان می دهد که ناهمگونی رکود اقتصادی (متغیر اول) با آماره $Q=297/93$ (سطح معناداری ۰/۰۰۰) و آماره I^2 معادل ۹۴، مبین ناهمگونی نتایج است.

جدول ۳-۴، آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل

ناهمسانی				اثر اندازه در سطح ۹۵٪					تعداد مطالعه	مؤلفه ها
آماره I^2	سطح معنی-داری	درجه آزادی	آماره Q	سطح معنی-داری	آماره Z	حد بالا	حد پایین	برآورد نقطه ای		
94/6171	0	16	297/2373	0	12/67343	0/22549	0/166411	0/196128	17	رکود اقتصادی
95/44409	0	28	614/5863	9/55E-15	7/74518	6/54E-02	3/90E-02	5/22E-02	29	عملکرد مالی
90/49896	0	12	126/302	3/84E-05	4/116683	5/08E-02	1/80E-02	0/034417	13	مدت زمان بازپرداخت وام
97/25397	0	10	364/1616	1/50E-03	3/175024	6/08E-02	1/44E-02	3/76E-02	11	تورم
90/8694	0	11	120/4739	1/18E-04	-3/85096	-2/14E-02	-6/56E-02	-4/35E-02	12	کارایی عملیات
92/76948	0	15	207/454	1/84E-09	6/011719	6/50E-02	3/30E-02	4/90E-02	16	سابقه معوقات
96/35197	0	10	274/1205	0	13/19292	0/120082	8/92E-02	0/104672	11	نسبت بدهی
93/15799	0	18	263/0806	7/56E-02	1/776945	2/85E-02	-1/40E-03	1/36E-02	19	گردش حساب
	0	120	2267/416							Total within
	0	7	233/4333							Total between
94/92173	0	127	2500/85	0	15/56854	5/45E-02	4/23E-02	4/84E-02	128	Overall
										تحلیل اثرات ترکیبی
				2/09E-03	3/076859	0/330419	7/60E-02	0/206691	17	رکود اقتصادی
				1/17E-03	3/245949	0/180696	4/51E-02	0/113427	29	عملکرد مالی
				0/3449	0/944528	8/98E-02	-3/15E-02	2/93E-02	13	مدت زمان بازپرداخت وام
				0/390868	0/858044	0/224319	-8/90E-02	6/94E-02	11	تورم
				0/134262	-1/49751	1/97E-02	-0/1459	-0/06356	12	کارایی عملیات
				2/02E-04	3/71682	0/205143	6/43E-02	0/135412	16	سابقه معوقات
				1/12E-02	2/537215	0/197655	2/57E-02	0/112521	11	نسبت بدهی
				2/47E-04	3/665484	0/194219	5/96E-02	0/127482	19	گردش حساب
										Total within
	۰.۰۰۱۴۵	7	23/39545							Total between
				5/06E-09	5/845226	0/111726	5/58E-02	8/38E-02	128	Overall

بررسی ناهمگونی متغیر عملکرد مالی در بین متغیرهای تحقیق مبین آماره $Q=614/58$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $95/44$ ، است که ناهمگونی دز سطح مطالعات را نشان می دهد. آماره $Q=126/30$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $90/49$ مربوط به مدت زمان بازپرداخت، نیز مبین ناهمگونی نتایج است.

در مورد سایر متغیرها، متغیر تورم با آماره $Q=364/16$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $97/25$ ، متغیر کارآیی عملیاتی است با آماره $Q=120/47$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $90/86$ ، متغیر سابقه معوقات با آماره $Q=207/45$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $92/76$ ، متغیر نسبت بدهی با آماره $Q=274$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $96/35$ و نهایتاً متغیر عملکرد مالی است که با آماره $Q=263$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل $93/15$ ، مبین ناهمگونی نتایج است.

۳-۴. آزمون اثر اندازه

۳-۴-۱. اثر اندازه متغیر رکود اقتصادی

در جدول ۴-۴، اثر اندازه متغیر رکود اقتصادی در بین مطالعات مختلف بر روی ریسک اعتباری ارائه شده است. از آنجایی که نتایج آزمون ناهمگونی، مبین ناهمگونی نتایج در بین مطالعات انجام گرفته است، اثرات اندازه به روش تصادفی مورد بررسی قرار می گیرد. در سطر آخر جدول، شدت همبستگی بین رکود اقتصادی و ریسک اعتباری معادل $0/2067$ و آماره Z معادل $3/07$ با سطح معناداری $0/0021$ می باشد که نشان دهنده اثر اندازه مثبت و معنادار رکود اقتصادی بر ریسک اعتباری است.

جدول ۴-۴. اثرات اندازه متغیر رکود اقتصادی

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
رکود اقتصادی	-0/1709	-	-0/0329	-2/4218	0/0154
رکود اقتصادی	0/3425	0/2139	0/4594	5/0100	0/0000
رکود اقتصادی	0/2848	0/1520	0/4074	4/1104	0/0000
رکود اقتصادی	-0/0468	-	0/1201	-0/5478	0/5838
رکود اقتصادی	-0/0048	-	0/1066	-0/0843	0/9328
رکود اقتصادی	0/3785	0/2788	0/4701	6/9784	0/0000
رکود اقتصادی	0/4231	0/3021	0/5307	6/3360	0/0000
رکود اقتصادی	-0/2165	-	-0/0801	-3/0872	0/0020
رکود اقتصادی	0/1400	0/0013	0/2735	1/9784	0/0479
رکود اقتصادی	0/0815	-	0/1663	1/8561	0/0634

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
رکود اقتصادی	0/5386	0/4664	0/6037	12/1937	0/0000
رکود اقتصادی	0/8194	0/7425	0/8750	11/3748	0/0000
رکود اقتصادی	0/1332	0/0033	0/2586	2/0095	0/0445
رکود اقتصادی	-0/0809	-	0/0496	-1/2160	0/2240
رکود اقتصادی	0/1322	0/0082	0/2521	2/0896	0/0367
رکود اقتصادی	0/1686	0/0371	0/2943	2/5072	0/0122
اثرات ثابت	0/1961	0/1664	0/2255	12/6734	0/0000
اثرات تصادفی	0/2067	0/0760	0/3304	3/0769	0/0021

۴-۳-۲. اندازه اثر عملکرد مالی

در جدول ۴-۵، نتایج مربوط به شدت عملکرد مالی بر ریسک اعتباری نمایش داده شده است. با توجه به ناهمگونی بین نتایج تحقیقات مختلف، آزمون اثرات تصادفی، نشان دهنده همبستگی منفی ۰/۱۱۳۴- و آماره Z معادل ۳/۲۴- با سطح معناداری ۰/۰۰۱۲ است. شدت همبستگی و اندازه اثر، مبین ارتباط منفی عملکرد مالی و ریسک اعتباری است.

جدول ۴-۵. اثرات اندازه متغیر عملکرد مالی

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
عملکرد مالی	-0/6894	-	-	-9/9116	0/0000
عملکرد مالی	0/3151	0/1574	0/4571	3/8178	0/0001
عملکرد مالی	0/1051	-	0/2140	1/8484	0/0645
عملکرد مالی	-0/1521	-	-	-2/6863	0/0072
عملکرد مالی	0/5970	0/5202	0/6643	12/0639	0/0000
عملکرد مالی	0/1113	0/0000	0/2200	1/9591	0/0501
عملکرد مالی	0/1709	0/0329	0/3024	2/4218	0/0154
عملکرد مالی	0/3425	0/2139	0/4594	5/0100	0/0000
عملکرد مالی	0/2848	0/1520	0/4074	4/1104	0/0000
عملکرد مالی	0/1400	0/0013	0/2735	1/9784	0/0479
عملکرد مالی	0/1995	0/0625	0/3291	2/8384	0/0045
عملکرد مالی	0/4543	0/3367	0/5578	6/8782	0/0000

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
عملکرد مالی	0/4231	0/3021	0/5307	6/3360	0/0000
عملکرد مالی	0/1310	- 0/0078	0/2650	1/8499	0/0643
عملکرد مالی	0/1120	- 0/0012	0/2225	1/9390	0/0525
عملکرد مالی	0/5222	0/4515	0/5863	12/2487	0/0000
عملکرد مالی	-0/0326	- 0/0714	0/0063	-1/6439	0/1002
عملکرد مالی	-0/0388	- 0/0777	0/0002	-1/9506	0/0511
عملکرد مالی	0/0497	0/0058	0/0933	2/2210	0/0264
عملکرد مالی	0/0440	0/0001	0/0876	1/9660	0/0493
عملکرد مالی	-0/3050	- 0/4730	- 0/1155	-3/1022	0/0019
عملکرد مالی	-0/4890	- 0/6254	- 0/3237	-5/2669	0/0000
عملکرد مالی	0/0175	- 0/0054	0/0404	1/4998	0/1337
عملکرد مالی	0/0761	- 0/0484	0/1983	1/1984	0/2308
عملکرد مالی	0/0961	- 0/0283	0/2175	1/5146	0/1299
عملکرد مالی	0/3118	0/1972	0/4180	5/1500	0/0000
عملکرد مالی	0/1994	0/0792	0/3138	3/2266	0/0013
عملکرد مالی	0/0779	- 0/0442	0/1976	1/2508	0/2110
عملکرد مالی	0/0194	- 0/0991	0/1373	0/3194	0/7494
عملکرد مالی	0/0522	0/0390	0/0654	7/7452	0/0000
اثرات ثابت					
اثرات تصادفی	0/1134	0/0451	0/1807	3/2459	0/0012

۳-۳-۴. اندازه اثر مدت زمان بازپرداخت

در جدول ۴-۶، اندازه اثر مدت بازپرداخت تسهیلات اعطایی بر ریسک اعتباری ارائه شده است. با توجه به ناهمگونی نتایج تحقیقات مختلف بر اساس روش اثرات اندازه تصادفی، میزان همبستگی معادل ۰/۰۲۹ با آماره Z برابر ۰/۹۴ و سطح معناداری ۰/۳۴ است که نشان دهنده عدم معناداری اثر اندازه مدت زمان بازپرداخت تسهیلات اعطایی بر ریسک اعتباری است هر چند نتایج مربوط به اثرات ثابت، تصریح کننده همبستگی مثبت ۰/۰۳۴ و اندازه اثر ۴/۱۱ با سطح معناداری ۰/۰۰۰ است.

جدول ۴-۶. اثرات اندازه متغیر مدت زمان بازپرداخت

	زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
	مدت زمان بازپرداخت وام	-0/0130	-0/0519	0/0258	-0/6566	0/5114
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0051	-0/0337	0/0440	0/2585	0/7960
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0657	0/0269	0/1043	3/3153	0/0009
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/1193	0/0808	0/1574	6/0447	0/0000
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/2605	0/1263	0/3853	3/7419	0/0002
	مدت زمان بازپرداخت وام	-0/3724	-0/4861	-0/2464	-5/4915	0/0000
	مدت زمان بازپرداخت وام	-0/0224	-0/0613	0/0166	-1/1238	0/2611
	مدت زمان بازپرداخت وام	-0/2235	-0/4023	-0/0283	-2/2391	0/0252
	مدت زمان بازپرداخت وام	-0/3093	-0/4768	-0/1202	-3/1496	0/0016
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/2507	0/1331	0/3614	4/1069	0/0000
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/2109	0/0916	0/3242	3/4320	0/0006
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0745	-0/0476	0/1944	1/1966	0/2315
	مدت زمان بازپرداخت وام	0/1384	0/0145	0/2580	2/1885	0/0286
اثرات ثابت	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0344	0/0180	0/0508	4/1167	0/0000
اثرات تصادفی	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0293	-0/0315	0/0898	0/9445	0/3449

۴-۳-۴. اندازه اثر تورم

در جدول ۴-۷، اندازه اثر متغیر تورم بر ریسک اعتباری ارائه شده است. اندازه اثر تصادفی، مبین همبستگی ۰/۰۳۷ با آماره Z برابر ۳/۱۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۱۵ است.

جدول ۴-۷. اثرات اندازه متغیر تورم

	زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
	تورم	0/1605	-0/0056	0/3179	1/8948	0/0581
	تورم	0/1292	-0/0376	0/2889	1/5202	0/1285
	تورم	-0/3390	-0/4340	-0/2365	-6/1842	0/0000

سطح معنی داری	آماره Z	حد بالا	حد پایین	همبستگی	زیر گروه	
0/0000	-5/6790	-0/2589	-0/4962	-0/3839	تورم	
0/0000	15/5381	0/8474	0/7476	0/8030	تورم	
0/1047	1/6223	0/2498	-0/0241	0/1151	تورم	
0/0000	5/5332	0/1475	0/0708	0/1093	تورم	
0/0032	-2/9461	-0/0196	-0/0974	-0/0586	تورم	
0/0111	-2/5386	-0/0587	-0/4274	-0/2522	تورم	
0/2220	1/2213	0/1377	-0/0322	0/0531	تورم	
0/0105	2/5596	0/2747	0/0374	0/1583	تورم	
0/3909	0/8580	0/2243	-0/0890	0/0694	تورم	اثرات ثابت
0/0015	3/1750	0/0608	0/0144	0/0376	تورم	اثرات تصادفی

۴-۳-۵. اندازه اثر کارایی عملیاتی

در جدول ۴-۸، اندازه اثر و همبستگی متغیر کارایی عملیاتی بر ریسک اعتباری ارائه شده است.

همبستگی کارایی عملیاتی و ریسک اعتباری معادل ۰/۰۶۳- و آماره Z برابر ۳/۸۵- با سطح معناداری ۰/۰۰۰۱ است که اثر منفی کارایی عملیاتی را بر ریسک اعتباری نشان می دهد.

جدول ۴-۸. اثرات اندازه متغیر کارایی عملیاتی

سطح معنی داری	آماره Z	حد بالا	حد پایین	همبستگی	زیر گروه	
0/1547	1/4232	0/1907	-0/0306	0/0810	کارایی عملیات	
0/0507	- 1/9536	0/0003	-0/2071	-0/1045	کارایی عملیات	
0/0003	- 3/6461	-0/0334	-0/1107	-0/0722	کارایی عملیات	
0/0738	- 1/7876	0/0034	-0/0745	-0/0356	کارایی عملیات	
0/0000	- 4/7663	-0/2775	-0/5934	-0/4494	کارایی عملیات	
0/0000	- 4/5340	-0/2556	-0/5779	-0/4304	کارایی عملیات	
0/2107	1/2518	0/1542	-0/0343	0/0605	کارایی عملیات	
0/2634	1/1185	0/1333	-0/0366	0/0487	کارایی عملیات	
0/0233	- 2/2679	-0/0193	-0/2587	-0/1411	کارایی عملیات	

0/0000	- 5/7167	-0/2301	-0/4453	-0/3422	کارایی عملیات	
0/0014	3/1977	0/3111	0/0771	0/1969	کارایی عملیات	
0/0000	4/3394	0/4209	0/1679	0/2997	کارایی عملیات	
0/1343	- 1/4975	-0/0197	-0/1459	-0/0636	کارایی عملیات	اثرات ثابت
0/0001	- 3/8510	-0/0214	-0/0656	-0/0435	کارایی عملیات	اثرات تصادفی

۴-۳-۶. اندازه اثر سابقه معوقات

در جدول ۴-۹، آزمون مربوط به اثر اندازه سابقه معوقات بر ریسک اعتباری ارائه شده است. شدت همبستگی سابقه معوقات و ریسک اعتباری معادل ۰/۱۳ و آماره Z برابر ۳/۷۱ با سطح معناداری ۰/۰۰۰۲ است که مبین همبستگی مثبت سابقه معوقات بانکی و ریسک اعتباری است.

جدول ۴-۹. اثرات اندازه سابقه معوقات

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
سابقه معوقات	0/2575	0/1232	0/3826	3/6976	0/0002
سابقه معوقات	-0/1373	- 0/2709	0/0015	-1/9389	0/0525
سابقه معوقات	-0/1310	- 0/2650	0/0078	-1/8499	0/0643
سابقه معوقات	0/3443	0/2159	0/4610	5/0381	0/0000
سابقه معوقات	0/4710	0/3725	0/5589	8/3548	0/0000
سابقه معوقات	0/4612	0/3444	0/5638	7/0006	0/0000
سابقه معوقات	-0/0379	- 0/0768	0/0011	-1/9035	0/0570
سابقه معوقات	0/1044	0/0609	0/1476	4/6844	0/0000
سابقه معوقات	0/0025	- 0/1579	0/1627	0/0299	0/9761
سابقه معوقات	0/0960	- 0/0343	0/2231	1/4446	0/1486
سابقه معوقات	0/0140	- 0/0089	0/0369	1/1999	0/2302
سابقه معوقات	0/0574	- 0/0280	0/1418	1/3180	0/1875
سابقه معوقات	0/3774	0/2676	0/4775	6/3394	0/0000
سابقه معوقات	0/1518	0/0303	0/2690	2/4436	0/0145
سابقه معوقات	0/0763	- 0/0462	0/1966	1/2214	0/2219

0/8010	0/2521	0/1371	- 0/1061	0/0157	سابقه معوقات	
0/0000	6/0117	0/0650	0/0330	0/0490	سابقه معوقات	اثرات ثابت
0/0002	3/7168	0/2051	0/0643	0/1354	سابقه معوقات	اثرات تصادفی

۴-۳-۷. اندازه اثر نسبت بدهی

در جدول ۴-۱۰، نتایج آزمون اثر اندازه بدهی و ریسک اعتباری ارائه شده است. بر اساس نتایج آزمون اثرات تصادفی، همبستگی معادل ۰/۱۱۲۵ و آماره Z برابر ۲/۵۳ با سطح معناداری ۰/۰۱۱۲ است که در سطح خطای ۰/۰۵، معناداری اثر اندازه را نشان می دهد.

جدول ۴-۱۰. اثرات اندازه متغیر نسبت بدهی

زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
نسبت بدهی	- 0/0603	-0/2240	0/1066	-0/7070	0/4796
نسبت بدهی	0/3069	0/2713	0/3417	15/9877	0/0000
نسبت بدهی	0/2008	0/1633	0/2378	10/2652	0/0000
نسبت بدهی	- 0/0258	-0/0646	0/0131	-1/2997	0/1937
نسبت بدهی	0/1122	0/0736	0/1504	5/6799	0/0000
نسبت بدهی	0/0310	-0/0081	0/0699	1/5557	0/1198
نسبت بدهی	- 0/0622	-0/1058	-0/0185	-2/7853	0/0053
نسبت بدهی	0/1924	0/0725	0/3069	3/1241	0/0018
نسبت بدهی	0/0156	-0/1067	0/1375	0/2495	0/8030
نسبت بدهی	0/1697	0/0383	0/2953	2/5243	0/0116
نسبت بدهی	0/3351	0/2123	0/4476	5/1353	0/0000
نسبت بدهی	0/1047	0/0892	0/1201	13/1929	0/0000
نسبت بدهی	0/1125	0/0257	0/1977	2/5372	0/0112
اثرات ثابت					
اثرات تصادفی					

۴-۳-۸. اندازه اثر گردش حساب

در جدول ۴-۱۱، اندازه اثر گردش حساب و ریسک اعتباری ارائه شده است. بر اساس آزمون اثرات تصادفی، میزان همبستگی برابر ۰/۱۲۷۵-، آماره Z برابر ۳/۶۶- و سطح معناداری ۰/۰۰۰۲ است که نشان دهنده ارتباط منفی بین گردش حساب و ریسک اعتباری مشتریان است.

جدول ۴-۱۱. اثرات اندازه متغیر گردش حساب

سطح معنی داری	آماره Z	حد بالا	حد پایین	همبستگی	زیر گروه	
0/0895	1/6978	0/3027	-0/0224	0/1440	8	
0/0001	-3/8343	-0/1328	-0/3909	-0/2666	8	
0/0385	-2/0691	-0/0022	-0/0801	-0/0412	8	
0/0183	-2/3603	-0/0080	-0/0858	-0/0470	8	
0/1081	-1/6068	0/0079	-0/0796	-0/0359	8	
0/0640	-1/8523	0/0067	-0/2334	-0/1150	8	
0/3174	0/9999	0/0346	-0/0112	0/0117	8	
0/9801	0/0250	0/1237	-0/1206	0/0016	8	
0/0115	-2/5277	-0/2956	-0/0385	-0/1699	8	
0/0000	-4/1881	-0/3947	-0/1501	-0/2769	8	
0/0000	-5/0531	-0/4431	-0/2069	-0/3302	8	
0/0000	-9/8466	-0/7652	-0/5875	-0/6865	8	
0/0018	3/1214	0/4088	0/0989	0/2605	8	
0/0631	-1/8585	-0/2145	-0/0058	-0/1057	8	
0/1259	1/5304	0/2848	-0/0360	0/1277	8	
0/6115	-0/5080	0/1234	-0/2078	-0/0434	8	
0/7273	-0/3487	0/1368	-0/1947	-0/0298	8	
0/0000	6/4557	0/6083	0/3603	0/4943	8	
0/0000	5/2702	0/5495	0/2755	0/4221	8	
0/0756	-1/7769	-0/0285	-0/0014	-0/0136	8	اثرات ثابت
0/0002	-3/6655	-0/1942	-0/0596	-0/1275	8	اثرات تصادفی

۵. فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

مقدمه

یکی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های اعتباردهندگان و موسسات اعتباری، ریسک نکول یا عدم بازپرداخت تعهدات توسط وام گیرندگان است. بر این اساس مطالعات متعددی پیرامون عوامل خرد و کلان تعیین کننده ریسک اعتباری موسسات مالی از منظر عوامل محیطی و عوامل مربوط به ویژگی‌های اعتبار گیرندگان انجام پذیرفته است که شواهد مسنجمی را در زمینه عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری به درستی مشخص نمی‌کند. لذا در این پژوهش با انجام فراتحلیل بر روی نتایج مطالعات متعدد، به تجمیع نتایج و تعیین عوامل اثرگذار بر روی ریسک اعتباری پرداخته شده است. محقق با استفاده از نتایج ۲۰ مقاله در زمینه عوامل ریسک اعتباری، با استفاده از نرم افزار CMA2، ابتدا برخی از عوامل همانند عوامل کلان اقتصادی در یک مرحله تجمیع و اثر اندازه اولیه آن محاسبه و در مرحله بعد، اثر اندازه متغیرها دارای اثر مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه ابتدا نتایج آزمون ناهمگونی در سطح مطالعات و اثر اندازه کلی متغیرها پرداخته شده، سپس اثر اندازه تک تک متغیرها ارائه و نهایتاً پیشنهادهایی در راستای نتایج ارائه شده است.

۵-۱. جمع بندی و تحلیل نتایج

۵-۱-۱. نتایج آزمون کلی

نتایج آزمون ناهمگونی کلی نشان داد که بر اساس آماره Q کوکران مبتنی بر توزیع I^2 (آی دو با توجه به سطح معناداری آزمون Q معادل ۰/۰۰۰ و میزان I^2 که معادل ۹۴/۹۲ است ناهمگونی بالایی در بین نتایج و یافته ها مشاهده می شود. همچنین اندازه اثر مربوط به کلیه متغیرها بر روی ریسک اعتباری، مقدار همبستگی بین عوامل مورد نظر و ریسک اعتباری را معادل ۰/۱۰ و آماره Z را معادل ۶/۸۹ نشان می دهد که مبین اثر گذاری کلی متغیرها بر ریسک اعتباری است. بعبارتی بر اساس یافته‌های مطالعات مختلف، عوامل رکود اقتصادی، تورم، عملکرد مالی اعتبار گیرندگان، مدت زمان بازپرداخت تسهیلات، کارایی عملیاتی، سابقه معوقات، نسبت بدهی و گردش حساب اعتبار گیرندگان به عنوان عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری به شمار می روند (جدول ۵-۱).

جدول ۵-۱. خلاصه نتایج آزمون ناهمگونی و اندازه اثر

اثر اندازه در سطح ۹۵٪	آماره Z	سطح معنی داری	آماره Q	آماره I^2
4/84E-02	۶۸۹۰	۰.۰۰۰	2500/85	94/92173

۵-۲. نتایج اثر اندازه مؤلفه‌های مؤثر بر ریسک اعتباری

نتایج آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل ارائه شده است. نتایج نشان داد تمامی متغیرهای مؤثر بر ریسک اعتباری در این پژوهش یعنی رکود اقتصادی (متغیر اول) با آماره $Q=297/2373$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۴، عملکرد مالی با آماره $Q=614/5863$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۵/۴۴، مدت زمان بازپرداخت تسهیلات با آماره $Q=126/302$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۰/۴۹، متغیر تورم با آماره $Q=364/1616$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۷/۲۵، متغیر کارایی عملیاتی است با آماره $Q=120/4739$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۰/۸۶، متغیر سابقه معوقات با آماره $Q=207/454$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۲/۷۶، متغیر نسبت بدهی با آماره $Q=274/1205$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۶/۳۵ و متغیر گردش حساب اعتبار گیرندگان با آماره $Q=263/0806$ (سطح معناداری $0/000$) و آماره I^2 معادل ۹۳/۱۵، دارای ناهمگونی در بین مطالعات مختلف است.

جدول ۵-۲. تلخیص نتایج آزمون ناهمگونی در سطح متغیرهای مستقل

ناهمسانی				مؤلفه‌ها
آماره I^2	سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره Q	
94/6171	0	16	297/2373	رکود اقتصادی
95/44409	0	28	614/5863	عملکرد مالی
90/49896	0	12	126/302	مدت زمان بازپرداخت وام
97/25397	0	10	364/1616	تورم
90/8694	0	11	120/4739	کارایی عملیات
92/76948	0	15	207/454	سابقه معوقات
96/35197	0	10	274/1205	نسبت بدهی
93/15799	0	18	263/0806	گردش حساب

۵-۳. نتایج اثر اندازه

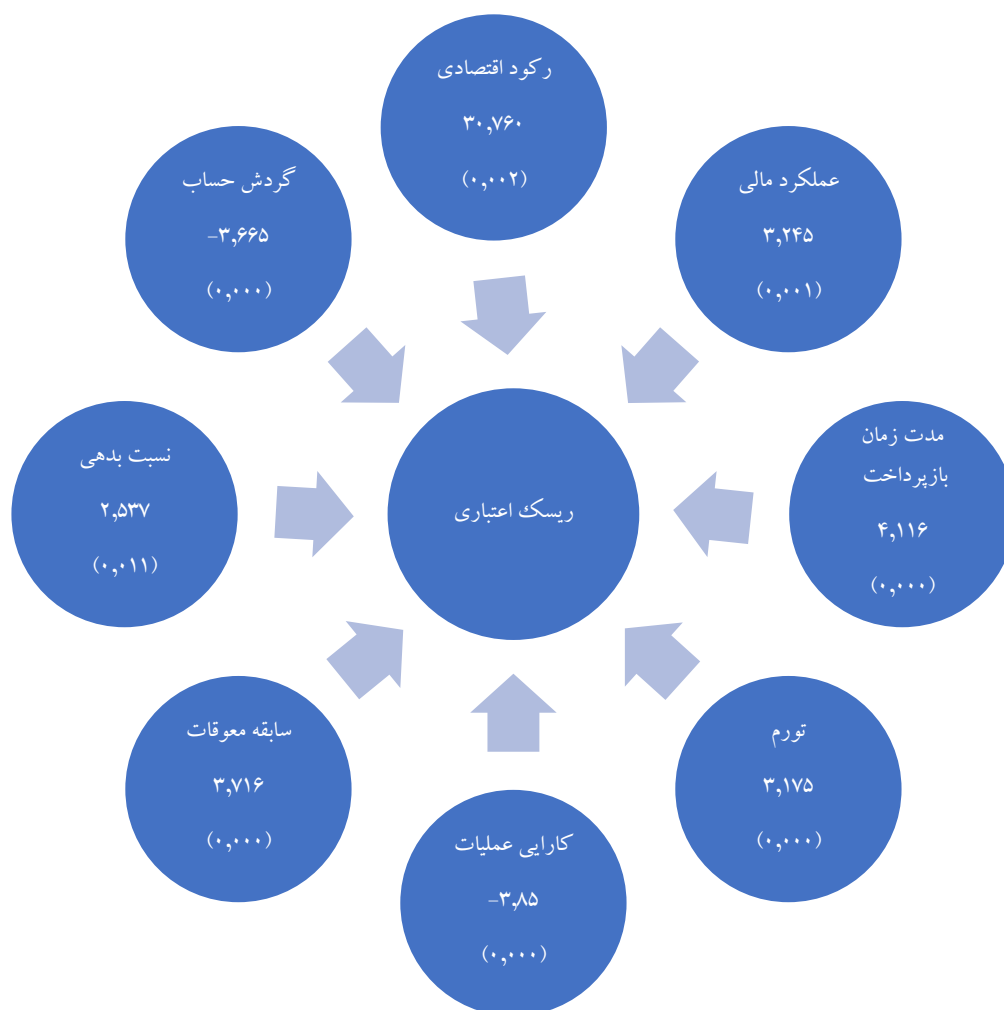
با توجه به نتایج بدست آمده شدت همبستگی بین رکود اقتصادی و ریسک اعتباری معادل $0/2067$ و آماره Z معادل $3/07$ با سطح معناداری $0/0021$ که نشان دهنده اثر اندازه مثبت و معنادار رکود اقتصادی بر ریسک اعتباری است. نتایج مربوط به اثرگذاری عملکرد مالی بر ریسک اعتباری نشان دهنده، همبستگی منفی $-0/1134$ و آماره Z معادل $-3/24$ با سطح معناداری $0/0012$ است. اندازه اثر مدت بازپرداخت تسهیلات اعطایی بر ریسک اعتباری، میزان همبستگی معادل $0/029$ با آماره Z برابر $0/94$ و سطح معناداری $0/34$ را نشان داد که اثر اندازه مدت زمان بازپرداخت تسهیلات اعطایی بر ریسک اعتباری به روش اثرات تصادفی از معنی داری آماری برخوردار نبود ولی در همین حال نتایج مربوط به اثرات ثابت، همبستگی مثبت $0/034$ و اندازه اثر $4/11$ با سطح معناداری $0/000$ را نشان داد. اندازه اثر متغیر تورم بر ریسک اعتباری همبستگی معادل $0/037$ با آماره Z برابر $3/17$ و سطح معناداری $0/0015$ را نشان داد.

اندازه اثر و همبستگی متغیر کارایی عملیاتی بر ریسک اعتباری معادل $0/063$ - و آماره Z برابر $3/85$ - با سطح معناداری $0/0001$ است که اثر منفی کارایی عملیاتی را بر ریسک اعتباری نشان می دهد. شدت همبستگی سابقه معوقات و ریسک اعتباری برابر با $0/13$ و آماره Z برابر $3/71$ با سطح معناداری $0/0002$ است که همبستگی مثبت سابقه معوقات بانکی و ریسک اعتباری را نشان می دهد. بر اساس نتایج آزمون اثرات تصادفی، همبستگی نسبت بدهی اعتبار گیرندگان با ریسک اعتباری، معادل $0/1125$ و نهایتاً اندازه اثر گردش حساب و ریسک اعتباری، میزان همبستگی برابر $0/1275$ -، آماره Z برابر $3/66$ - و سطح معناداری $0/0002$ است که نشان دهنده ارتباط منفی بین گردش حساب و ریسک اعتباری مشتریان است.

جدول ۵-۳. تلخیص نتایج همبستگی و اثرات اندازه متغیرهای تعیین کننده ریسک اعتباری

اثرات ثابت	زیر گروه	همبستگی	حد پایین	حد بالا	آماره Z	سطح معنی داری
اثرات ثابت	رکود اقتصادی	0/1961	0/1664	0/2255	12/6734	0/0000
اثرات تصادفی		0/2067	0/0760	0/3304	3/0769	0/0021
اثرات ثابت	عملکرد مالی	-0/0522	-0/0390	-0/0654	-7/7452	0/0000
اثرات تصادفی		-0/1134	-0/0451	-0/1807	-3/2459	0/0012
اثرات ثابت	مدت زمان بازپرداخت وام	0/0344	0/0180	0/0508	4/1167	0/0000
اثرات تصادفی		0/0293	-0/0315	0/0898	0/9445	0/3449
اثرات ثابت	تورم	0/0694	-0/0890	0/2243	0/8580	0/3909
اثرات تصادفی		0/0376	0/0144	0/0608	3/1750	0/0015
اثرات ثابت	کارایی عملیات	-0/0636	-0/1459	0/0197	-1/4975	0/1343
اثرات تصادفی		-0/0435	-0/0656	-0/0214	-3/8510	0/0001
اثرات ثابت	سابقه معوقات	0/0490	0/0330	0/0650	6/0117	0/0000
اثرات تصادفی		0/1354	0/0643	0/2051	3/7168	0/0002
اثرات ثابت	نسبت بدهی	0/1047	0/0892	0/1201	13/1929	0/0000
اثرات تصادفی		0/1125	0/0257	0/1977	2/5372	0/0112
اثرات ثابت	گردش حساب	-0/0136	-0/0014	-0/0285	-1/7769	0/0756
اثرات تصادفی		-0/1275	-0/0596	-0/1942	-3/6655	0/0002

نتایج فراتحلیل انجام شده نشان می دهد که بالاترین اثر اندازه به ترتیب به رکود اقتصادی، مدت زمان بازپرداخت، کارایی عملیات، سابقه معوقات، گردش حساب، عملکرد مالی، تورم و نهایتاً نسبت بدهی تعلق دارد.

نمودار ۱-۵. اندازه اثر و معنی‌داری متغیرهای تعیین کننده ریسک اعتباری

۲-۵. محدودیت‌های تحقیق

علی رغم مطالعات انجام گرفته در حوزه ریسک اعتباری، تجمیع نتایج این مطالعات با توجه به عدم تشابه روش‌های مورد استفاده در آن که بر مبنای داده‌های کیفی یا کمی انجام گرفته، استفاده همزمان این مطالعات در یک فراتحلیل جامع را فراهم نمی‌آورد. از ظرف دیگر تجمیع متغیرهای کلان اقتصادی و محیط عملیاتی قبل از انجام فراتحلیل می‌تواند نتایج را دچار انحراف کند. بر این اساس با وجود معنی‌داری اماری و عقلایی مولفه‌های تعیین کننده ریسک اعتباری، کماکان با قطعیت نمی‌توان شدت اثر این متغیرها را بر اساس ضرایب بدست آمده مطرح نمود.

۳-۵. پیشنهاد های مبتنی بر نتایج بدست آمده

با توجه به این در این پژوهش صرفاً متغیرها دارای اثر انتخاب شده است، لذا با توجه به اندازه اثر متغیرهای توان پیشنهادهایی را به شرح زیر ارائه نمود.

با توجه به اثرات گذاری بالای رکود اقتصادی و تورم به عنوان عوامل محیط عملیاتی بر ریسک اعتباری، اتخاذ شرایط سخت گیرانه اعتباری در این شرایط می تواند بر کاهش ریسک اعتباری موثر باشد.

توجه به کارایی عملیاتی اعتبار گیرندگان بر مبنای شاخص و نسبتها ارزیابی کارایی بنگاهها و ارائه تسهیلات با توجه به آن می تواند در کاهش ریسک اعتباری موثر باشد.

همچنین توجه به سابقه معوقات، گردش حساب، عملکرد مالی و نسبت بدهی اعتبار گیرندگان می تواند به مدیریت ریسک اعتباری کمک نماید.

فهرست منابع

ابریشمی حمید. ۱۳۷۲. *مبانی اقتصاد سنجی جلد دوم*، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.

(ابریشمی ۱۳۷۲)

اردکانی، سعید، محمدرضا فرهادی پور و محمدرضا جعفری ندوشن. ۱۳۹۳. "بررسی ارتباط بین ریسک نقدینگی معیار پوشش تقاضا و ریسک اعتباری بانکها." *فصلنامه توسعه مدیریت پولی و بانکی* ۲ (۳).

(اردکانی، فرهادی پور و جعفری ندوشن ۱۳۹۳)

اسدی پور، نوشین. ۱۳۸۶. "سیستم مدیریت ریسک در بانک ها." *مجله بانک اقتصاد* ۵۲: ۴۸-۸۳.

(اسدی پور ۱۳۸۶)

اسدی، مرتضی. ۱۳۸۸. "بررسی عوامل موثر بر ایجاد مطالبات معوق بانک و ارائه راهکارهای کاهش آن." پایان نامه ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

(اسدی ۱۳۸۸)

امیر اصلانی، اسدالله. ۱۳۸۹. "معیارها و روش های اعطای تسهیلات در نظام بانکداری اسلامی و راه های بهبود آن." *دهمین سمینار بانکداری اسلامی: ۳۲*.

(امیر اصلانی ۱۳۸۹)

آیتی گذار، حسین. ۱۳۸۴. "مقایسه بین مدل لاجیت و درختان رگرسیونی و طبقه بندی در فرآیند امتیاز دهی برای مشتریان حقیقی یک بانک." پایان نامه ارشد دانشگاه صنعتی شریف.

(آیتی گذار ۱۳۸۴)

بابایی، محمد علی و حمیدرضا وزیر جانی. ۱۳۸۵. "مدیریت ریسک رویکردی نوین برای ارتقای بخشی سازمانها." *مجله تدبیر* ۱۸ (۱۷۰).

(بابایی و وزیر جانی ۱۳۸۵)

برهانی حمید. ۱۳۸۹. گزبررسی و تحلیل علل افزایش مطالبات معوق بانک نمونه و راه کارهای پیشگیری و کاهش آن. "تحقیقات حسابداری و حسابرسی ۱۷.

(برهانی ۱۳۸۹)

بست جان. ۱۳۹۰. روش های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه پاشا شریفی، حسن و طالقانی، نرگس، انتشارات رشد، چاپ یازدهم، ص ۳۶.

(بست ۱۳۹۰)

پناهیان، حسین و حسن اقسام. ۱۳۹۲. "تبیین اثرات ریسک بر کارایی بانک ها با استفاده از محاسبه کارایی به روش DEA (تحلیل پوششی داده ها). " نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۴ (۱۷): ۲-۶.

(پناهیان و اقسام ۱۳۹۲)

تجلی، سید آیت الله. ۱۳۹۳. "مطالبات معوق بانکی چیست؟" عصر بانک ۱۰۱۴۳۵۴.

(تجلی ۱۳۹۳)

هرانی، رضا و نوربخش عسگر. ۱۳۸۴. ترجمه کتاب مدیریت سرمایه گذاری ها. نوشته جونز چارلز پی، انتشارات نگاه دانش چاپ اول، ص ۱۷۴.

(تهرانی و عسگر ۱۳۸۴)

جلال نائینی، احمد رضا، پرویز ساسان گوهر و نوشین اسدی پور. ۱۳۸۵. "بررسی نقش و اهمیت نظارت مبتنی بر ریسک در نظام بانکی و مقایسه آن با نظارت تطبیقی." مجموعه مقالات هفدهمین همایش بانکداری اسلامی.

(جلال نائینی، ساسان گوهر و اسدی پور ۱۳۸۵)

جمشیدی، سعید. ۱۳۸۵. شیوه های اعتبارسنجی مشتریان. ناشر پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

(جمشیدی ۱۳۸۵)

حیدری فر، سوده. ۱۳۹۰. "بررسی عوامل موثر بر عدم بازگشت به موقع تسهیلات بانک ملی ایران." پایان نامه ارشد دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت.

(حیدری فر ۱۳۹۰)

خاکی، غلامرضا. ۱۳۸۹. روش تحقیق در مدیریت. تهران، انتشارات بازتاب، چاپ پنجم، ص ۲۵۰.

(خاکی ۱۳۸۹)

خاکی، غلامرضا. ۱۳۸۳. روش تحقیق با رویکرد پایان نامه نویسی، نشر بازتاب، ص ۱۵۵.

(خاکی ۱۳۸۳)

خاکی، غلامرضا. ۱۳۹۱. روش تحقیق در مدیریت، تهران: انتشارات فوزان، ۱۰۴-۸۱.

(خاکی ۱۳۹۱)

خلیلی عراقی، مریم. ۱۳۸۴. "مدیریت ریسک اعتباری و به کارگیری مدل های تصمیم گیری." پژوهشنامه اقتصادی ۲۴.

(خلیلی عراقی ۱۳۸۴)

راعی رضا، سعیدی علی. ۱۳۹۱. مبانی مهندسی مالی و مدیریت ریسک. انتشارات سمت، ص ۴۷.

(راعی رضا ۱۳۹۱)

رشیدیان، ساناز. ۱۳۹۰. "طبقه بندی مشتریان شبکه بانکی بر اساس ریسک اعتباری با استفاده از مدل های پیش بینی و تصمیم گیری چند معیاره (مطالعه موردی بانک کارآفرین)." پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج.

(رشیدیان ۱۳۹۰)

روئین تن پونه، عرب مازار عباس. ۱۳۸۵. "بررسی عوامل موثر بر ریسک اعتباری مشتریان حقیقی بانک کشاورزی." فصلنامه جستار اقتصادی ۳ (۶).

(روئین تن، عرب مازار ۱۳۸۵)

ریموی کیوی و گرلینج کامپنهور. ۱۳۹۲. روش تحقیق در علوم اجتماعی (نظری عملی). مترجم عبدالحسین نیک گوهر، ناشر توتیا، چاپ نهم، ص ۶۰.

(ریموی و کامپنهور ۱۳۹۲)

شاهرخی، غلامرضا. ۱۳۸۵. "انواع ریسک بانکی مدیریت ریسک و نظارت مبتنی بر ریسک." مجله بانک و اقتصاد ۷۸.

(شاهرخی ۱۳۸۵)

شایانی آریانی، شاهین. ۱۳۸۱. "مدیریت ریسک و بانکداری اسلامی غیر دولتی." مجموعه سخنرانی ها و مقالات دوازدهمین همایش بانکداری اسلامی، تهران، موسسه عالی بانکداری ایران، چاپ اول، ص ۲۵۲.

(شایانی آریانی ۱۳۸۱)

شوال پور، سعید و الهام اشعری. ۱۳۹۲. "بررسی تاثیر ریسک اعتباری بر سودآوری بانک ها در ایران." مجله تحقیقات مالی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران ۱۵: ۲۴۶-۲۲۹.

(شوال پور و اشعری ۱۳۹۲)

صادقی گوربندی، صبیحه. ۱۳۹۳. رابطه میان ریسک اعتباری و سودآوری و نقدینگی.

(صادقی گوربندی ۱۳۹۳)

صدقی، عباس. ۱۳۴۶. اصول بانکداری. انتشارات دانشگاه تهران، دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی، چاپ چهارم.

(صدقی ۱۳۴۶)

صفری، سعید، مرضیه ابراهیم شقاقی و محمد جواد شیخ. ۱۳۸۹. "مدیریت ریسک اعتباری مشتریان حقوقی در بانک های تجاری با رویکرد پوششی داده ها (رتبه بندی اعتباری)." پژوهش های مدیریت در ایران ۱۴ (۴).

(صفری، ابراهیم شقاقی و شیخ ۱۳۸۹)

طرفی، شورانگیز. ۱۳۸۵. "بررسی تأثیر اندازه نوع صنعت و نسبت های سرمایه گذاری در پیش بینی توان بازپرداخت تسهیلات، از دیدگاه کارشناسان بانک صادرات." پایان نامه ارشد حسابداری موسسه عالی بانکداری ایران.

(طرفی ۱۳۸۵)

عریانی، بهاره. ۱۳۸۴. "رتبه بندی ریسک اعتباری مشتریان حقوقی بانک ها با روش تحلیل فراگیر داده ها." پایان نامه دانشگاه بوعلی سینا همدان دانشکده علوم انسانی.

(عریانی ۱۳۸۴)

علی مدد، مصطفی. ۱۳۷۶. "مروری بر روش ها و تکنیک های تحلیل مالی." نشریه حسابداری برق وزارت نیرو تهران، ص ۲۳-۴.

(علی مدد ۱۳۷۶)

فتحی، سعید. ۱۳۸۵. "ریسک مالی شاخص اندازه گیری." ماهانه تدبیر ۱۶۸.

(فتحی ۱۳۸۵)

فلاح، شمس، میرفیض و مهدی رشنو. ۱۳۸۷. مدیریت ریسک اعتباری در بانکها و موسسات اعتباری. تهران، نشر دانشکده علوم اقتصادی.

(فلاح، میرفیض و رشنو ۱۳۸۷)

قلی پور، علیرضا. ۱۳۹۲. "بررسی اثر عوامل درونی و بیرونی بر سودآوری بانک های منتخب در ایران." نخستین کنفرانس ملی توسعه مدیریت پولی و بانکی، تهران، مرکز همایش های بین المللی صدا و سیما، ۳.

(قلی پور ۱۳۹۲)

قنبری، حسنعلی و آیت الله تجلی. ۱۳۸۳. "نخستین یک مدل اعتبارسنجی بهینه." مجموعه مقالات پانزدهمین همایش بانکداری اسلامی دو دهه بانکداری اسلامی و چالش های پیش رو. انتشارات موسسه عالی بانک مرکزی، چاپ اول، ص ۱۸۵.

(قنبری و تجلی ۱۳۸۳)

قنبری، حسنعلی. ۱۳۸۳. گبررسی بیمه تسهیلات کشاورزی، همایش تامین مالی کشاورزی مجموعه مقالات همایش تامین مالی کشاورزی تجربه ها و درس ها. "تهران، فصلنامه دانشگاه تربیت مدرس: ۴۸-۶۱.

(قنبری ۱۳۸۳)

کرلینجر، فردان. ۱۳۹۰. مبانی پژوهش در علوم رفتاری. جلد اول، حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند، انتشارات آوای نور، چاپ ششم، ص ۳۱.

(کرلینجر ۱۳۹۰)

کرمی، مصطفی. ۱۳۸۹. "ارائه مدلی برای ارزیابی وضعیت ریسک اعتباری مشتریان قبل از اعطای تسهیلات بانکی." *مجله بانک*.

(کرمی ۱۳۸۹)

کلانترین، خلیل. ۱۳۸۲. پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی اقتصادی با استفاده از نرم افزار SPSS. چاپ اول، نشر شریف.

(کلانترین ۱۳۸۲)

گروه مطالعات و مدیریت ریسک بانک اقتصاد نوین. ۱۳۸۷. *اندازه گیری و مدیریت ریسک عملیاتی در موسسات مالی*. نشر فراسخن.

(گروه مطالعات و مدیریت ریسک بانک اقتصاد نوین ۱۳۸۷)

محتشمی، تکتم و سلامی، حبیب. ۱۳۸۶. "عوامل متمایزکننده مشتریان حقوقی کم ریسک از مشتریان ریسکی بانک (مطالعه موردی بانک کشاورزی)." *ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران*.

(محتشمی و حبیب ۱۳۸۶)

مدرس، احمد و سید مرتضی ذکاوت. ۱۳۸۲. "مدلهای ریسک اعتباری مشتریان بانک (مطالعه موردی)." *مجله حسابرس* ۱۹: ۵۴ تا ۵۸.

(مدرس و ذکاوت ۱۳۸۲)

مدرس، احمد و سید مرتضی ذکاوت. ۱۳۸۲. "مدلهای ریسک اعتباری مشتریان بانک." فصلنامه حسابرسی ۵ (۱۹): ۵۴-۵۹.

(مدرس و ذکاوت ۱۳۸۲)

ملک زاده، سیروس. ۱۳۶۴. *اولین فرهنگ بازرگانی و حسابداری و مالی*. تهران، ناشر دهخدا.

(ملک زاده ۱۳۶۴)

موسوی، ابتهاج. ۱۳۸۶. "بررسی عوامل موثر بر طبقه بندی اعتباری مشتریان." پایان نامه ارشد موسسه عالی بانکداری.

(موسوی ۱۳۸۶)

موسوی، سید رضا و الناز قلی پور. ۱۳۸۸. "رتبه بندی معیارهای اعتبارسنجی مشتریان بانک با رویکرد دلفی." اولین کنفرانس بین المللی بازاریابی خدمات بانکی.

(موسوی و قلی پور ۱۳۸۸)

موسویان، سید عباس. ۱۳۸۶. *بانکداری اسلامی*. نشر موسسه تحقیقات پولی بانکی، چاپ پنجم، ۱۴۷-۱۴۳.

(موسویان ۱۳۸۶)

نجفی، مرتضی. ۱۳۸۷. "شناسایی عوامل موثر بر ایجاد مطالبات معوق از دیدگاه مدیران و کارشناسان بانک (مطالعه موردی) و مقایسه با بدهکاران." پایان نامه ارشد موسسه عالی آموزشی پژوهشی.

(نجفی ۱۳۸۷)

Allen L., and G. A. Delong. 2004. Issues in the Credit Risk Modeling of Retail markets *Journal of Banking & Financial*: 752_727.

(Allen and Delong 2004)

Anderson, T.W. 1984. *An Introduction to Multivariable Analysis*. 2th edition.

(Anderson 1984)

Banasic, J. C., and L. Thomas. 2003. "Sample Selection Bias in Credit Scoring Models." *Journal of the Operational Research Society* 54: 822_832.

(Banasic, and Thomas 2003)

Basel Committee on Banking Supervision. 2000. Credit Rating.

(Basel Committee on Banking Supervision 2000)

Behr, P., A. Guttler, and D. Plattner. 2004. Credit Scoring and Relationship Lending. The Case of German SME.

(Behr, Guttler, and Plattner 2004)

Bernstien, L. A. 1998. Financial Statement Analysis Theory Application and Interpretation.

(Bernstien 1998)

Bessis, J. 2002. *Risk Management in Banking 2ed*. John Wiley & Sons. Ltd Chichester England. 8. Brain Cogel 2000. Framework for Credit Risk Management. Chartered Institute of Bankers. pp5_11.

(Bessis 2002)

Chiesa, G. 2008. "Optimal Credit Risk Transfer Monitored Finance and Bank." *Journal of Financial Intermediation*.

(Chiesa 2008)

Cauette, J. B., E. Altman, and I. Narayan and Paul. 1998. Management Credit Risk John Wiley: 102_104.

(Cauette, Altman, and Narayan and Paul 1998)

Cornd, M. M., and S. Anthony. 1999. Fundamental of Financial Institution Management. McGraw_Hill. 147.

(Cornd, and Anthony 1999)

Lsley, M. F. 1992. Implanting Total Quality Management. London Pitman Publishing: 16.

(Lsley 1992)

Kiss, F. 2003. Credit Scoring Process from Knowledge Management Perspective. Budapest University of Technology and Economics: 96_108.

(Kiss 2003)

Hosmer David, W., and Jr. Stanley Lemeshow. 1989. *Applied Logistic Regression*. John Wiley & Sons: 141.

(Hosmer Davod, and Stanly Lemeshow 1989)

Longman Dictionary of Contemporary English New Edition. 2002. p 2450, Newman peter money and finance 1994. P84.

(Longman Dictionary of Contemporary English New Edition 2002)

Rose, P. S. 1999. *Commercial Bank Management*. 4 edition McGrew_hill. 1999. p. 258.

(Rose 1999)

Sunders, A., and L. Allen. 2002. *Credit Risk Measurement*. second edition_ new York. John Wiley & Sons.

(Sunders, and Allen 2002)

Wilson., T. C. 1998. *Portfolio Credit Risk*. FRBNY Economic Policy Review 4. p71 1.

(Wilson 1998)

The CPA Journal on Line .WWW.CPA.org

(WWW.CPA.org)

Abusharbeh, M. T. 2014. Credit Risks and Profitability of Islamic Banks: Evidence from Indonesia. *World Review of Business Research* VOL.4.no.Pp.136-147 21_altman el(1994) "Corporate Distress Diagnosis: Comparisons Using Linear Discriminant Analysis and Neural Network (the Italian experience)." *Journal of Banking and Finance* 18 (61): 72-80.

(Abusharbeh 2014)

Arora, S. 2013. *Credit Risk Analysis in Indian Commercial Banks an Empirical Investigation*.

(Arora 2013)

Baral, K. J. 2005. "Health Check up of Commercial Banks in the Framework of CAMEL: A Case Study of Joint Venture Banks in Nepal." *The Journal of Nepalese Business Studies* 1 (2): 231-241.

(Baral 2005)

Basel, C.. 1999. *Principles for Management of Credit Risk*. Basel Committee on Banking Supervision.

Cheng, E. W. L., Y. H. Chaing, and B. S. Tang. 2007. "Alternative Approach to Credit Rating." *Journal of Building and DEA Evaluating Borrowers with Respect to PFI Project Environment* 42: 44 – 49.

(Cheng, Chaing, and Tang 2007)

Fathul, A. A., and T. F. Hanim T. F. 2014. "*The Impact of Financial Risks on Islamic Banks Profitability.*" International Conference on Business, Sociology and Applied Sciences (ICBSAS'14) March pp.26-27, Kuala Lumpur (Malaysia): 97-101.

(Fathul, and Hanim 2014)

Flamini, V., A. McDonald, and B. Schumacher. 2009. "The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa." *IMF Working Paper* 4: 63-78.

(Flamini, McDonald, and Schumacher 2009)

Funso, K., and T. Eat. 2012. "Credit Risk and Commercial Banks' Performance in Nigeria: A Panel Model Approach." *Australian Journal of Business and Management Research* 2 (02): 31-38.

(Funso, and Eat 2012)

Kaaya, I., and D. Pastory. 2013. "Credit Risk and Commercial Banks Performance." *Tanzania Panel Data Analysis Research Journal of Finance and Accounting* 4 (16): 55-61. ISSN 2222-1697 (Paper) ISSN 2222-2847 (Online).

(Kaaya, and Pastory 2013)

Kosmidou, K. 2008. "The Determinant of Banks' Profit in Greece during the Period of EU Financial Integration." *Journal of Managerial Finance* 34 (3): 417-428.

(Kosmidou 2008)

Lakasia, J. 2014. "Credit Risk, Efficiency and Performance of Commercial Banks." Kenya Department of Applied Economics Kenyatta University: 1-5.

Nicula, L. 2013. "*Some Aspects Concerning the Measurement of Credit Risk.*" International Economic Conference of Sibiu 2013 Post Crisis Economy: Challenges and of Opportunities, IECS 2013. Procedia Economics and Finance 6: 668 -674.

(Nicula 2013)

Samuel, O. L. 2014. "The Effect of Credit Risk on the Performance of Commercial Banks in Nigeria." Department of Accounting, Banking & Finance Faculty of Social and Management Science, Olabisi Onabanjo University. Ago Iwoye, Ogun State Nigeria. Accessed 5 May, 2021. <http://ssrn.com/abstract pp. 1-11>.

(Samuel 2014)

Sinky Jr Joseph, F. 1992. *Commercial Bank Financial Management*. 4th edition ; Macmilla: 196-199.

(Sinky Jr Joseph 1992)

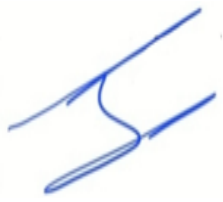

Apanga, M., A. Ayog-Nying, and A. J. Kingsley Opoku. 2016. "Credit Risk Management of Ghanaian Listed Banks." *International Journal of Law and Management* 58.

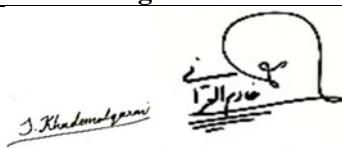
(Apanga, Ayog-Nying, and Kingsley Opoku 2016)

In the name of God

 Sheikhbahaee University	Master thesis Examiners' Report			
	Date	2023/03/04	Student Full Name	Forough Shokrollahi
	National ID No.		Personal E-mail	

Thesis Title	Meta-analysis of factors that determine the credit risk of banks		
Discipline Major	Financial Management	Academic Orientation/ Sub-filed

Role	Full Name	Academic Position	National ID No.	Signature
	Affiliation		Org'l E-mail	
supervisor	Dr. Abdalmajid Abdalbaghi	Assistant Professor		
	Shahroud University of Technology			
Examiner	Dr. Hassan Karnameh Haghighi	Assistant Professor		
	Sheikh Baha'i University			
Examiner	Dr. Soulmaz Safari	Assistant Professor		
	Sheikh Baha'i University			

Approved by supervisor at the institute	Full Name	Position	Signature
	Dr. Shakiba Khadem Alquuran	Dean of the Graduate School	

Abstract

Research Aim: This research was conducted with the aim of determining the credit risk factors of banks based on internal and external studies. .

Research method: The method of this research is applied research and it was done using the meta-analysis method. The data of this research was obtained from 20 domestic and foreign published researches based on risk factors and causes that were selected as samples, and the data were analyzed using CMA2 software.

Finding: The results of this research are: based on the findings of various studies, factors of economic recession, inflation, borrowers' financial performance, facility repayment period, operational efficiency, arrears history, debt ratio and borrowers' account turnover are considered as factors determining credit risk. The trend and the highest size effect belong to economic recession, repayment period, operation efficiency, arrears history, account turnover, financial performance, inflation and finally debt ratio, respectively.

Conclusion: Considering the high effects of economic recession and inflation as operational environment factors on credit risk, adopting strict credit conditions in these conditions can be effective in reducing credit risk and paying attention to the operational efficiency of borrowers based on indices and ratios, evaluating the efficiency of enterprises and Providing facilities according to it can be effective in reducing credit risk. Also, paying attention to the history of arrears, account turnover, financial performance and debt ratio of borrowers can help in credit risk management.

Keywords: Meta-analysis, credit risk, bank

Sheikhbahaee University

Management Faculty of

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment for the Degree of **M.Sc. In Financial Management**

Meta-analysis of Factors that Determine the Credit Risk of Banks

By

Forough Shokrollahi

Supervisor

Dr. Abdalmajid Abdalbaghi

February, 2023